

GEDİZ ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KADİFEKALE KENTSEL YENİLEME ALANINDA TOPLUMSAL
BELLEĞİN KORUNMASI ÜZERİNE BİR ÖNERİ: ARKEOPARK
KAVRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiğdem ÜNAL

Kentsel Yenileme Anabilim Dalı

Kentsel Yenileme Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Bilgen DÜNDAR

EYLÜL 2015

GEDİZ ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KADİFEKALE KENTSEL YENİLEME ALANINDA TOPLUMSAL
BELLEĞİN KORUNMASI ÜZERİNE BİR ÖNERİ: ARKEOPARK
KAVRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Çiğdem ÜNAL
061313003**

**Kentsel Yenileme Anabilim Dalı
Kentsel Yenileme Programı**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Bilgen DÜNDAR

03 Eylül 2015

*“Kutsal Meles’in ötesinde, Pagos üzerinde
yaşayacak insanlar üç ya da dört kez daha
mutlu olacaktır bundan böyle”*

Gediz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne sunduğum "**Kadifekale Kentsel Yenileme Alanında Toplumsal Belleğin Korunması Üzerine Bir Öneri: Arkeopark Kavramı**" adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi, hiçbir şekilde intihal yapmadığımı onurumla doğrularım. Sayılan nedenlerden doğabilecek sorunların sorumluluğunu üzerime aldığımı saygılarımla arz ederim.

Tarih

İmza

İsim Soyadı

03.09.2015

GÖKDEM ÜNAL

KABUL:

Çiğdem Ünal tarafından Yüksek Lisans tezi olarak sunulan "KADIFEKALE KENTSEL YENİLEME ALANINDA TOPLUMSAL BELLEĞİN KORUNMASI ÜZERİNE BİR ÖNERİ: ARKEOPARK KAVRAMI " başlıklı bu çalışma Gediz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği ile Gediz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Eğitim ve Öğretim Yönergesi'nin ilgili hükümleri uyarınca tarafımızdan değerlendirilerek savunmaya değer bulunmuş ve 03/09/2015 tarihinde yapılan tez savunma sınavında aday oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Jüri Üyeleri:

İmza

Jüri Başkanı

: YED. DOÇ. DR. BİLGEH DİNDAR

Bilgeh Dindar

Raportör Üye

: YED. DOÇ. DR. ALI KARAL CUMAR

Ali Karal Cumar

Üye

: DOÇ. DR. SEPTEM YILIB

Sepetem Yilib

ÖNSÖZ

Tez çalışmam süresince desteği, yönlendirmeleri ve emeklerinden dolayı, tez danışmanım ve çok değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Bilgen DÜNDAR' a, tez araştırmalarım sırasında katkılarından dolayı İzmir Büyükşehir Belediyesi Tarihsel Çevre ve Kültür Varlıkları Şube Müdürlüğü'ne, Gediz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Sekreterliği'ne, alan araştırmalarım ve fotoğraf çekimlerinde yanımda olan ya da olamayan tüm arkadaşlarıma ve en önemlisi benim için her şeyden daha kıymetli olan canım aileme, anneme, babama ve ağabeyime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Eylül, 2015

Çiğdem Ünal

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
TABLO LİSTESİ	v
FOTOĞRAF LİSTESİ	v
ÖZET.....	1
SUMMARY	2
1. GİRİŞ	3
2. BELLEK KAVRAMI, KOLEKTİF BELLEK ve KENT	5
2.1 Hatırlama Kültürü; Öğrenme ve Bellek Kavramları	5
2.1.1. Bellek kavramı ve öğrenme ilişkisi.....	5
2.1.2. Belleğin sınıflandırılması	8
2.2. Toplumsal Hafıza; Kolektif bellek ve Tarih İlişkisi	11
2.2.1 Kolektif bellek.....	12
2.2.2 Tarih ve kolektif bellek ilişkisi	14
2.3 Kültürel Bellek ve Belleğin Sürekliliğini Sağlamada Kentin İşlevi	19
2.3.1 Kültürel bellek kavramı	19
2.3.2 Kültürel ve kolektif bellek kavramları kapsamında kent imgesi	21
2.3.2.1 Bir imge olarak kent kavramı.....	21
2.3.2.2 Kolektif bellek ve tarihsel anlamda kent.....	28
3. KENTSEL YENİLEME KAVRAMI, KENTSEL KİMLİK ve ARKEOPARK İLİŞKİSİ	30
3.1 Kentsel Yenileme Kavramı, Kapsamı ve Tarihsel Gelişimi	30
3.1.1 Kentsel yenileme kavramı.....	30
3.1.2 Kentsel yenilemenin amaçları	34
3.1.3 Kentsel yenilemenin tarihsel gelişimi	35
3.1.3.1 Kentsel yenilemenin dünyadaki gelişimi	35
3.1.3.2 Kentsel yenilemenin Türkiye’deki gelişimi	40
3.2 Kentsel Yenilemenin Sosyal Boyutu ve Bellek İlişkisi	43
3.2.1 Kentsel kimlik	44
3.2.2 Kentsel yenilemenin kent kimliğine etkisi ve İzmir’de kent kimliği.....	45
3.3 Kentsel Arkeolojik Mirasın Sürdürülebilirliğinde Kentsel Yenilemenin Rolü ve Arkeopark Kavramı.....	48
3.3.1 Arkeopark kavramı	49
3.3.2 Dünyadaki arkeolojik parklara örnekler	51
3.2.2.1. Flag Fen Arkeoloji Parkı.....	51
3.2.2.2 Moundville Arkeoloji Parkı	52
3.2.2.3 Champaner Pavagadh Arkeoloji Parkı.....	53
3.2.2.4 San Agustin Arkeoloji Parkı	54

3.3.3 Türkiye’deki arkeoparklara ve arkeopark yapılması planlanan arkeolojik alanlara örnekler.....	54
3.3.3.1 Klaros Arkeoparkı.....	55
3.3.3.2 Bursa Akçalar Aktopraklık Arkeoparkı	57
3.3.3.3 Kaunos Arkeopark Projesi	58
4. ARAŞTIRMA ALANININ KENTSEL YENİLEME PROJESİ KAPSAMINDA ANALİZİ	59
4.1 Araştırma Alanı Bulguları.....	59
4.1.1 Araştırma alanının konumu ve doğal özellikleri.....	59
4.1.1.1 Coğrafi konum	59
4.1.1.2 İklimi ve bitki örtüsü.....	60
4.1.2 Tarihsel süreç içerisinde İzmir ve Kadifekale.....	60
4.1.3 Demografik özellikler	68
4.1.4 Alanın sosyo – ekonomik profili.....	71
4.1.5 İzmir’de göç ve gecekondulaşma süreci; Kadifekale’ye yansıyanlar	72
4.1.5.1 Gecekondulaşma kavramı	75
4.1.5.2 İzmir ve Kadifekale’nin gecekondulaşma süreci	77
4.2 Fiziksel Planlama Açısından Kadifekale’nin Dönüşümü	81
4.2.1 Alanın jeolojik yapısı ve heyelan riski tespiti, etütler ve alınan kararlar..	81
4.2.2 İzmir – Konak Kentsel Yenileme Projesi ve kapsamı	84
4.3 Kadifekale ve Çevresinin Tarihi Değerleri ile Öneri Arkeopark Projesi Bağlamında Analizi.....	89
4.3.1 Roma dönemi İzmir’inin arkeolojik kaynakları.....	89
4.3.2 Kadifekale Kentsel Yenileme Alanı’nda arkeopark önerisi	93
5. SONUÇ.....	96
KAYNAKLAR	99
EKLER.....	107
ÖZGEÇMİŞ.....	112

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Davranışta Değişime Yol Açabilecek Olası Mekanizmalar.....	6
Şekil 2.2 Bellek Basamakları.....	10
Şekil 2.3 İmgenin Yapısı	25
Şekil 3.1 Haussmann'ın Açtığı Yollar	36
Şekil 3.2 Kentsel Yenileme Sürecinin Tarihsel Gelişim Profili.....	38
Şekil 4.1 İzmir – Konak Kentsel Yenileme Projesi kapsamında boşaltılması kararlaştırılan, afet riski taşıyan gecekondulu mahalleleri.....	70
Şekil 4.2 İzmir’de yıllara göre kent ve kırsal nüfusunun toplam nüfus içindeki payı...73	
Şekil 4.3 İzmir’de Yıllara Göre Gelişen Gecekondulu Alanları Ve Toplu Konutların Dağılışı.....	79
Şekil 4.4: 1/5000 Koruma Nazım Revizyon İmar Planı.....	82
Şekil 4.5 Afet Riskini Azaltma Amacıyla Tamamlanan Kentsel Yenileme Projeleri.....	85
Şekil 4.6 İzmir Konak Kemeraltı ve Çevresi Yenileme Alanı.....	86
Şekil 4.7 Rekreasyon Projesi.....	88
Şekil 4.8 Smyrna Kent Planı.....	89
Şekil 4.9 Smyrna Antik Tiyatro Planı.....	90
Şekil 4.10 Smyrna Agora Planı.....	91
Şekil 4.11 Atina Arkeoloji Parkı Planı.....	93
Şekil 4.12 Alan ve Çevresi Hava Fotoğrafı.....	94
Şekil 4.13 Öneri Arkeopark Projesi Fonksiyon Alanları.....	95

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 Kolektif bellek, tarih karşılaştırması.....	18
Tablo 3.1 Kentsel yeniden üretim evrimi.....	39
Tablo 3.2 Türkiye’de metropoliten kentsel dönüşüm olgusu.....	41
Tablo 4.1 1631-1794 arası İzmir şehri nüfusu.....	68
Tablo 4.2 Göç Miktarı ve Net Göç Hızı.....	74

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 3.1	51
Fotoğraf 3.2	52
Fotoğraf 3.3	52
Fotoğraf 3.4	53
Fotoğraf 3.5	54
Fotoğraf 3.6	56
Fotoğraf 3.7	56
Fotoğraf 3.8	57
Fotoğraf 3.9	58
Fotoğraf 4.1	63
Fotoğraf 4.2	64
Fotoğraf 4.3	65
Fotoğraf 4.4	65
Fotoğraf 4.5	66
Fotoğraf 4.6	67
Fotoğraf 4.7	80
Fotoğraf 4.8	90
Fotoğraf 4.9	92
Fotoğraf 4.10	92
Fotoğraf 4.11	92
Fotoğraf 4.12	92
Fotoğraf 4.13	93

KADİFEKALE KENTSEL YENİLEME ALANINDA TOPLUMSAL BELLEĞİN KORUNMASI ÜZERİNE BİR ÖNERİ: ARKEOPARK KAVRAMI

ÖZET

Kent ve kentleşme kavramları, insanlık tarihinin gelişimi açısından, göz ardı edilemez bir öneme sahiptir. Kent, bütün farklı kültürlerde ve tarihsel dönemlerde, toplumsal yaşamın çok önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu bakımdan uygarlık ve insanlık tarihi, bir anlamda kentlerin tarihi anlamına da gelebilir diyebiliriz.

Bellek kavramı ise kişisel, toplumsal ya da kültürel açıdan ele alınabilir. Bununla beraber geçmişin zihinde canlandırılması kısır düşüncesi ile açıklanamayacak kadar derin bir kavramdır. Sosyal bilimlerin içinde yer alan ve arşiv belgelerine, neden sonuç ilişkilerine dayanan tarihten farklı olarak bellek, şimdiki anın etkilerine göre yeniden şekillenebilir.

Kentler de tıpkı o kenti oluşturan toplumların bellekleri gibi sürekli bir değişim ve dönüşüm halindedir. Bu dönüşümün planlı bir şekilde gerçekleştirilmesine olanak sağlayan kentsel yenileme kavramı ise, kentlerin sosyolojik, ekonomik, fiziki ve çevresel çöküntü alanlarına ve sorunlarına çözüm bulmak adına ortaya çıkmıştır. Bu dönüşüm süreçleri içinde toplumsal ve kentsel kimliğini yitirmemiş, tarihi ve kültürel sürekliliğini devam ettiren, sadece fiziki açıdan iyileştirme yapılan değil, kültürel açıdan da ele alınmış, kültürel mirasını ve kolektif belleğini koruyan kentsel yenileme çalışmaları başarılı sayılabilir.

Bu bağlamda tez kapsamında, İzmir'in tarihi özelliği yüksek değerlerinden olan Kadifekale ve çevresinde gerçekleştirilen kentsel yenileme çalışması; bellek, toplumsal bellek ve arkeolojik mirasın korunumuna olanak sağlayacak olan bir arkeopark projesi önerisiyle ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Kent, Bellek, Kültürel Bellek, Toplumsal Bellek, Kolektif Bellek, Kentsel Yenileme, Arkeopark

A PROPOSAL ON PRESERVATION OF SOCIAL MEMORY IN KADIFEKALE URBAN RENEWAL AREA: CONCEPT OF ARCHEOPARK

SUMMARY

The concepts of city and urbanization have an undeniable importance for the evolution of history of humanity. The city constitutes a very important dimension of the social life in different cultures and historical periods. In this regard, we may even say the history of civilization and humanity means the history of cities in one sense.

The notion of memory may be considered from personal, social and cultural angles. However, this notion is so profound that it cannot be explained through the vicious idea of visualization of the past. The memory, taking place in social sciences and which is different from the history conception based on cause and effect relation, may be reshaped under the effects of the present time.

Cities, just as the memories of the societies composing them, are in a process of change and transformation. The concept of urban renewal, making this transformation possible in a planned manner, emerged for the sake of finding solutions to sociological, economical, physical and environmental collapse areas and problems of cities. The urban renewal works which did not lose their social and cultural identity and maintain historical and cultural continuity, that is improved not only physically but also approached culturally and which preserve their cultural heritage and collective memory, may be considered as successful.

In this context, within the scope of this thesis, the urban renewal works that are being realized in Kadifekale area –one of the neighborhoods in Izmir having important historical feature - will be approached through a proposal of archeopark project which will be allowing the preservation of memory, social memory and archeological heritage.

Keywords: City, Memory, Cultural Memory, Social Memory, Collective Memory, Urban Renewal, Archeopark

1. GİRİŞ

Kentlerin sürekli bir değişim içinde olduğu ve içinde barındırdığı unsurlar bakımından da canlı organizmalara benzediğı göz ardı edilemez bir gerçekliktir. Geçmişten günümüze kadar, ekonomik, sosyal ve siyasal yapıdaki bir değişim, kentlerin de dönüşümünü beraberinde getirmiştir.

Bu dönüşüm süreci içerisinde ortaya çıkan kentsel yenileme kavramı içerisinde amaçlanan hedeflerden biri de kentsel yenileme projeleri ile kent belleğinin korunması ve kentsel kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlamak olmalıdır. Bunun sonucunda tarihi çevrelerin korunmasına ve yeniden canlandırılmasına olanak sağlamak mümkün kılınır.

Kentler, bütünü oluşturan toplumla ve toplumların değerleriyle birlikte doğar ve gelişir. Toplumunu oluşturan bireylerin geçmişleri de topluluğun ortak geçmişinin kurgulanması açısından önemlidir. Kolektif bir geçmiş oluşabilmesi için kolektif bir belleğe ihtiyaç vardır. Kolektif bir geçmiş ve bunun korunması da toplumsal devamlılığı sağlar.

Bu çalışmada bellek kavramı ve belleğin kentle olan ilişkisi açıklandıktan sonra, toplumsal belleğin korunmasında kentsel yenilemenin rolünü belirleyebilmek adına, Kadifekale Kentsel Yenileme Projesi, alansal araştırmalar ve proje kapsamında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler ışığı altında da İzmir'in kentsel tarihine, Akdenizli kimliğine ve arkeolojik mirasına uygun olarak, belleğini kazanmasına olanak sağlayacak bir arkeopark projesi kapsamında değerlendirmesi yapılmıştır.

Bu çerçevede bu çalışmada amaçlanan; tarihi bir yerleşim alanı olan ancak zaman içerisinde fazlaca aldığı göçlerle bir gecekondulaşma alanı haline gelen Kadifekale'de uygulanan kentsel yenileme projesi ile Kadifekale üzerinden kentsel yenilemenin, tarihi çevrelerin korunmasındaki ve kültürel mirasın devamlılığındaki rolünü değerlendirmektir.

Çalışmada, sürdürülebilir bir tarihi çevre yaratmak, kentin kimliğini korumak, kaybolan arkeolojik değerleri ortaya çıkarmak ve alanın kent ile ve belleği ile bütünleşmesini sağlamak amacıyla kullanılacak modellerden biri olarak, arkeolojik parkların öneminin vurgulanması hedeflenmektedir.

Bu hedefe ulaşabilmek için hipotezli tümdengelim yöntemi kullanılarak, çalışmanın amacı ve genel hatları belirlendikten sonra, kaynak tarama çalışmalarına başlanmıştır. Özellikle kavramsal – kuramsal bölümlerin hazırlanmasında yerli ve yabancı literatürden faydalanılmış, internet kaynakları ve ilgili makale, dergi ve araştırmalar incelenmiştir. Bunun sonucunda bir takım değerlendirmeler yapılmış ve bunlar fotoğraf, harita gibi görsel malzemelerle de aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışma temel olarak beş bölümde kurgulanmıştır.

Birinci bölümde, çalışmanın genel hatlarının ortaya konulduğu, amacının, yönteminin ve kapsamının belirlendiği giriş bölümü yer almaktadır.

İkinci bölümde, bellek ve kolektif bellek kavramları tarihsellik içinde ve bütüncül olarak açıklanmaya çalışılmış, belleğin kent ile ilişkisi kapsamında kentsel kimlik oluşumu ve kent imgesi olguları araştırılmıştır.

Üçüncü bölümde kentsel yenileme kavramının, geçirdiği tarihi sürecin ışığı altında, ülkemizde ve dünyada geçirdiği evrim açıklanmış, toplumsal belleği ve arkeolojik mirası korumak misyonunu gerçekleştirme yollarından biri olan ve çalışma içerisinde önerilen arkeopark kavramı kentsel yenileme kavramı ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde çalışmaya konu olan ve zaman içinde gecekondular bölgesi haline gelen Kadifekale'nin, alanda gerçekleştirilen kentsel yenileme projesinin ve genel hatlarıyla İzmir'in analizi yapılmış, tarihi, coğrafi özellikleri, kısaca göç ve gecekondular sorunu incelenmiş ve aktarılmıştır. Ayrıca önerilen arkeopark projesi Kadifekale bağlamında incelenmiştir.

Sonuç bölümünün yer aldığı beşinci bölümde de önceki bölümlerin kuramsal değerlendirmeleri yapılmış, Kadifekale kentsel yenileme projesinin ve arkeopark projesinin önemi vurgulanmıştır.

2. BELLEK KAVRAMI, KOLEKTİF BELLEK ve KENT

2.1 Hatırlama Kültürü; Öğrenme ve Bellek Kavramları

2.1.1. Bellek kavramı ve öğrenme ilişkisi

“Bellek” kavramını Türk Dil Kurumu, “Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin” olarak tanımlamaktadır (Url - 1). Bu tanım kısman doğru olmakla birlikte bilinçlilik kısmında biraz eksik kalmıştır. Nitekim belleğin bilinçsiz yani örtülü olarak depolama yetisi olduğu birçok çalışmada belirtilmektedir.

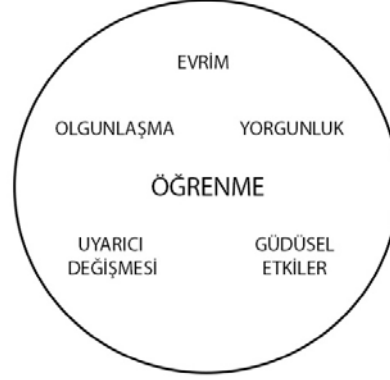
“Evrimsel bakış açısında, biyolojik temelli diğer yetenekler gibi bellek de gündelik hayatın taleplerine genel olarak iyi uyum sağlamıştır, çünkü doğal seçilimin baskısı karşısında sayısız kuşak boyunca evrim geçirmiştir. Sürekli ciddi sorunlara yol açan herhangi bir bellek sisteminin birçok nesil boyunca devam etmesi mümkün olmayacağından, belleğin birçok özelliğinin evrimin katı eleğinden geçmesinin bir nedeni de hayvanların ve insanların hayatta kalıp üremelerine hizmet etmesidir denebilir” (Schacter, 2010).

Bu bakımdan bakıldığında bir belleğe sahip olmamızın nedenine bir anlamda evrim de diyebiliriz. Bir belleğe sahip olmamızın nedeni evrim ise, bizim burada asıl sormamız gereken soru neden geçmişle bir bağlantıya ihtiyaç duyduğumuz olmalıdır. Bu sorunun bir cevabı olarak geçmişten bir şeyler çıkarma, öğrenme gerekliliği verilebilir. Öğrenme, edinilmiş bir bilginin aradan zaman geçse bile hatırlanması (bellek) ve organizmada daha önce var olmayan yeni tepkilerin kazanılması üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.

Bir davranışla ilişkili çevresel olaylarla olan yaşantılar sonucunda, davranıştaki potansiyel ya da kalıcı değişme olarak tanımlayabileceğimiz öğrenmenin daha basit tanımı, yeni bilgi ve becerilerin deneyimle kazanımıdır. Davranışta değişmelere yol açabilecek mekanizmalar **Şekil 2.1**' de gösterilmiştir.

İnsan yaşamı boyunca çeşitli olaylar ve koşullar sonucu değişime açık bir gelişim sergiler. Deneyimler sonucu elde edilen alışkanlıklar öğrenme ile ilişkilidir. Eski zamanlardan beri edinilen bilgi ve becerilerin günümüze aktarımı öğrenme yetimizin gelişmişliği ile doğru orantılı olarak ilerlemiştir. Davranışlarımızın evrimsel değişimi ve gelişimi de öğrenme, kodlama, hatırlama ve depolama becerisi ile ilişkilidir.

DAVRANIŞSAL DEĞİŞİM KAYNAKLARI

Şekil 2.1 Davranışta değişime yol açabilecek olası mekanizmalar (Domjan, 2004).

“Öğrenme ile bellek gündelik dilde birbiriyile ilişkili ancak birbirinden farklı olarak kullanılır. Tarihsel olarak bakıldığında, öğrenme belli davranışların bilinçsiz koşullanmasına ağırlık veren davranışçılık geleneğini; bellek ise önceki yaşantıların bilinçli olarak geri getirilmesine ağırlık veren bilişsel yaklaşımı temsil etmektedir” (Terry, 2012). Bunun yanında öğrenme deneyimlerin bir sonucu olarak zihinsel simge ya da çağrışımlarda uzun süreli değişimleri kapsarken, hafıza ise aksine, önceden elde edilen bilgileri anımsama yeteneği ile ilişkilidir (Ormrod, 2013).

“Öğrenme ve bellek birbirini tamamlayan bir biçimde ilişkilidir; fakat bellek çalışmaları bilgi yordamının saklama ve geri getirme evreleri üzerinde odaklanırken, öğrenme çalışmaları bu sürecin edinme evresi üzerinde odaklanmaktadır. Çalışma belleği, sadece bir deneme ya da işi bitirmeye yetecek kadar bir sürede bilginin saklanması için kullanılır. Aksine referans belleği, görev veya denemenin bir oturumdan diğerine değişmeden sabit kalan kısmına ilişkindir. Önceleri bellek, pasif ve geriye doğru olarak kavramsallaştırılmaktaydı. Ancak, daha yeni çalışmalardan gelen kanıtlar, belleğin aktif bir süreç olduğunu ve geçmişten (geriye dönük) ziyade, geleceğe (ileri dönük) yönelik şekilde bilgiyi depoladığını göstermektedir” (Domjan, 2004).

Karşıt bir görüş sunan Olick (2014)'e göre ise, nörolojik çalışmalar, belleğin ileri bir tarihte toptan hatırlanacak tutarlı birimler olarak depolanan bölünmez bütünler olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Nöral ağlar “engram” (bir olayın sinir sisteminde bıraktığı psişik etki ya da izlenim, ç. n.) adı verilen küçük parçacıkları beynin farklı yerlerine yönlendirerek bunları farklı şekillerde depolar. Dolayısıyla hatırlama süreci, deneyimin asıl haliyle yeniden görünmesi ya da yeniden üretilmesi değil, “yeni” bir hatıranın devşirilmesidir. İnsanlar bir durumu eksiksiz, tüm yönleriyle kavramaz, kavradıkları tüm yönleri depolamaz ve depoladıkları her yönü hatırlamazlar.

Connerton (2014) ifade ettiği üzere belleğin kendisiyle ilgili olarak bugüne ilişkin deneyimimizin, büyük ölçüde geçmiş hakkındaki bilgimize dayandığını belirtebiliriz. Günümüz dünyasını, geçmişin olaylarıyla ve nesnelere nedensellik bağlantıları içindeki bir bağlamda, yani geçmişin, o anda yaşamadığımız olayları ve o anda algılamadığımız nesnelere bağlamında yaşarız. Bu da şimdiki zamanı, çeşitli geçmiş yaşantılarımızdan hangisiyle bağlantısını kurabilirsek ona göre yaşayacağımızı gösterir. Bu durumda, geçmişi günümüzden süzerek çıkarma gücüyle karşılaşırız; bu yalnızca bugünün etmenlerinin geçmişe ilişkin anımsamalarımızı etkilemeye yatkın olmasından doğan bir güçlük değildir; geçmiş etmenlerin, günümüz ile ilgili deneyimlerimizi etkileme ya da çarpıtma eğiliminden kaynaklanan bir güçlüktür de

“Bireylerin ne unuttuğuna ilişkin yapılan çalışmalar, bellek mekanizmaları hakkında, bu konudaki başarılı performansla ilişkin yapılan çalışmalar kadar çok şey söyleyebilmektedir. Bellekte hata, ileriye doğru veya geriye doğru bozucu etkiden veya geri getirmede başarısızlıktan dolayı olabilir. İleriye doğru bozucu etki, sıklıkla, hem yararlı ve hem de ilgisiz bilginin birlikte hatırlanmasından ve bunlar arasından bir seçimin yapılamamasından kaynaklanır” (Domjan, 2004).

Connerton (2014)'da benzer bir yaklaşımla, toplumun var olma süresinin, bireylerin yaşam sürelerinden fazla olması sebebiyle, bireylerin geçmiş ile ilgili olan izleri sadece zihinlerinde tutabilmelerinin yeterli olmaması olduğunu ifade eder. Bununla beraber, devamlılığın ve doğru bilgi aktarımının sağlanabilmesi için, grubun yaşlı üyelerinin, bu izleri genç bireylere aktarması gerekmektedir.

Hatırlama ve bellek her ne kadar toplumsal kavramlarla da açıklansa da özünde bireyseldir. Bellekte depolanan bilgiler de unutulmuş tarihin ve anıların dışında geriye kalanlarla sınırlıdır

2.1.2. Belleğin sınıflandırılması

Belleğin sınıflandırılmasında tek bir açıdan bakmak doğru olmaz. Bu kavramı değişik bilim dalları ve araştırmacılar değişik şekillerde sınıflandırmışlardır. Psikolojiden nörolojiye, felsefeden modern tarih bilimine kadar birçok bilim dalı, belleği inceleme alanlarına dahil etmişlerdir. Bu bağlamda zengin bir sınıflandırma ağından bahsedilebilir. Örneğin, psikoloji bilimi açısından bakıldığında, bellek için üç bellek tipinden söz edebiliriz: (Psikolojinin Temelleri, 2014)

1 - Duyusal bellek

Çevreden gelen bilgileri ham halleriyle, bir an ile birkaç arasında değişen bir süre için tutan başlangıç sürecidir.¹

- Görsel bellek

Görsel bilgiyi otomatik olarak çeyrek saniye boyunca tutan duyusal bellektir.

- İşitsel bellek

İşitsel bilgileri 1-2 saniye boyunca tutan bir tür bellektir.

1

Bir nesne algılandıktan sonra ilk 200-500 milisaniye içerisinde duyusal hafıza devrededir. O nesneyi bakabilme ve bir iki saniyelik gözlem sonrasında neye benzediğinin hatırlanması veya ezberlenmesi duyusal hafızanın örnekleridir. Denekler, kendilerine çok kısa bir süre için gösterilen nesnelere hakkında genellikle gözlem sonrası hatırlayıp rapor edebileceklerinden daha fazla gördüklerini iddia ederler. Duyusal hafızanın bu şekli ile ilgili ilk deneyler George Sperling tarafından “Kısmi Bildirim Paradigması” kullanılarak yapılmıştır. Deneklere 3 sıra halinde 4'er harf bulunan 12 harfli tablolar kısa süreli olarak gösterilmiş ve daha sonra hangi harfin hangi sırada olduğunu bilmeleri istenmiştir. Sperling bu “Kısmi Bildirim Paradigması” deneyine dayanarak duyusal hafızanın yaklaşık olarak 12 nesne kapasiteli olduğunu ancak çok çabuk şekilde yitirildiğini göstermiştir. Çabuk yitirilmesi nedeniyle katılımcılar unutma meydana gelmeden 12 harfin tamamını bildirememişlerdir. Bu tip hafıza tekrarlama veya prova ile uzun süreli hale getirilemez. (Sadriye Merve Güngör, “Derleme: Öğrenme ve bellek”, 2009, <https://cobid.wordpress.com/2009/11/15/ogrenme-ve-bellek/> (Erişim tarihi: 15 Haziran 2015))

2 - Kısa süreli bellek

Sadece kısıtlı miktarda bilgiyi kısa bir süre için tutan süreçtir.

- Çalışma belleği

Sadece kısıtlı miktarda bilgiyi kısa bir süre için aktaran süreçtir.

Üç önemli noktası vardır:

1 - Dikkat etmek

2 - Tekrarlama

3 - Depolama

3 - Uzun süreli bellek

Neredeyse sonsuz miktarda bilginin uzun zamanlı olarak depolanması sürecidir. İnsanın hafıza sisteminin belki de en karmaşık bileşenidir. Kısa süreli hafıza ve duyuşal hafızaya zıt olarak, uzun süreli hafızada daha çok bilgi uzun süreler boyunca (bazen ömür boyu) saklanabilir.

- İfade edilebilir bellek

Manzara, hikaye, kelimeler, konuşmalar, yüzler, gündelik olaylar gibi durumlar ya da olaylarla ilgili hatıraları kapsar.

- İşlemsel ya da ifade edilemeyen bellek

Motor beceriler, bazı bilişsel beceriler ve klasik koşullanma yoluyla öğrenilmiş duyuşal davranışlarla ilgili hatıraları kapsar. İşlemsel hatıraları geri getiremeyiz ya da hatırlayamayız.

- Bastırılmış bellek

Zihnin tehdit edici ya da travmatik bir olayla ilgili bilinçdışının derinliklerine itme sürecidir. İstemli olarak getirilemez. Bir şey tarafından serbest bırakılıp kişi isteyene kadar hatıralar orada kalır.

- Sıra dışı bellekler

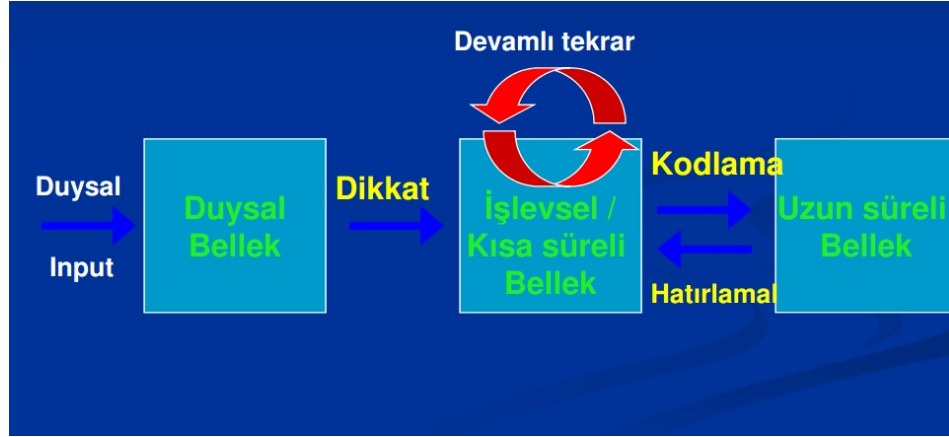
1 - Fotoğrafsı bellek

Bir resmi ya da sayfayı kısa süre inceledikten sonra ayrıntılı görsel imgeler oluşturabilme ve imgenin tamamını sonra hatırlayabilme becerisidir.

2 - Flaş bellek

Kişinin ilgisini çeken, dramatik ya da duygusal olarak genellikle çok ayrıntılı, canlı olarak hatırlanmalarıdır.

Şekil olarak bellek basamaklarının gösterimi **Şekil 2.2** de belirtilmiştir.

Şekil 2.2 Bellek basamakları (kaynak: <http://www3.istanbul.edu.tr>)

Schacter (2010)'e göre, araba kullanmak ya da yazı yazmak gibi eylemlerde “hatırlamayı” içeren herhangi öznel bir deneyim yaşamazsın. Bunun için beyin başlıca iki bellek sistemine gereksinim duyar. Bunlardan biri; ne zaman, nerede, nasıl kazanıldığından bağımsız olarak genel, tanımsal bilgileri içeren, içinde kelimelerin, anlamların, niteliklerin, kuralların vs. saklandığı anlamsal bellek olan semantik bellektir. Bir diğeri de motor becerilere, alışkanlıklara ve belli şeylerin nasıl yapılacağına ilişkin –know-how belleği de denilen yöntemsel bellektir.

Connerton (2014)'un belirttiği gibi, filozoflar içinse 3 önemli bellek türü vardır. Birincisi, bir kimsenin yaşam öyküsünden alan anımsama eylemlerini gösteren *kişisel bellek*; ikincisi, şiirlerin dizelerini, şarkıları, öyküleri ya da bir kentin planını, matematik denklemlerini, mantıksal doğruları veya geleceğe ilişkin olguları anımsadığımızın söylenebildiği durumlardaki “anımsama” fiili kullanımlarını kapsayan *bilişsel bellek*; üçüncüsü ise yalnızca belli bir uygulamayı yeniden ortaya koyma yetimizle ilgili olan *alışkanlık belleği*dir. Connerton alışkanlık belleğini açıklarken “eğer toplumsal bellek diye bir şey varsa... bunu ancak anma törenlerinde bulabiliriz.” demektedir. Connerton diğer bilim adamlarından farklı olarak bellekle ilgili bu görüşünün temel yönlerini Emile Durkheim’ın toplum kuramından alarak, törenlere ve törensel uygulamalara odaklanır.

Psikolojide bellekle ilgili pek çok model ve tanım vardır, ama bunlar genellikle belleğin insan davranışıyla ilişkili işlevlerinden çok, bir araç olarak belleğin işleyişine odaklanır gibidir. Sosyolojide ise ortak benlik ön plandadır.

Neyzi'ye göre geçmişini nasıl hatırladığımız, bize okulda öğretilen tarih, televizyon, film, gazete, dergi, internet gibi medya, aile ve sosyal çevremizden bize aktarılan sözlü ve yazılı kültürle yakından ilintilidir. Bellek çalışmaları özellikle bireysel olanla toplumsal olanın kesişme noktasına eğilir ve bireysel yaşam öyküsü anlatıları (sözlü tarih), otobiyografi, biyografi, popüler kültür, medya, sanat, mimari, mekân, objeler, beden gibi alanlarda belleğin izini sürer. (Url - 2)

2.2. Toplumsal Hafıza; Kolektif bellek ve Tarih İlişkisi

Nörologlar beynin “hardware”i olarak bellekle, psikologlar bilişsel boyutları, unutma ve hatırlamanın mekanizmasıyla, psikanalistler hayat hikayesinin kritik duraklarıyla ilgilenirler. Sosyologlar ise belleğin toplumsal, kolektif boyutlarını izlemeye çalışırlar.

“Bellek denince insanın aklına genellikle bir iç olgu gelir ve bunun mekânı bireyin beynidir, yani belleğin beyin fizyolojisiyle, nöroloji ve psikolojiyle ilgili olduğu düşünülür, ama tarihsel kültür bilimi ile bir ilgisi yoktur. Oysa bu belleğin neleri içerdiğini, bu içeriklerin organize edilmesini ve ne kadar süre ile muhafaza edileceğini, bireyin kapasitesi ve yöneliminden çok, dış koşullar, yani toplumsal ve kültürel çerçevenin koşulları belirler” (Assman, 2001).

Bireysel anlamda bakıldığında bellek yani hafıza, kişisel deneyimlerden ve öğrenmeye bağlı algısalıktan kaynaklanır. Birey, hatırlama anında basit bir şekilde geçmişte depolanmış bilgiye ulaşmaz. Bellekteki veri, şimdiki zaman ile yeniden şekillenerek oluşturulur. Bu bağlamda bellekteki verinin incelenmesi aşamasında hem geçmişten hem de şimdiki zamanın koşullarından ayrı düşünmeden bir çalışma yapmak gerekir.

Bireysel bellek, belli bir kişide, onun iletişim sürecine katılımı sayesinde gelişir. Bu olgu, kişinin, ailesinden diğer ulusal topluluklara kadar çeşitli sosyal gruplara dahil oluşunun sonucudur. Bellek canlıdır ve sürekli iletişim içinde varlığını sürdürür. Bu alışveriş duraksarsa veya alışveriş içinde olunan gerçek çerçevesi değişir ya da kaybolursa unutma ortaya çıkar. İnsan sadece alışveriş içinde olduğu ve ortak

belleğin çerçevesi içine yerleştirebildiği şeyleri hatırlar. Birey açısından bellek, kişinin çeşitli grup belleklerine katılımı sonuca oluşan çok katmalı bir yığılımdır, grup açısından bu bir dağılım sorunudur, içinde yani üyeleri arasında dağıttığı bilgidir. Hatıralar gerek birey için, gerekse grup çerçevesinde birbirini destekleyen ve belirleyen unsurlardan oluşan "bağımsız sistemlerdir" (Assman, 2001).

Toplumu oluşturan bireylerdir. Bireylerin hatıralarının bütünü de toplumsal hafızayı meydana getirir. Toplulukların hafızasının yeniden inşası ise ancak kolektif bir bellek oluşumu ile mümkün olur. Kolektif bellek terimini ilk kullanan kişi olan Fransız Sosyolog Maurice Halbwachs (1992)'a göre bellek, zihinlerin hep bir arada, toplumla beraber nasıl işlediği ve işleyişin toplumsal düzenlemelerle birlikte nasıl şekillendiği ile ilgilidir. "İnsanların belleklerini edindikleri yer normal olarak toplumun içidir. Yine toplumla beraber hatırlar, anlar ve hatırladıklarını nereye konumlayacaklarına karar verirler."

Toplumsal deneyim olmadan bireysel bellek olmadığı gibi, bireylerin toplumsal yaşama katılmadığı koşullarda kolektif bellek de yoktur.

2.2.1 Kolektif bellek

Kolektif bellek, çok değinilen ve tartışılan ancak henüz tam anlaşılammış bir kavramdır. Kavram hakkında pek çok farklı görüş bulunmaktadır. Kolektif belleği ilk tanımlama girişimleri bireysel ilkelere dayanmaktadır; buna göre, kolektif bellek, bir grubun üyelerinin bireysel hatıralarının toplamını ifade eder. Olick (2014)' e göre buradaki temel varsayım bireylerin merkezde yer aldığıdır: bunu tek başlarına ya da beraberce yapsalar da hatırlama işini sadece bireyler yapar ve kamusal olarak ulaşılabilir anımsatıcı (*commemorative*) simgeler ise ancak bir grup bireyin tepkisini çekebildiği ölçüde yorumlanmaya açıktır.

Kolektif bellek kavramının, toplumsal bellek kavramını anlayabilmemiz açısından son derece önemli olduğunu belirtmek gerekir. Bu iki kavram birbiriyle yakından ilişkilidir. Halbwachs (1992)'a göre kavram; toplumsal grupların, tüm üyeleri tarafından paylaşılan ortak bir belleğe sahip olduğu, bireylerin belleklerinin toplumsal etkilerden bağımsız olmayıp, sosyal çevre tarafından şekillendirildiği savına dayanmaktadır.

Halbwachs tezinde öğrencisi olduğu Bergson ve Durkheim gibi düşünürlerin büyük etkisi vardır. Bergson'dan kişisel bellek konusunu öğrenmiş ve Durkheim sayesinde

bu kavramı öznel arası bir düzlemde yeniden tanımlamıştır. Aynı şekilde sanat tarihçisi Aby Warburg da aynı tarihlerde toplumsal bellek kavramını geliştirmiştir. Bu kavramların ortak yönü; belleği, biyolojik ve kişisel çerçeveden çıkartıp sosyal ve kültürel bir çerçeveye oturtmalarındır.

Belleğin sosyal çevre ile olan sıkı ilişkisinden söz eden Halbwachs da belleğin sosyal koşullara bağlılığı konusunu sıklıkla vurgular. Belleği biyolojik açıdan, yani nöroloji ve beyin fizyolojisi açısından ele almayan Halbwachs, bunun yerine bireysel bir belleğin oluşması ve korunması için şart olan sosyal çevreyi koyar.

Halbwachs'a göre bireyler, geçmişini hatırlamak ya da yeniden canlandırmak için toplumu referans alarak hareket etmektedirler. Ona göre, "bellek insanın sosyalleşme sürecinde oluşur. Bellek her zaman bir bireye aittir, ama bu bellek toplumsal olarak belirlenir. Kuşkusuz toplumlara ait bir bellek yoktur, ama toplumlar üyelerinin belleğini oluşturur".

"Kolektif bellek grup tarafından taşınıp beslendiği için gruba bağlılık da kilit bir öneme sahiptir. Bireyin fikirleri ve aynı zamanda anıları, bağlı olduğu grubun içinde şekillendiğinden toplumsal bellek, onu taşıyanlarla birlikte vardır ve gelişigüzel devredilmez. Bununla birlikte hiçbir bellek geçmişini olduğu gibi koruyamaz. Aksine, ondan geriye ancak grubun her dönemde kendine özgü bir biçimde yeniden kurabildiği şekli kalabilir. Bu figür tarihin yeniden kurulabilmesi olarak nitelendirilir. Bellek yeniden kurma işlemine dayanır ve geçmiş, bellekte asla olduğu gibi kalmaz" (Assman, 2001).

Bireysel hatırlama, yüz yılı aşkın bir süredir psikolojinin ana konularından biri olduğundan daha oturmuş bir kavramdır ve bu süre zarfında bu alanda kabul gören terimler ve yöntemler belirlenmiştir. Hala birçok görüş ayrılıkları olsa da psikologlar tartışmalarına, "kısa süreli bellek", "uzun süreli bellek", "anlamsal – semantik bellek", "anısal – epizodik bellek" gibi kavramları kullandıklarında bunların herkesçe anlaşılacağını bilerek başlamaktadırlar.

Bellekle ilgili psikolojik çalışmaları kolektif bellek çalışmalarıyla karşılaştırırken dikkat edilmesi gereken iki tanımlayıcı özellik daha vardır. İlki, belleğin zihinsel yaşamın diğer yönlerinden ayrı olarak incelenebileceği varsayımı, diğeri doğruluğun/gerçeğe uygunluğun değerlendirilmede temel ölçü olmasıdır.

Weetsch (2011)'e göre kolektif bellekle ilgili araştırmalar, pek çok yönden bireysel bellekle ilgili araştırmalarla tam bir karşıtlık içindedir ve bu da işin içindeki disiplinler ve yöntemlerle ilişkilidir. Bireysel bellekle ilgili psikolojik araştırmalar, kontrollü deneylere imkan veren laboratuvar yöntemlerine dayanır ve bu durum, belleğe ayrı bir zihinsel süreç olarak odaklanılmasını ve araştırma sorularını formüle ederken doğruluk ölçütüne öncelik verilmesini teşvik etmiştir. Buna karşılık kolektif hatırlamayla ilgili çalışmalar, belleğin nasıl grup kimliğinin sorgulanması gibi karmaşık süreçlerin bir parçası haline geldiğine odaklanır. Bu da, hatırlamanın toplumsal ve siyasal alanlardaki görüş ayrılıkları ve tartışmalar cephesinden ele alınmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu odaklanma doğrulukla ilgili meseleleri ikinci plana atmıştır.

2.2.2 Tarih ve kolektif bellek ilişkisi

Halbwachs, birbiriyle dönüşümlü kullanılabilir şekilde otobiyografik bellek, tarihsel bellek, tarih ve kolektif bellekten söz eder. Otobiyografik bellek, deneyim grup üyeliğimizle şekillenmiş olsa bile, kendi yaşadığımız olaylara ilişkin bellektir; tarihsel bellek ise bize sadece tarih kayıtlarından ulaşan bellektir.

“Tarih, artık organik bir ilişkimizin kalmadığı, yaşamımızda önemli bir yeri kalmamış bir geçmiş iken, kolektif bellek, kimliğimizi şekillendiren faal bir geçmiştir” (Olick, 2014).

Boyer (2011)'in aktardığı gibi, tarihçi Kerwin Lee Klein'in deyişiyile, “bazı yazarlar belleğin tarihe alternatif olduğu bir dünya kurmaya çalıştıklarını açıkça iddia etseler de, günümüzde tarih yazıcılığı çoğu zaman bellekle tarihi birbiriyle yarıştırmaktadır.”

Halbwachs'a göre, toplumsal bellek sadece tarihten ayrılmakla kalmaz, belleğin “gelenek” kavramı altında toplanabilecek her türlü organize edilmiş ve objektiflik, yani somutluk özelliği kazanmış biçimlerinden de farklı niteliktedir (aktaran; Assman, 2001).

Bu konuya bir başka bakış açısını da “Hafıza Mekanları” isimli eseri yazan, ünlü Fransız tarihçi Pierre Nora getirmiştir. Nora'ya göre bellek ve tarih yalnızca farklı değil, aynı zamanda temel, hatta amansız bir karşıtlık içindedir. Ona göre bellek “sürekli evrim halindedir” ve “manipülasyonlara yatkın, ardı arkası kesilmeyen deformasyonlarının farkında değildir”. Buna karşılık “tarih, entelektüel ve seküler

bir üretim olduğundan analiz ve eleştiriye açıktır... tarihin temelinde, kendiliğinden hatırlamaya karşı kritik öneme sahip bir söylem vardır". Bu karşıtlık şu şekilde kendini gösterir: "Tarih bellekten hep şüphe eder ve asıl misyonu onu bastırmak ve yok etmektir" (Boyer & Wertsch, 2011).

Nora(2006)'ya göre, hafıza ve tarih eş anlamlı değildir. Hafıza her zaman yaşanan gruplar tarafından üretilen yaşamın kendisidir. Tarih ise artık bulunmayan şeylerin yeniden oluşturulmasıdır, ama bu hep sorunlu ve eksiktir: Hafıza, her zaman güncel bir olay, sürekli şimdiki zamanda yaşanan bir bağdır, tarih, geçmişin bir tasavvurudur. Hafıza sadece onu güçlendiren ayrıntılarla uyuşur, çünkü duygulara dayalı ve sihirlidir; buğulu, karışık, iç içe geçmiş, kabataslak, özel ve simgesel anılardan beslenir; her tür aktarana, perdeye, sansüre ve yansıtmaya karşı duyarlıdır. Tarih ise zihinsel ve ayrıştıran bir iştir, bu yüzden de analiz, söylem ve eleştiriye gerektirir. Hafıza kaynağını kaynaştırdığı bir gruptan alır. Halbwachs'ın söylediği gibi, ne kadar grup varsa o kadar hafıza vardır; hafıza, doğası bakımından değişik ve sınıfsız, kolektif, çoğul ve bireyselleşmiştir. Buna karşın, tarih herkesin malıdır ya da kimseye ait değildir.

Tarihçiler belgeleri, bulguları, içlerinde açık seçik görülmeyen izlerden, hatta ilk bakışta görülen ipuçlarına uymayan izlerden onaylar çıkararak bir mahkemede avukatın yaptığına benzer biçimde çapraz sorgulamayla incelemeyi geçirirler. Bulgunun, daha önceki önermelerden oluşturulan bölümleri, ötekilerden hiçbir anlamda ayrıcalıklı değildir, doğruluğu ileri sürülen bir önceki önerme, tarihçi için başka herhangi bir bulgu ile aynı konumdadır. Tarihçiler, topladıkları bulgular içinde kendilerine açıkça söylenen bir şeyi çıkarıp onun yerine olaylar hakkında kendi yorumlarını koyabilme becerisini gösterirler. Hatta daha önce kendilerine anlatılan şeyi kabul etmiş olsalar bile bunu, söz konusu yargı verildiği için ve yargıyı veren o konuda söz sahibi biri olduğu için değil, tarihçinin tarihsel gerçek ölçütüne uygun bulunduğu için kabul ederler. Kendileri dışında, önermelerine uygun düşünmek durumunda oldukları yetkili kişilere dayanmak gibi bir tutumdan uzak durarak tarihçiler, kendi kendilerinin yetkilileridir; kendi derledikleri bulgular karşısında özerktirler; şu anlamda ki ellerinde bulguların eleştirilmesine yarayan ölçütler vardır. (Connerton, 2014)

Bireyler hatırlar, kolektif bellek ise dinamik bir süreci tanımlar. Geçmişin temsilinde hatıralar yönlendirilir ve yeniden inşa edilir. Tarih ise geçmişin doğru bir dökümünü vermeye çalışır.

Hatırlama genellikle, bir bireyin içinde gerçekleşen bir olay olarak görülür: Bazı ipuçları, geçmişte olmuş olay veya durumlardan birini akla getirir. Barlett (1932) tartışmayı, kolektif belleğin var olup olmayacağını (en azından bir grubun [grup olarak] “kendine ait bir çeşit belleğe sahip nitelendirilebilmesi” anlamında) sorgulamaya kadar götürmüştür. Her şeyden öte, anıların bireysel sinir sistemlerinde taşınması gerekir. Buna karşılık Schudson (1992) belleğin kolektif olmamasının mümkün olup olamayacağını sorgulamıştır, çünkü “bellek toplumsaldır... tek tek insanların zihinlerinden ziyade, kurallar, kanunlar, standart prosedürler ve kayıtlar, yani insanların geçmişin hesabını tutmasını sağlayan tam takım kültürel pratikler halinde kurumlarda tutulur.” Bu görüşler birbirinden oldukça farklı olsa da, “toplum içinde yaşayan bireylerin, hatırlamanın araçları olduğu noktasında birleşmeleri” ortak noktaları olabilir (Boyer & Wertsch, 2011).

Bir olay ya da görenek hakkında tarihçiye söz konusu olgunun görsel tanıklarına dayalı kesintisiz bir aktarmanın ürünü olan bir önerme ulaşıp ulaşmış olmasa bile, tarihçinin, tümüyle unutulmuş bir olayı ortaya çıkarma olanağı vardır. Tarihçiler bunu, bir dereceye dek ellerindeki yazılı kaynaklardan, tarihçinin ilgilendiği konuyla ilgili olguların ipuçlarını içerdiği ileri sürülen ya da anlaşılabilir önermeleri eleştirel gözle inceleyerek yapabilirler; bir dereceye dek de yazılı olmayan kaynaklar denen, örneğin aynı konuyla arkeolojik belgeleri kullanarak başarabilirler; yazılı olmayan kaynakları betimlemede dikkat edilmesi gereken nokta, bunların, metin olmadıkları ölçüde hazır yargılar içermemeleridir.

Ancak toplumsal bellekte bir olayın doğrudan tanıklığının bulunup saklandığı durumlarda bile tarihin yeniden kurulması gerekir. Çünkü bir tarihçi, yakın tarihin bir sorunu üzerinde çalışıyorsa, bulguları arasına doğrudan doğruya o sorun hakkında ilk elden hazır bir yanıt almışsa bile söz konusu yanıtın bulgu sayılabilmesi için, onu sorgulama gereği duyar; böyle bir gereksinimi, elde ettiği yanıtın bir görgü tanığı tarafından verilmiş olması ya da tarihçinin araştırdığı şeyi yapmış kimseden alınmış olması durumunda bile duyacaktır.

Toplumsal bellek karşısındaki bu bağımsızlığına karşın tarihi yeniden kurma pratiği, önemli noktalarda toplumsal grupların belleğinden yol gösterici bir itici güç bulabilir; buna karşılık, toplumsal grupların belleğinin biçimlenişine önemli katkılar sağlayabilir. Bu türden bir etkileşimin uç örneklerinden biri, devlet aygıtının, yurttaşların belleğini silme yolunda sistemli biçimde kullanıldığı durumlarda ortaya çıkar. Tüm totaliter rejimler bunu yapar; totaliter rejim uyruklarının kafalarını tutsaklaştırmaya, onları belleklerinden ederek başlar (Connerton, 2014).

Toplumsal gruplar açısından ortak bir belleğin oluşturulması fikri ve bunun hatırlanmaya değer kılınması daha çok tarihte yaşanan travmatik olaylar ve duygusal çöküntüler altında ortaya çıkmaktadır. Toplumların tarihsel olarak hatırlamayı seçtikleri birçok olayın, savaşlar ya da buna benzer doğal ve yıkıcı olaylar olduğu gözlemlenebilir. Bu anıları toplumsal yapan etmenler de tarih tarafından şekillendirilir.

Kolektif bir geçmişin oluşmasında bireylerin ortak belleğinin rolü önem taşır. Bu belleğin tarihsel bir geçmişe dayanması ve gerçekliğinin ve doğruluğunun bugünün olaylarıyla belirlenmesi yadsınamaz bir gerçektir.

Toplumsal hafıza ve tarih, tarihin yeniden inşası anlamında birleşir. Toplum, ilgili geçmişin doğruluğunu kolektif olarak seçer ve şekillendirir. Bu seçim aşamasında tarih önemli bir rol oynar. Bellek ve tarih ilişkisi içinde seçilen bu imaj, kolektif olarak benimsenmiştir.

Connerton'a göre özel geçmişin imgeleri bir araya gelince, o sırada var olan toplumsal düzeni meşru gösterirler. Herhangi bir toplumsal düzene katılmış bulunanların, ortak anıları olduğunu varsaymaları gerektiği örtük bir kuraldır. Bu kimseler söz konusu toplumun geçmişiyle ilgili anılarının farklılığı derecesinde, ne ortak deneyimlere ne de ortak varsayımlara sahip olabilecektir. Bunun sonucu belki en açık biçimde bambaşka anılara sahip kuşaklar arasındaki iletişimde ortaya çıkan engellerde görülür. Kuşaklar arasında çoğu kez örtük arka plan alıntıları biçiminde görülen farklı anılardan oluşmuş kümeler, birbiriyle çatışacaktır; öyle ki belli bir tarihte ve yerde birlikte yaşamış olsalar da farklı kuşaklar, zihinsel ve duygusal bakımdan birbirlerinden tamamen kopuk olabilirler; bir kuşağın anıları, o kuşağın üyelerinin zihinleri ve bedenleri içinde, bir daha geri alınamayacak biçimde kilitlemiş olabilir.

Geçmişte gerçekleştirilen tüm insan etkinliklerinin bilgisi ancak onların bıraktığı izlerden yola çıkılarak edinilebilir. Bunlar ister Roma siperleri içinde gömülü kemikler ister bir Norman kulesinin tek kalıntısı olan bir taş yığını ister bir Yunan yazıtında bulunup da kullanılışı ya da biçimiyle bir göreneği açığa vuran bir sözcük olsun; isterse bir sahnenin tanıklarınca yazılmış anlatısı biçiminde bulunsun, aslında tarihinin deşindiğı izlerdir; yani bunlar, kendisine doğrudan ulaşma olanağı kalmamış bir olgunun, duyu organlarıyla algılanabilir imgeleridir (Connerton, 2014).

Wertsch, tarih ve kolektif bellek ayrımını bir tablo ile göstermiştir. Bu ayrım **Tablo 2.1** de gösterilmiştir; (Boyer & Wertsch, 2011)

Kolektif Bellek	Tarih
<p>Öznel</p> <p>Tek bir adanmış bakış açısı</p> <p>Belli bir grubun temel yapısını yansıtır.</p> <p>Kendiliğe sahip olmayan şekilde, bilinçli</p> <p>Dürtüler ve harekete geçiren istek / ihtiyaçların ve olayların yorumlanmasında belirsizliklere tahammülsüzdür.</p> <p>Olayların “geçmiş zamanda olma durumunu” yadsır.</p> <p>Geçmiş bugüne ilişkilendirir.</p> <p>Tarih dışı ve tarih karşıtıdır.</p> <p>Anma ifadesi</p> <p>Müzeyi bir tapınak olarak görür.</p> <p>Sorgulanmayan kahramanlık hikayeleri</p>	<p>Nesnel</p> <p>Her türlü şahsi bakış açısından uzak</p> <p>Belirli bir sosyal yapıyı yansıtmaz.</p> <p>Eleştirel, yansıtıcı bakış açısı</p> <p>Belirsizliği kabullenir</p> <p>Tarihselliğe odaklanır</p> <p>Geçmiş bugünden ayırır</p> <p>Geçmiş olayları “o zaman, şimdi değil” şeklinde tanımlar</p> <p>Tarihi ifade</p> <p>Müzeyi bir mahkeme olarak görür</p> <p>Süre giden tarihi yorumlama çerçevesinde anlaşmazlık, deşişme ve çelişme</p>

Tablo 2.1 Kolektif bellek, tarih karşılaştırması

Öğrenmenin iki temsilcisi yani tarih ve kolektif bellek geçmişin temsilinde farklı niyetlerdedir. Tarih geçmişin doğru bir dökümünü vermeye çalışır. Buna karşılık kolektif bellekte geçmiş genellikle bugüne bağlantılıdır; bireyin kendi kimliği ve grubun kimliği, toplumun şanlı tarihiyle desteklenir. Kolektif bellekte, ne tür insanlar olduğumuzu göstermek amacıyla geçmişin olumsuz yönleri çıkarılmış veya görmezden gelinmiştir. Tarihçi Peter Novick’in buna ilişkin görüşleri şöyledir: (aktaran; Boyer & Wertsch, 2011)

“Bir olguyu tarihsel olarak anlamak demek, bu olgunun karmaşıklığının farkında olmak, olguyu çok çeşitli bakış açılarından görebilecek nesnellığe sahip olmak, kahramanların güdü ve davranışlarındaki belirsizlikleri (ahlaki belirsizlikler de dahil olmak üzere) kabul etmek demektir. Kolektif bellek basitleştirir; olayları adanmışlıkla tek bir bakış açısından görür; her türlü belirsizliğe karşı tahammülsüzdür; olayları efsanevi arketiplere indirger.”

2.3 Kültürel Bellek ve Belleğin Sürekliliğini Sağlamada Kentin İşlevi

2.3.1 Kültürel bellek kavramı

Bir grup içinde paylaşılmış gibi görünen ve diğer gruplar tarafından paylaşılanlardan farklı olan kavram ve normlar, “kültürel kavram ve normlar” olarak adlandırılır. Kavramlar ve normlar, eğer insanlar ve içindeki buldukları gruptaki diğer insanlar bu kavram ve normlara şimdi veya geçmişte sahip oldukları için sahiplerse “kültürel” olarak nitelenir (Boyer & Wertsch, 2011).

Kültür, sayısız bireysel aktarımların birikimidir. Bu kültürel aktarımda, belleğin ne derece gerekli olduğu tartışılmaktadır.

Assman (2001), belleğin dış boyutlarını dört farklı biçimde vurgulamıştır. Assman bu sınıflandırmayla, bireysel ve toplumsal belleği bir anlamda kültürel bellekle ilişkilendirmiştir. Bunlar:

1. Mimetik bellek. Bu alan davranış alanıdır. Kullanma kılavuzu, yemek kitapları, inşa planları gibi yazılı davranış kılavuzları oldukça geç başlayan ve hiçbir zaman tam anlamıyla etkili olamayan bir gelişmenin sonucudur. Davranış biçimleri asla tam olarak kodlanamaz. Hâlâ günlük yaşan birçok alanında davranışlar, taklit etme geleneğine bağlı alışkanlıklara ve kurallara dayanmaktadır

2. Nesnel belleği. İnsan kendini bildi bileli yatak, iskemle, yemek ve yıkanma takımı, giysi ve alet-edevat gibi günlük ve öznel eşyalardan, evler köyler ve kentler, sokaklar, araçlar ve gemilere kadar; amaca uygunluk, rahatlık ve güzellik gibi hayaller, böylece bir anlamda kendini bulduğu şeylerle çevrilidir. Bu yüzden onları çevreleyen eşyalar bir anlamda kendinin yansımasıdır. İçinde yaşadığı şeyler dünyasının, şimdiki zamanı yaşarken farklı geçmişleri hatırlatan bir zaman dizini vardır.

3. Dil ve iletişim: İletişimsel bellek. İnsan dil yeteneğini ve başkaları ile anlaşma yeteneğini de, bir iç dinamik olarak kendiliğinden değil başkaları ile alışveriş içinde,

içeri ve dışarının çevrimsel ve geri dönüşlü etkileşimi ile geliştirir. Bilinç ve bellek bireysel fizyoloji ve psikoloji ile açıklanamaz, bireyin diğer bireylerle etkileşiminin de göz önünde bulundurulması gerekir. Çünkü bilinç ve bellek, her bireyin bu etkileşimde yer alma gücüne bağlı olarak oluşur.

4.Anlam aktarımı: Kültürel bellek. Kültürel bellek önceki üç alanın az çok bütünlük içinde bulunduğu alanı oluşturur. Rutin taklitler "gelenek" statüsünü kazandığı, yani amaca yönelik anlamının ötesinde bir anlama sahip olduğu zaman taklitçi belleğin sınırları aşılır. Gelenekler, kültürel anlamın devredilme ve canlandırılma biçimi olarak kültürel belleğin alanına girer. Bu saptama, anıtlar, mezar taşları, tapınaklar, idoller gibi sadece amaca yönelik olmayan aynı zamanda bir anlam içeren, semboller, ikonalar, temsiliyetler gibi içe dönük zaman ve kimlik dizinini dışa çevirmesiyle nesnel belleğinin sınırlarını aşan her şey için geçerlidir.

Assman'a göre, belleğin dış boyutu da denilebilecek kültürel bellek, gelenek ve iletişimden beslenir ama onlar tarafından belirlenmez. Kopmalar, çatışmalar, yenilenmeler, restorasyonlar ve devrimler ancak böyle açıklanabilir.

Kültürel hafıza, geçmişe dair paylaşılan anıların ne oranda dolayım lanma (*mediation*), metinselleşme (*textualization*) ve iletişim edimi (*acts of communication*) olduğunu açığa çıkarır.

İnce'nin aktardığı gibi, kültürel hafızanın oluşumunda önemli işlev gören araçlara şu örnekler verilebilir: anıtlar, heykeller, tarih ders kitapları, binalar, cadde ve meydan isimleri, posta pulları, edebiyat ve sanat eserleri, siyasal hitabetler, anma günleri, anı kitapları, sancak ve bayraklar gibi (Sancar, 2007: 46).

Kültürel hafıza, hatırlama ve unutma edimini içinde barındırır. Toplumsalın inşasında, hatırla(t)ma ve unut(tur)ma işlevi, güncel sosyo-politik ve kültürel meselelerin ele alınışı ve sorunsallaştırılmasında geçmişin bazen doğrudan bir aktör, zaman zaman da bir tanık olarak gündeme gelmesine neden olur. Geçmiş bilgisinin güncel üzerindeki olumlu ya da negatif etkisi, toplumsalın inşasını doğrudan etkiler. Dolayısıyla geçmiş, güncel gereksinimler adına araçsallaştırılır; kimi zaman yok sayılır ya da var gösterilir. Örneğin arşivler, gelecekteki kuşaklara ulaşması istenen bilgiyi depolarken, kanonlar muhtelif eserlere bir nevi "kutsallık" atfederek onların belli değerleri sembolize etmelerini, bu yolla da yıllarca yaşamalarını sağlar.

Sonuçta, toplumun geçmişe dair imajını dolaylı bir bilgi üzerinden inşa ettiği ve bunu ilerleyen kuşaklara aktardığı söylenebilir. (Url - 3)

Kültürel bellek geçmişin belli noktalarına yönelir. Geçmiş orada olduğu gibi kalmaz, daha çok anının bağlandığı sembolik figürlerde yoğunlaşır. Kültürel bellek için gerçek değil, hatırlanan tarih önemlidir. Tarih hatırlanma yoluyla efsaneye dönüşür.

2.3.2 Kültürel ve kolektif bellek kavramları kapsamında kent imgesi

Assman'ın da belirttiği gibi düşünce ne kadar soyut bir eylem ise, hatırlama da o kadar somuttur. Düşünceler belleğin bir parçası olmadan önce bir algılama aşaması yaşanır. Bu işlem kavram ile görüntünün, ayrılması imkansız bir biçimde birbirinin içinde erimesi ile gerçekleşir. "Bir gerçeğin, bir grubun belleğinde yer etmesi için, gerçek belli bir kişi yer ya da olay biçiminde yaşanması gereklidir.". Ama öte yandan, bir olayın bir grubun belleğinde kalabilmesi için de anlamlı bir gerçekle zenginleşmesi gerekir. "Her kişilik ve her tarihi olay bu belleğe girişiyle bir ders, bir kavram, bir sembol aktarır; toplumun düşünceler sisteminin bir unsuru haline gelir." Kavramlar ve deneyimler arasındaki bu paslaşmadan "hatırlama figürleri" doğar.

Hatırlama figürleri her zaman somut bir mekana ve zamana dayanırlar. Belleğin bir mekana ihtiyacı vardır (Assman, 2001). Nora'nın üzerinde durduğu "hafıza mekanları" da benzer bir kavramdır. Kalıntılar, arşivler, müzeler, anıtlar gibi imgesel olgularla ifade edilen hafıza mekanları, bütünüyle bir kentin de içinde bulunduğu, somut kavramlarla da oluşturulabilir.

Kent, içerdiği hafıza mekanlarıyla toplumsal ve kültürel bir öze sahiptir. Kentten söz etmek doğrudan bir kültürel hayattan söz etmek demektir. Kent ile kültür iç içedir. Farklı insan portrelerini, farklı zaman dilimlerini ve tarihi içinde barındıran kent, kültürel belleğin aktarılmasında ve korunmasında önemli bir rol oynayan etmendir.

2.3.2.1 Bir imge olarak kent kavramı

2.3.2.1.1 Kent tanımı

İnsanlar bir mekân, toprak parçası üzerinde yaşarlar. Yaşamlarını sürdürdükleri bu mekân parçasına "kent" ya da "köy" adı verilir. Kent ile köy, her zaman birbirinden kesin çizgilerle ayrılamaz. Bu nedenle, bazı insanlar toplulukları, kentlerle köylerin ortak özelliklerine sahip bulunan yerler üzerinde bulunur (Keleş, 2010).

Sosyal bilimlerde kentlerin diğerk yerleşim birimlerinden farklarını belirten birçok tanımları yapılmıştır. Bu tanımlar daha çok nüfus yoğunluğu, ekonomik yapıları ve fonksiyonları ile toplumsal özelliklerini dikkate alan veya öne çıkaran tanımlamalardır.

Nüfus yoğunluğuna göre yapılan tanımlamalarda belli ilkeler veya bilim adamlarının özgün tahlilleri ile yine bazı ülkelerde ise yerleşim birimleri için farklı rakamlar belirlemektedirler. Örneğin 442 Sayılı Köy Kanunu'nun 1. Maddesine göre nüfusu iki binden aşağı olan yerleşim birimine köy, iki bin ile yirmi bin arasında olanlara kasaba- ilçe, yirmi binden fazla olan yerlerine şehir denilmiştir² (Saraç, 2015).

Kent terimleri sözlüğünde kent şöyle tanımlanmıştır; “sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidişgeliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinimlerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşlarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimidir.” (Şahin, 2013)

Tekeli (2011)'ye göre kent, "belli tarım dışı üretim büyüklük, yoğunluk, heterojen ve bütünleşme düzeyine varmış ya da bu düzeyi aşmış insan yerleşmesidir. İkinci bir tanımları ise; büyüklük, yoğunluk, heterojenlik, bütünleşmeyi bağımlı değişkenler, üretimi ise tek bağımsız değişken olarak görmektedir.”

Yine aynı yazara göre kent, mekan ve zaman içerisindeki insan yerleşmesinin belli özellikler taşıyan bir özel durumu olarak tanımlanmaktadır.

Gürel (1970)'e göre ise kent tanımları soyut ve kavramsal olarak iki şekilde yapılabilir. Soyut olarak kent: “kentsel yaşamın oluştuğu ve insan yapısı çevrenin, doğal çevreye egemen kılındığı bir ortamdır.” Kent tanımları soyut olarak evrensel düzeyde yapılabilir; fakat somut olarak kent tanımlarının bir göreliliği (relativite) vardır. Bu görelilik ulusal değer ve koşullara bağılı olarak her ülke için ayrı ayrı geçerlidir, ölçütlerin çoğunun genelleme olanağı pek yoktur.

² Daha fazla bilgi için; 18/3/1924 Tarih ve 442 Sayılı "Köy Kanunu"(Yayımlandığı R. Gazete: Tarih:7/4/1924 Sayı: 68.)

Karl Marks için şehir: Kapitalizmin uygulama alanıdır. Max Weber için kent, toplumsal eylem ve örgütlenmenin rasyonalitenin belirlediği mekân olarak tanımlanmıştır³ (Saraç, 2015).

Birçok tanımda görüleceği gibi, kenti oluşturan unsurlar daha çok demografik ve mekan ölçütlerine dayandırılmıştır.

Alver (2012), kentin temelini iki kavram etrafında çözümlenmiştir: yapı ve hayat. Bir sistem olarak kent, yapı ve hayatın inşasına denk düşer. Her iki unsurun ayrıntılı analizi, kentin bütünsel resmini aşkar edebilir. Kent, ne tek başına yapılar, binalar sistemidir ne de tek başına insani/toplumsal hayatın akışıdır. Her iki unsurun birbirine geçtiği, birbirini dokuduğu, birbirine anlam kattığı ilginç bir birleşimin adıdır kent.

Kenti oluşturan unsurların başında, o kenti hatırlatan yapılar ve o kentte yaşayan insanların kültürel birikimi gelmektedir. Bu iki kavram ve olguyu birbirinden ayırmak olanaksızdır. İnsansız bir kent ve kültürsüz bir toplum düşünülemez. Bu iki unsur olmadan da kentin tamamlanması mümkün değildir.

Lynch (2011), ilkel insanın, algısını yaşadığı peyzaja adapte ederek çevresel imgesini geliştirmek zorunda kaldığını söyler. Yalnızca güçlü uygarlıklar, bütüncül çevrelerini belirli bir ölçekte değiştirmeye başlayabilirler ve büyük ölçekli fiziksel çevrelerin yani kentlerin yeniden yapılandırılması ancak son zamanlarda mümkün olabilmiştir. Ona göre metropoliten bölge, süratle oluşturulan yeni bir işlevsel birimdir ve bu birim de kendisini yansıtan bir imge taşımak zorundadır.

³ Daha fazla bilgi için; Alptekin, Musa Yavuz, (Kentleşme Yazıları Kentsel Kurmalar ve Kentleşme Politika arı, Editör: Özden Kemal) Ankara, Ocak 2013, s. 23.

2.3.2.1.2 İmge tanımı

Latince imagos (hayal aldatici görünüş) sözcüğünden türemiş olan imge ya da diğer adıyla imaj Türkçede

“(1) Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, hayal, hülya.

(2) Genel görünüş, izlenim, imaj.

(3) (psikoloji) Duyu organlarının dıştan algılandığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj.

(4) (psikoloji) Duyularla alınan bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imaj”

anlamlarına gelmektedir. Türk Dil Kurumu'nun sözlüğündeki bu tanımdan imgenin veya diğer adı ile imajın, oldukça geniş anlamlı bir terim olduğu anlaşılır.

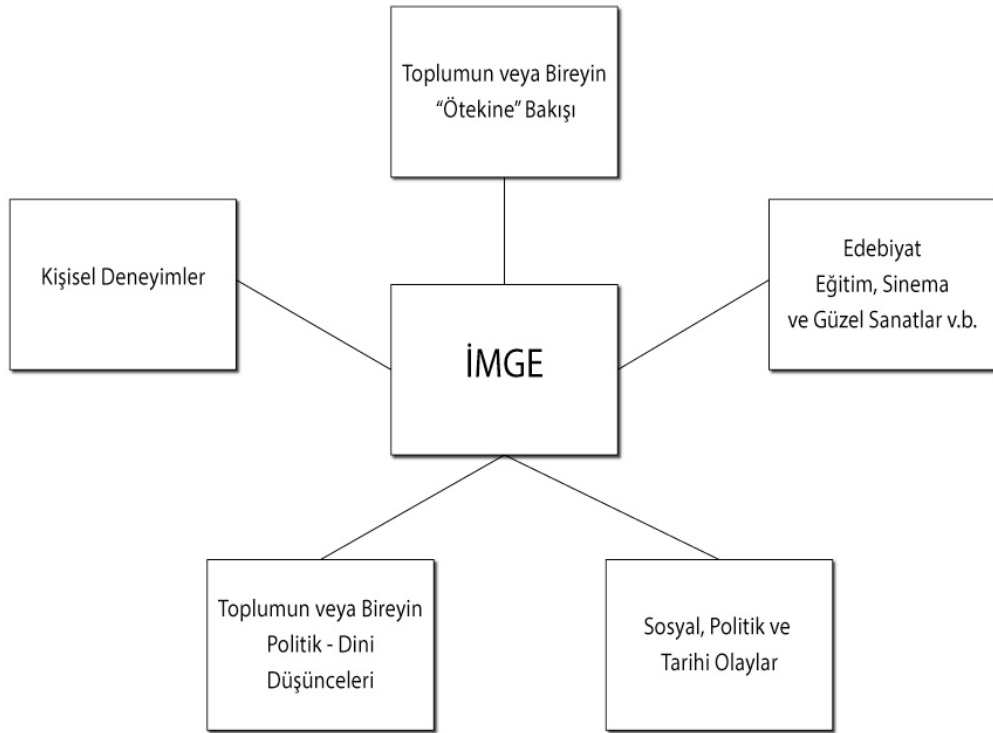
İmge, edebiyattan psikolojiye, iletişim biliminden resime, mimariden felsefeye birçok alanda kullanılan bir terim olmasından dolayı, Atakay (2004)'ın tanımıyla “tanımlanması, üzerine konuşulması, ele geçirilmesi (...) güç” terimlerden biridir. Bu nedenle imgeyi her disipline göre farklı anlamlandırmak mümkündür. Edebiyat boyutu ile imge, yazarın kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmek için kullandığı çağrışımlar veya Salınan(2004)'ın belirttiği gibi “söz sanatı, özellikle de eğretilme ya da benzetme(ler)i” ifade etmek için kullanılan bir terim; psikolojide ise zihinde oluşan bir tasarımı, bir hayali ifade etmek için kullanılan yansımalarıdır (Atakay, 2004; Salınan, 2004 aktaran: Ulağlı, 2015).

Norman Friedman'a göre ise imge “fiziksel bir algılamanın ürettiği bir duyumun zihinde yeniden üretilmesidir.” Friedman'ın tanımında, imgeyi sadece fiziksel bir sunum karşındaki bireyin yeniden anlam üretme işlevi olarak göstermesi eksik bir tanımlamadır. İmge sadece fiziki bir algılamanın sonucunda oluşmaz, aksine tinsel bir algılama da bir imge meydana getirebilir. İmgenin yapısı **Şekil 2.3** de belirtilmiştir (Ulağlı, 2015).

Lynch (2011)'in belirttiği gibi çevresel imgeler, gözlemci ve çevresi arasında işleyen iki yönlü bir süreçtir. Çevre, farklılıklar ve ilişkiler ortaya koyar. Gözlemci ise uyum kabiliyeti ve kendi amaçları doğrultusunda gördüklerini seçer, düzenler ve anlamlandırır. Bu şekilde oluşturulan imge, görüleni sınırlandırır ve vurgulanmak isteneni vurgularken imgenin kendisi de sürekli etkileşim içinde bulunan çevrenin

süzülen algısal girdilerine karşı test edilir. Böylece, verili bir gerçekliğin imgesi değişik gözlemciler arasında oldukça farklılaşabilir.

Fiziksel çevrenin düzenleyicileri olarak kent plancıları, çevresel imgeyi oluşturan dışsal uyarıların etkileşimiyle öncelikli olarak ilgilenirler. Değişik çevreler, imgenin yaratım sürecine katkıda bulunur veya bu süreci zorlaştırır. Her bir birey kendi imgesini yaratır ve taşır, ancak aynı grubun üyeleri arasında da tutarlı bir uzlaşma vardır.

Şekil 2.3 İmgenin yapısı (Kırkoğlu, 2004 aktaran; Ulağlı, 2015)

Bu şemadan da anlaşılacağı gibi imgeyi oluşturan sadece bireysel inançlar ve düşünceler değil aynı zamanda toplumsal değerlerdir. Bireylerin toplumla beraber belleklerini şekillendirdiğini düşünürsek, belli toplumsal imgelerin, bu şekillendirmeye katkı sağladığı ve yeniden inşa etme süreçlerinde önemli rol oynadığı düşünülebilir. Bu toplumsal imgeler; sözlü kültürel öğeler olabileceği gibi, yazılı ve işitsel etmenler ile toplumun tarihine tanıklık etmiş anıt, abide, arşiv ve müzeler gibi insan yapımı, doğal olmayan mimari eserler gibi, kente ait nesnelere de olabilir.

2.3.2.1.3 Kent imgesi

Kenti anlama çabasında tıpkı yapı ve hayat gibi başka iki kavramın da önemli olduğu söylenebilir: olgu ve imge. Kent, hem olgusal hem de imgesel bir gerçekliktir. Somut bir olgudur, bellidir, aşikârdır. Ama aynı zamanda imgedir; bir gösteren, sembol ve bir aynadır. Toplumsal hayatı uzlaşma, kültürlenme, çatışma, çelişki, adalet, eşitlik yahut eşitsizlik, baskı etrafında bütün yalınlığıyla yansıtan bir aynadır kent. Gülzar Haydar'ın (1991; 88) dediği gibi toplumu şaşkıncı derecede doğru bir şekilde yansıtan şehir yalan söylemez. Yalan söylemeyen, bire bir insanı takip eden kent, ona dair pek çok özelliği taşımaktadır. Lynch (2010: 8), kent imgesinin üç bileşenini şu şekilde belirler: kimlik, yapı ve anlam. Üç unsur iç içe ve bir arada bulunarak imgeyi belirler. "Bunlar kesin olarak birbirlerinden ayrılamaz. Bir kapının görsel algısı onun anlamıyla bütünleşiktir." Kent imgesi hem kentin bedeni yani fiziksel çizgileri hem de beden içindeki yani ruhu, kanı, heyecanı ve hayatıyla ilgili bir yaratımdır. İmge, her iki alanı içine alan engin bir göstergedir. (Alver, 2012)

Genel çerçevesi ile kent imgesinden anlaşılan kentin toplumsal, ekonomik ve fiziksel bünyesi ile mekânda ortaya çıkmış varlığıdır. Şöyle de söyleyebiliriz; bir kent genel görüntüsü (siluet), bazı özel tören ve çarşı alanları, yolları, kendine özgü lehçesi ile konuşan insanları ve tüm doğal çevresi ile gözlemci üzerinde türlü izlenimler bırakır. İşte bu izlenimlerin toplamı o kentin bizdeki *imge*'si olur. Bu imge, göreliliği olan bir kavram, bir algılama biçiminde oluşur. Örneğin o kentte yaşayan kişinin kent imgesiyle, dışarıdan gelip gözleyen kişinin farklılıklar gösterir ve böyle olması doğaldır. (Gürel, 1970) Kişilerin zihinlerinde canlanan ve geçmiş izlenimleriyle ve kültürleriyle ilişki içinde olan belleklerinde yansıyan imajlar, herkes için farklıdır. 1960'larda mimar Kevin Lynch'in, çevre algısına ve çevresel imajlara ilişkin bilgi edinerek daha yaşanılır kentler oluşturulmasına katkıda bulunmak amacıyla yaptığı çalışmalar ve geliştirdiği kuramsal çerçeve, insanın yaşam çerçevesini nasıl algıladığını ve çevresel imajların biçimlenmesini açıklamaya çalışan ilk önemli yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Günümüzde benzer çalışmalar psikoloji dışında da pek çok farklı bilim dalları tarafından yürütülmektedir (Mimarlık-Planlama, Kültür Coğrafyası, Sanat-Edebiyat Tarihi, Kaynak Ekonomisi, Coğrafya). Bir arada düşünüldüğünde sözü edilen tüm bilim dalları, çevrenin insanlarca algılanışını ve çevre-insan deneyiminin çeşitliliğini karşılaştırmalı olarak betimlemeyi amaçlamaktadır.

Lynch ve Milgram'ın kentsel mekânlarla ilişkin tanımlamaları birbirine benzemektedir. Milgram (1972), kentsel mekânı, insanlar için çeşitli anlamları olan alan, cadde, bina ve diğer yapılar yığını olarak tanımlar. Lynch ise kentsel alanların yollar, kavşaklar, sınırlar, alanlar ve odak-sınır noktaları gibi öğeler yoluyla insanların zihinlerinde yer aldığını söylemektedir. Yapılan tanımlamalarda genel olarak, gerçek mekân terimi, nesnel peyzaja, kullanım mekânı ise yaşam çerçevesine karşılık olarak kullanılmaktadır (aktaran; Göregenli, 2010).

Lynch (2011), Çevresel imgelerin, gözlemci ve çevresi arasında işleyen iki yönlü bir süreç olduğunu belirtir. Ona göre çevre, farklılıkları ve ilişkileri ortaya koyar. Gözlemci ise uyum kabiliyeti ve kendi amaçları doğrultusunda gördüklerini seçer, düzenler ve anlamlandırır. Bu şekilde oluşturulan imge, görüleni sınırlandırır ve vurgulanmak istenen vurgularken imgenin kendisi de sürekli etkileşim içinde bulunan çevrenin süzülen algısal girdilerine karşı test edilir. Böylece, verili bir gerçekliğin imgesi değişik gözlemciler arasında oldukça farklılaşabilir.

İnsan davranışları, belirli bir fiziksel ve sosyal çevrede oluşmaktadır. Kent bu çevrelerin en önemlilerindedir ve bu nedenle çevrenin algılanması, temsili konusundaki araştırmalar genellikle kent ölçeğinde gerçekleştirilmiştir. İnsan yaşadığı çevreyi, kenti, onun fiziksel yapısını anlamlandırmakta, seçmekte ve zihninde örgütlemektedir. Psikolojik haritalar, insanın kenti gözleyip, kodlamasının, çevredeki düzenlilikleri ayırt edici, seçici bir algıyla imgeye dönüştürmesinin sonucudurlar. Mekânsal davranışlar, insanın mekâna ilişkin imajlarından etkilenmektedir. Bilişsel haritalama çalışmaları bu olgulara açıklık kazandırabilmeyi, çevre- insan etkileşimi sonucu oluşan algılarımızı anlamayı amaçlamaktadır. İnsanların fiziksel çevreyi nasıl algıladıkları ve şekillendirdiklerinin ilkeleri bilinebilirse, bireylerin çevresel davranışları daha iyi anlaşılabilir; insanlar için daha algılanabilir, temsil edilebilir ve nihayet yaşanılabilir mekânlar yaratılabilir (Göregenli, 2010).

Kent imgesini oluşturan öğeler, biçim ve formu olan, doğal ya da yapay, görsel algıyı etkileyen her şey olabilir. Ağaçlar, yollar, akarsular, göller, tapınaklar, kaleler, anıtlar, parklar, sokaklar, heykeller, mimari yapılar gibi doğa yapısı ya da insan yapısı olan her türlü nesne, kent imgesinin ham maddesini oluşturabilmektedir.

2.3.2.2 Kolektif bellek ve tarihsel anlamda kent

Çevre psikolojisi açısından bir kültür ya da alt kültürle herhangi bir yer-mekân arasındaki ilişki, kolektif insan etkinliğini anlamada temel kavramlardan biridir. Eğer bir kültür, belirli bir coğrafyaya, mekâna yönelik tepkilerin toplamıysa, kültürel tutum ve bağlılıkların, o mekânla kurulan ilişkiyi yansıttığını da söyleyebiliriz. Diğer yandan baktığımızda (Jackson, 1984), mekânın kendisi bir kültürel ürün olarak ele alınabilir. Mekân ya da yerin kendisi, zaman ve mekânla ilgili insani düzenlemeler, örgütlemeler sonucu ortaya çıkan, belirli bir grubun teknolojisi ve kültürü yoluyla dönüştürdüğü bir kültürel üründür. Farklı teknolojiler gibi kültürün kendisi, coğrafyaları, yerleri, kentleri üretir. (Göregenli, 2010)

Tarihin incelenmesi, şehirle ilgili bazı varsayımları en iyi biçimde doğrular gibidir, çünkü şehir kendi içinde bir tarih hazinesidir. “Şehrin ruhu” şehrin tarihi olur, municipium’un duvarlarındaki gösterge, şehrin ayırt edici ve nihai karakteri, hafızası haline gelir. Halbwachs’ın *La Memoire Collective*’de yazdığı gibi, “Bir topluluk bir mekânın bir parçasıyla karşılaştığında, onu kendi imgesine çevirir, ama aynı zamanda kendini ona direnen bazı maddi şeylere teslim eder, onlara uyarlar. Kendisini, inşa ettiği çerçeve içine kapatır. Dış çevre imgesi ve onunla sürdürdüğü sabit ilişki, onun kendisiyle ilgili sahip olduğu fikrin alanına geçer” (Rossi, 2006).

Kent içerisinde kolektif hafızayı pekiştiren birçok hafıza mekanı vardır. Nora (2006)’nın da belirttiği gibi, hafıza mekanları birçok boyuta sahip, önemli buluşma yerleridir. Bunlar, tarihin tarihi olduğuna göre tarih yazımsal boyut olarak hep vardılar; tarih bunlarla oluşur; tarih, mekanların araçları, üretilişi ve işleyişini konu alır (Nora, 2006).

Rossi (2006)’ye göre kolektif hafıza, topluluğun yapıtlarında mekânın dönüşmesinde etkili olur: her zaman, ona karşı duran maddi gerçeklikler tarafından belirlenen bir dönüşümdür bu. Böyle anlaşıldığında hafıza tüm karmaşık şehir yapısının kılavuzu haline gelir.

Kolektif hafıza olarak, topluluğun yaşadığı yerle ilişkisi olarak tarihin değeri, şehrin yapısının önemini, bireyselliğini ve bu bireyselliğin biçimi olan mimarisini kavramamızı sağlamasındadır. Bu bireysellik nihai olarak, Cattaneo’nun ilkesindeki anlamıyla kökensel (original) bir artifakta bağlanır; *hem bir olay hem de bir biçimdir*. Dolayısıyla geçmiş ile gelecek arasındaki birlik, şehir fikrinin kendisinde vardır;

hafıza bir insanın ömrünün içinden nasıl akarsa, o da şehir fikrinin içinden öyle akar; ve bu fikir kendini gerçekleştirmek için gerçekliği biçimlendirmekle kalmayıp aynı zamanda onun tarafından da biçimlendirilmelidir daima. Bu biçimleniş, bir şehrin benzersiz artefaktlarının, anıtlarının ve onunla ilgili fikrimizin süreklilik gösteren yönüdür. Ayrıca Antik Çağ'da bir şehrin kuruluşunun neden şehrin mitolojisinin bir parçası haline geldiğini de açıklar (Rossi, 2006).

Alver (2012)'de benzer bir açıklama ile bu görüşü desteklemiştir. Ona göre, karmaşık ve çok katmanlı dünyasıyla kent, süreğen bir hayata sahne olur. Hem insanın hem de mekânın bütün halleri kent sahnesinde yer alır. Bu sahnede birbirinden farklı, birbiriyle ilintili, birbirine dolaşık pek çok sorun ve mesele rol alır.

Kent öylesine dinamik, değişken ve başkalaşan bir sahnedir ki, onda insanlık tarihinin önemli bir gerçekliği seyredilir. Bizzat kentin kendisi bu gerçekliği takip eder (Alver, 2012).

Olick (2014), kolektif belleğin, geçmişe dair kamusal söylemlerin bütünü ya da kolektiviteler adına geçmişe dair konuşan anlatılar ya da imgelere karşılık geldiğini belirtmiştir. (Olick, 2014) Kenti de bir imge olarak düşünürsek, kolektif belleğin oluşmasında kentin, kent içerisinde bulunan tarihi değerlerin ve toplumsal öğelerin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Laborit (1990), "Kent canlı bir varlık değildir, toplumsal bir varlığın kendi yapısını denetlemek ve ayakta tutmak üzere kullandığı araçlardan biridir." demiştir. Her ne kadar kent canlı bir varlık değilse de, kenti oluşturan unsurlar canlı, değişken ve süreğendir. Kentler, tıpkı bellek gibi yaşayan ve dönüşüm içinde olan yerlerdir. Tarih sürecinde, içinde barındırdığı insanların, insanlardan doğan kültürlerin, üretilen mekanların, yapıların, toplumsal olayların, savaş ve trajedilerin mekanı olurlar. Bu da kentleri yaşayan ve değişim içinde olan unsurlara dönüştürür. Toplumların kültürü ve belleği, kentin çehresini ve ruhunu oluşturur.

3. KENTSEL YENİLEME KAVRAMI, KENTSEL KİMLİK ve ARKEOPARK İLİŞKİSİ

3.1 Kentsel Yenileme Kavramı, Kapsamı ve Tarihsel Gelişimi

3.1.1 Kentsel yenileme kavramı

Genel bir çerçeve içinde, kentsel yenileme, farklı nedenlerden ötürü zaman süreci içinde eskimiş, köhnemiş, yıpranmış ya da kimi durumlarda terk edilmiş, vazgeçilmiş kentsel dokunun, günün sosyo-ekonomik ve fiziksel koşulları göz önünde tutularak değiştirilmesi, dönüştürülmesi, ıslah edilmesi ve yeniden canlandırılarak kente kazandırılması olarak ifade edilebilir.

Kentin çöküntü alanları olarak kabul edilen kentsel alan parçalarının canlandırılıp hayata döndürülmesi sonucu yeniden kente kazandırılması, kentsel yenileme sayesinde mümkün olabilmektedir. Kentsel yenileme, bunu, terk edilmiş, köhnemiş, eskimiş kentsel alan parçalarına sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziksel açılardan yeni bir kimlik ve karakter yüklemek suretiyle başarmaktadır (Özden, 2001).

Bir başka ifadeyle kentsel yenileme, “mevcut kentleri ve merkezleri düzeltmek ve günün gereklerine uydurmak amacıyla yeniden planlama ve bunu uygulama” olarak tanımlanmaktadır (Hasol, 1998).

Kocabaş'ın (2006), İngiltere'deki uygulamanın ilk kapsamlı çözümlemesini yapan Gibson ve Langstaff (1982, s. 12)'dan aktarımına göre “kentsel yenileme deyimi Amerika kökenlidir. Orada ve pek çok ülkede, eski kent ve kasabaların, merkezi iş alanları da dahil olmak üzere, iyileştirilmesi ya da yeniden yapılandırılmasını ifade etmektedir. Uygulamada ise, kentsel yenileme, tanımlandığı biçimde genellikle mevcut düşük gelirli nüfusun yerinden edilmesi, daha karlı ofis, ticari ve lüks konut yapılaşmaları veya ulaşım altyapısının sağlanması anlamlarına gelmiştir” (Kocabaş, 2006)

Kentsel dönüşüm, ülkemizde kentsel yenilemenin yerine de geçen genel bir kavram olarak yaygın bir terim halini almıştır. Birçok kaynak taramasında kentsel dönüşüm, kentsel yenileme, kentsel yenileştirme ve şehir yenileme gibi kavramların birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir.

Dönüşüm kavramı, kentle ilişkili ya da ilişkisiz alanları kentle ilişkilendirmek anlamında müdahale edilmemiş coğrafyayı da içeren, bu coğrafya içindeki arazi kullanım, fiziksel, işlevsel, sosyal, ekonomik, ekolojik anlamda yıpranmış ya da yıpranmamış alanlardaki değişimi içerir. Bir başka ifade ile dönüşüm kentin makro formunu da etkileyip değiştiren bir olgudur. Dönüşüm aynı zamanda, zaman içinde değişiklikleri de içerdiğinden, herhangi bir şehrin gelişimini anlamayı, kenti tanımayı ve kavramayı da beraberinde getiren bir olgudur (Kılıç, 2006).

Kentsel dönüşüm Ülger (2010) tarafından, “çarpık yapılaşmış, köhneleşmiş, afetlere ve kentsel risklere duyarlı, altyapısı yetersiz ve niteliksiz, yoğun yapılaşmış, yasal ya da imara aykırı yerlerdeki mülkiyetin; yeni imar planı verilerine uygun düzenlenmesi” olarak tanımlanmıştır.

Roberts’a (2000) göre kentsel dönüşüm, kentsel bozulma süreçlerini daha iyi anlama ihtiyacından doğan ve gerçekleştirilecek dönüşümde elde edilecek sonuçların üzerinde bir uzlaşmadır. Bir başka deyişle, yitirilen bir ekonomik etkinliğin yeniden geliştirilmesi ve canlandırılması, işlemeyen bir toplumsal işlevin işler hale getirilmesi; toplumsal dışlanma olan alanlarda, toplumsal bütünleşmenin sağlanması; çevresel kalitenin veya çevre dengesinin kaybolduğu alanlarda, bu dengenin tekrar sağlanmasıdır.

Lichfield’a (1992) göre, kentsel dönüşüm, kentsel bozulma süreçlerini daha iyi anlama ihtiyacından doğan ve gerçekleştirilecek dönüşümde elde edilecek sonuçların üzerinde bir uzlaşmadır. Donnison’a (1993) göre ise, kentsel dönüşüm, kentsel çöküntü alanlarında yoğunlaşan sorunları eşgüdümlü bir biçimde çözümlmek için ortaya konulan yeni yol ve yöntemlerdir. (Url - 4)

Dönüşüm ve kentsel yenileme kavramları aynı içerikte görünmekle birlikte aslında birbirinden farklı iki kavramdır ve dönüşüm kentsel yenilemeyi de içeren genel bir kavramdır ve sadece var olan bir kentsel mekanın fiziksel, sosyal ve ekonomik anlamda iyileştirilmesinden ibaret değildir (Kılıç, 2006).

1980’ler ve 1990’larda kullanılan kentsel dönüşümün (Eke & Uğurlar, 2004, Uzun, 2005) öncesinde kullanılan ve sonra yeniden ortaya atılan kentsel yenileme, kentsel alanların fiziksel yapısını etkileyen pazar tarafından yönlendirilen bir değişim süreci olarak tanımlanabilir (Couch, 1990). Uygulamada sadece fiziksel ve ekonomik olan, yıkım ve yer değiştirme olarak yaşanan kentsel dönüşümün (Carmon, 1999)

amaçladığı mahalleli için sosyal, ekonomik, çevresel amaçları hayata sokamayan projeler için “akademik” kavram olarak belki de kentsel yenileme daha uygun düşmektedir. Bu kavram, İstanbul’daki “kentsel dönüşüm” projelerinin ilk dönemlerinde kentsel dönüşümün eş anlamlısı olarak ve de kentsel mekanda yapılan çalışma ve müdahaleler için de bir şemsiye kavram olarak da kullanılmıştır. Diğer bir karşılaşma ise kentsel sosyal hareketleri erken 1960’larda kullanan Watson’ın (Bennett, 1997) ve de Castells’in çalışmalarında dönemsel ve uygulama olarak uygun düşmesi dolayısıyla kentsel yenilemenin kullanılmasıdır. Kentsel yenileme, belki de projelerin uygulanışını daha açık kıldığı ve kentsel sosyal hareketlerle ilişkilendirilebildiği için kullanılması gereken bir kavramdır (Ergin, 2009).

Bunun yanında Özden’in (2008) Çubuk’dan (1998) aktarımına göre, dilimizde, “urban renewal” karşılığı olarak “kentsel yenileme” kavramı kullanılırken daha sonraları “urban renaissance” karşılığı olarak “kentsel yenileşme” ifadesinin ortaya atıldığı görülmektedir. Bu iki ifade arasındaki fark, “renewal”, yani “yenileme” kavramının “yıkılıp yeniden yapma” anlamı içermesinden kaynaklanmaktadır. Yenileşme ile bütünleşen kentsel yenilemenin ise, yeni yaşam koşulları ve yeni yaşam biçimi yaratılması anlamına geldiği belirtilmektedir.

Kentsel yenileme eylemlerinin türlerini kısaca söyle sıralamak mümkündür:

a-Yeniden Canlanma - Canlandırma (Revival - Revitalization):

Kentsel yeniden canlandırma ve yeniden geliştirme kavramları işlevini yitirerek köhneme sürecine girmiş ve yapı stoğu olarak değerli alanların özgün fonksiyonundan farklı bir fonksiyonla işlevlendirilerek kente kazandırılma sürecidir. Küreselleşme süreciyle birlikte ortaya çıkmıştır. Gelişmiş ülkelerdeki sanayisizleşme süreci bağlamında, eski sanayi ve liman kentlerinde liman fonksiyonunun ve bununla birlikte diğer işlevlerin kentin merkezini terk etmesi sonucu işlevini yitiren liman ve sanayi alanlarının genellikle turizm, rekreasyon odaklı işlevlerle kente kazandırılması sürecidir. Bu süreçte mevcut yapı stoğunun özgün ve özellikli olanları esaslı onarım sürecinden geçirilerek yeni işlevine uyarlanmaktadır (Url – 5).

Özden’e (2001) göre ise sosyo-kültürel, ekonomik ya da fiziksel açılardan bir çöküntü süreci yaşamakta olan kentsel alan parçalarının, çöküntüye neden olan faktörlerin ortadan kaldırılması ya da değiştirilmesi sonucu, o alanın tekrar hayata döndürülmesi, canlandırılmasıdır.

b-Yenileme - Yenilenme (Renewal - Renovation):

Fiziksel, işlevsel ve ekonomik eskime düzeyi kentsel sağlıklaştırma gerektiren alanlardan daha yüksek olduğu durumlardır. Böyle bir sürece girmiş tarihî kentsel alanlarda eskimeye neden olan faktörlerin ortadan kaldırılması yoluyla alanın tekrar yaşamaya başlaması sürecidir. Kentsel yenileme gerek fiziksel gerekse işlevsel olarak alanın bütünüyle veya büyük oranda yeniden düzenlenmesi ve değiştirilmesini beraberinde getirmektedir. Bu uygulama genellikle tarihî bölgenin korunmaya değer yapı stoğunun yitirildiği ve işlevini büyük oranda kaybettiği alt bölgeler için kabul görmektedir (Url – 5).

c-Yeniden Oluşum (Regeneration):

Tümüyle yok olmuş, bozulmuş, köhnemiş, dolayısıyla çöküntü bölgesi haline gelmiş alanlarda yeni bir dokunun yaratılması ya da mevcudun iyileştirilmesi ile bu alanların kente kazandırılması anlamlarını içerir (Özden, 2001).

d-Soylulaştırma (Gentrification):

Sosyo-kültürel açıdan bozulmuş, çöküntüye uğramış, dolayısıyla fiziksel çevresi de bozulmuş alanlarda, özellikle de tarihi kent parçalarında sosyal yapının ıslah edilmesi şeklinde açıklanabilir (Özden, 2001).

Bir başka tanıma göre soylulaştırma, kent merkezlerindeki konut piyasası değişikliklerini daha geniş kapsamlı ekonomik “yeniden yapılanma” süreçleriyle, özellikle de gelişmiş, sanayileşmiş ülkelerin sanayiden uzaklaşması ve beyaz yakalı iş gücünün, özellikle yeni bir profesyonel yönetici sınıfın ortaya çıkıp gelişmesiyle bağlantılandırılmakta ve bu yeni sınıfın, en azından bu sınıfın bir bölümünün, daha önce köhneleşmiş olan kent merkezi civarındaki semtlere yerleşerek, bu yoksul konutları yenileyip konut piyasasını iyileştirme sürecini ifade etmektedir (Bailey & Robertson, 1997 aktaran: Özden, 2008).

e-Eski Haline Getirme (Rehabilitation):

Eskimenin yeni başladığı, özgünlüğünü henüz kaybetmemiş olan tarihî bölgelerin özgün hâline kavuşturulması amacıyla fiziksel yapının esaslı onarımının yapılarak yeniden kullanılabilir hâle getirilmesi ve işlevini yitirmiş yapıların uygun yeni işlevlerle yeniden kullanılabilir hâle getirilmesidir (Url – 5).

3.1.2 Kentsel yenilemenin amaçları

Kentsel yenilemenin amacı, kent için önem arz eden, ancak çeşitli nedenlerle çöküntüye uğramış, köhnemiş, eskimiş, bozulmuş ya da bu süreçlerin henüz yaşanmakta olduğu kent parçalarının yeniden hayata döndürülmesidir. Bu dönüşüm kentin kültürel mirasını ve kimliğini koruma ve yaşatma zorunluluğunun yanı sıra mevcut kaynakların kullanımının getireceği ekonomik kazançlarla da ilgilidir (Özden, 2008).

Bir diğer ifadeyle kentsel dönüşümün ortaya çıkmasındaki beş temel amaç;

- Kentin fiziksel koşulları ile toplumsal problemleri arasında doğrudan bir ilişki kurulması ihtiyacını karşılamak;
- Kent dokusunu oluşturan birçok ögenin fiziksel olarak sürekli değişim ihtiyacına cevap vermek;
- Kentsel refah ve yaşam kalitesine bağlı ekonomik başarının elde edebileceği bir yaklaşımı ortaya koymak;
- Kentsel alanların en etkin biçimde kullanımına ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınmaya yönelik stratejileri belirlemek;
- Toplumsal koşullar ve politik güçlerin ürünü olarak kentsel politikanın şekillendirilme ihtiyacını karşılamaktır (Akkar, 2006 aktaran; Bayraktar, 2006).

Keleş (2010) kentsel yenilemenin başlıca üç amacı gerçekleştirmeye yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Bunlar;

- Yoksulluk yuvalarının temizlenmesi
- Kent öteklerinin, anakentlerin öteki kesimleri ve yöre – kentler ile aralarındaki ekonomik canlılık ayrımlarını gidermek üzere bu kesimlerin yenilenmesi
- Kent öteklerindeki yerel yönetimlerin parasal olanaklarının artırılmasıdır.

Kentsel yenileme, mevcut dokunun doluluk ve boşluk oranlarının değerlendirilerek yenilenmesi, mevcut ve yeni yapılacak yapılara ilişkin kararların alınması, korunacak yapılara ilişkin koruma kriterlerinin saptanması, ulaşım ağının gözden geçirilmesi, alanın yeniden işlevlendirilmesi, sosyal profile ilişkin politikaların belirlenmesi gibi son derece önemli ve kapsamlı hedefleri olan bir uygulamadır (Özden, 2008).

3.1.3 Kentsel yenilemenin tarihsel gelişimi

Kentsel yenileme, amaçlarına ve gereksinmelerine bağlı olarak farklı alanlarda farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Savaş, afetler, kent içi çöküntü alanlarının oluşması, göç, tarihi alanların korunma ihtiyacı, yerin mekansal kimliğinin korunması gerekliliği, sosyo – ekonomik koşulların iyileştirilmesi zorunluluğu gibi pek çok neden, kentsel yenileme olgusunun tarihsel süreç içerisindeki gelişimini etkilemiştir.

3.1.3.1 Kentsel yenilemenin dünyadaki gelişimi

Bir takım kaynaklarda 19. Yüzyıl, bir takım kaynaklarda ise 20. Yüzyıl da ilk örneklerinin görülmeye başladığı ifade edilen kentsel yenileme, genel bir ifadeyle 20. Yüzyıl başlarında toplumdaki ekonomik ve toplumsal değişmelerin başladığı dönemde ortaya çıkmıştır denilebilir. Aşırı nüfus hareketleri, nüfus yığılmaları ile öncelikle kent merkezlerinde mevcut nüfus yapı değiştirmeye başlamıştır. Buna koşut olarak gelişen fiziksel yıpranma ile birlikte bu mekanların yenilenmesine gereksinim duyulmuştur. Ancak bu yenileme hareketleri her zaman bir dönüşümü de beraberinde getirmemiştir (Çakılcıoğlu & Cebeci, 2003).

1800'lerin ortalarından 1945'lere kadar, kentlerdeki fiziksel ve toplumsal bozulmaya karşı en önemli müdahale biçimi, kentsel yenilemedir. Endüstri Devrimi sonrasında, sanayi kentlerinde hızla artan çevre kirliliği, sanayi alanlarının düzensiz yapılaşması, kalabalık ve yaşam standartları düşük konut alanları ve yetersiz altyapı hizmetleri, sağlıksız kentlerin gelişmesine neden olmuştur. Temiz, sağlıklı ve yaşanabilir kentlerin geliştirilmesi amacıyla, ilk kentsel yenileme projeleri kamusal alanların artırılmasını sağlamaya çalışmıştır. 19. yy'ın ikinci yarısında 'Park Hareketi' kente doğayı getirmeyi amaçlamış; bunun sonucunda 1844'te Liverpool'da Birkenhead Parkı, 1845'te Londra'da Victoria Parkı, ve 1863'te de New York'ta Central Park yapılmıştır. Park Hareketi'ni, kent merkezlerinde geniş bulvar ve caddelerin açılmasını kapsayan kentsel yenileme projeleri izlemiştir. Bu tür projelerin başında, Paris'te 1850-1860 yılları arasında Baron Haussmann öncülüğünde gerçekleştirilen kentsel yenileme projesi gelir. Bu proje ile birlikte, Paris'in merkezinde büyük yıkımlar yapılmış; geniş bulvarlar ve caddeler açılmış (**Bkz. Şekil 3.1**); ve bu ulaşım arterleri, kent merkezi dışındaki Bois de Boulogne ve Bois de Vincennes gibi parklara bağlanmıştır (Url -4).

Şekil 3.1 Haussmann'ın açtığı yollar (Url – 6)

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Avrupa kentlerinin büyük bir kısmı harabe haline gelmiştir. Yüzyıllardır ayakta duran tarihi anıtlar moloz yığınlarına dönüşmüş, konutların okulların, hastanelerin, ulaşım tesislerinin hasar görmesi, kent merkezlerinin hayatta kalışını tehdit etmeye başlamıştır.

1950'lerde Avrupa ülkelerinde sefalet yuvaları diye adlandırılan “slum”ların temizlenmesiyle başlayan ve tüm bir kentsel alan parçasının yıkılıp yerine yeni bir kent dokusu inşa edilmesi, yeni caddeler oluşturarak trafik sisteminin yeniden organize edilmesi gibi eylemleri içeren kentsel yenileme eylemleri, 1960'larda tarihi yapıların korunması düşüncesinin yerleşmesiyle birlikte terk edilmiştir (Özden, 2008).

1960'lar ve 1970'lerin başları, kentsel iyileştirme (urban improvement) ve kentsel yenileme (urban renewal) projelerine öncelik verilen yıllardır. Bu dönemde, fiziksel bozulma ile toplumsal bozulma arasındaki doğrudan bağlantı kabul edilmiş; daha çok toplumsal sorunlara duyarlı ve alan-odaklı kentsel iyileştirme ve yenileme projeleri geliştirilmiştir (Couch ve Fraser, 2003). Dönemin dönüşüm projelerinde kent merkezlerinin çevreleri ve kenar mahalleler öncelik kazanmıştır. Merkezi yönetimin önderliğinde geliştirilen bu projelerin etkileri sınırlı olmuştur. Yine de, bu projeler, kentsel dönüşümün hem fiziksel mekan hem de toplumsal boyutlarının bir arada ele alınması gerekliliğinin yaygın olarak kabul edilmesini sağlamaları açısından önemlidir. Aynı zamanda, bu projeler aracılığıyla, kent merkezleri ve yoksul

mahallelerin iyileştirilmesi ve yenilenmesi, merkezi yönetimlerin öncelikli politika alanları haline gelmiştir (Url - 4).

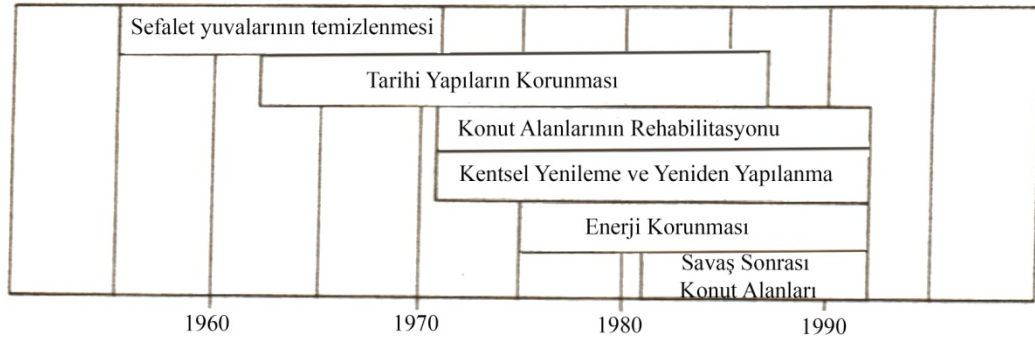
Akkar'ın (2006) Balchin ve Hull'den (1987) aktardığı üzere, 1970'lerin ilk yarısına kadar kentsel bozulma toplumsal bir hastalık olarak görülürken, 1970'lerin sonlarına doğru yapısal ve ekonomik nedenlere bağlı olarak açıklanmaya başlanmıştır (Url – 4).

Özden (2008), 1970'lerde kentsel yenileme politikaları ve uygulamalarında kademeli bir değişimin baş gösterdiğini; kentsel alanların yenilenmesi ve korunmasının yöre sakinleriyle birlikte sağlanması tutumuna sahip çıktığını; 1980'lerde ise savaş sonrasında büyük sosyal konut alanlarında yeni ve umulmadık bir kentsel yenileme konusunun ortaya çıktığını, 1980 ortalarında, tüm Avrupa'da, yeniden yapılanma üzerine bilimsel çalışmalar yapıldığını ifade etmektedir.

1981 yılında, Avrupa Konseyi, “Urban Renewal” adlı bir kampanya başlatmıştır. Ancak bu ifadenin, yıkıp yeniden yapma anlamı içermesinden duyulan endişeyle, kampanyanın adı “Urban Renaissance” olarak değiştirilmiştir (Çubuk, 1998 aktaran; Özden, 2008). Kampanyanın amaçları dört ana başlıkla ifade edilmektedir;

- *Kentlerde yaşam koşullarının geliştirilmesi*
- *Kentlerin şimdiki ve gelecekteki rollerinin tanımlanması ve ne olacağına tartışılması*
- *Kentsel yaşamın geliştirilmesi için mevcut yasaların uygulanması ve yeni yasal dayanaklar elde edilmesi*
- *Kentsel sorunlarla ilgili idari ve teknik yöntemlerin geliştirilmesi.*

1990 yılında Avrupa Topluluğu Komisyonu (CEC), kent çevresi üzerine bir “Yeşil Rapor” hazırlamıştır. Bundan sonra, Batı Avrupa'daki hükümetler, kent planlamayla ilgili olarak kendi amaçlarını benimsemişlerdir. Bu amaçlar şöyle sıralanabilir: Kent içi arazi kullanımlarında farklılık yaratmayı teşvik etmek, kentsel yayılımdan kaçınmak, kentsel atık alanlarını geliştirmek, mevcut kent alanını yeniden canlandırmak ve kentsel tasarımı düzenlemek. Özden(2008)'in de ifade ettiği gibi kentsel alanın yeniden canlandırılması, Batı Avrupa'da hükümetlerin 1990'lı yıllara ait temel hedefleri arasında yer almaktadır. Batı Avrupa'nın kentsel yenileme deneyimi, tarih sırasıyla **Şekil 3.2** de gösterilmiştir.

Şekil 3.2 Kentsel Yenileme Sürecinin Tarihsel Gelişim Profili (Andersen, 1999 aktaran; Özden, 2008)

Amerika Birleşik Devletlerinde 1980 – 1990 arası döneme bakıldığında, kentsel yenilemeye ilişkin üç belirgin boyut göze çarpmaktadır (Frey, 1993 aktaran; Özden, 2008):

- Kentleşmeye yeniden bir dönüş söz konusudur. Ancak bu yeni kentleşmenin konsepti, 1950'lerin ve 1960'lann yaşadığı kentleşmenin konseptiyle aynı değildir. Kentsel büyüme ve çöküntülere ilişkin kentsel modellerin oluşturulmasında daha hızlı yol alınmaktadır.
- İkinci belirgin özellik, azınlık nüfuslarındaki artışla ilgilidir. Latin Amerika ve Asya'dan daha fazla göç alınması dolayısıyla etnik dengelerdeki farklılaşmalar, coğrafi manzarayı etkilemektedir. Bu alanların sosyo- politik karakterlerindeki farklılıklar semtlerin ve toplulukların dağılımı üzerinde rol oynamaktadır.
- Üçüncü önemli boyut ise, nüfusun yayılmaya devam etmesi ve iş alanlarının metropoliten alanların tarihi kent merkezlerinden dışa yönelmesidir. Banliyölerde ofis alanlarında patlama yaşanması 1970'lere dayansa da, 1980'lerden sonra bu durum daha belirgin hale gelmiştir. Banliyö alanlarındaki bu hızlı gelişme, mevcut iş faaliyetlerinin kuzeydeki merkez kentlerden uzaklaşmasına ve Güney ile Bandaki metropoliten alanların banliyölerinde büyüme ve yayılmalara neden olmuştur.

Kentsel yeniden üretim evrimini daha geniş bir tablo ile özetlemek gerekirse (**Bkz. Tablo 3.1**); (Roberts, 2000 aktaran; Özden, 2008; Miroğlu & Karadağ, 2014)

Dönem Politika Türü	1950'ler Yeniden İnşa Etme	1960'lar Yeniden Canlandırma	1970'ler Yenileme	1980'ler Yeniden Geliştirme	1990lar Yemden Üretim
Temel Strateji ve Yöneliş	Kentlerin köhne alanlarının genellikle mastır plana dayalı olarak yeniden inşası ve genişlemesi, banliyölerin büyümesi	1950'lerin anlayışının devam etmesi, banliyölerin büyümesi, saçaklanmalar, ilk esenleştirme çabaları	Yenileme ve semt projelerinde yoğunlaşma, yakın çevre gelişimlerinde devam	Birçok temel gelişim ve yeniden gelişim projeleri, donanma projeleri, kent dışı projeleri	Politika ve uygulamalarda daha etraflı yaklaşımlara yöneliş, bütünleşmiş eğitime daha fazla önem
Temel Aktörler ve Finansman Sahipleri	Merkezi ve yerel hükümet, özel sektör gelişimcileri ve müteahhitler	Kamu ve özel sektör arasında denge sağlamaya yönelik	özel sektörün artan rolü ve yerel yönetimlerde desantralizasyon	Özel sektöre ve uzman Birimlere önem verilmesi, artan ortaklıklar	Ortaklıkların hâkimiyeti
Eylemin Alansal Boyutu	Yerel ve mevzi düzeyin vurgulanışı	Eylemlerde bölgesel düzeyin ortaya çıkışı	Önce bölgesel ve yerel düzey, sonra yerel düzeyin öne çıkışı	1980 başlarında mevzi ölçekte, ardından yerel ölçekte yoğunlaşma	Stratejik perspektifin yeniden sunumu, bölgesel eylemlerin gelişimi
Ekonomik Odak	Az miktarda özel sektör yatırımı, genelde kamu sektörü yatırımları	1950'lerin devamında özel sektörün artan önemi	Kamunun zorunlu kaynakları ve özel yatırımlarda artışlar	Seçici kamu fonları ile özel sektörün hakimiyeti	Kamu, özel sektör ve gönüllü fonlar arasında giderek artan denge
Sosyal İçerik	Konut ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi	Soysal koşulların ve refahın geliştirilmesi	Toplumsal temelli eylemler ve artan yetkiler	Son derece seçici devlet desteği ile toplumun kendi işini kendi görmesi	Toplumun rolünün önem kazanması
Fiziksel Durum	İç bölgelerin ve yakın çevre gelişimlerinin tekrar önem kazanması	Mevcut alanların. 1950'lerin esenleştirme eylemleri paralelinde iyileştirilmesi	Köhne kentsel alanların yaygın olarak yenilenmesi	Yerine geçme ve yeni gelişim temel projelerinin hazırlanması	1980'lerden daha mütevazı koruma
Çevresel Yaklaşım	Peyzaj ve yeşillendirme	Seçici iyileştirmeler	Yeni buluşlarla yapılan çevresel iyileştirmeler	Daha geniş açılı çevresel yaklaşımlar	Geniş kapsamlı sürdürülebilir çevre fikrinin sunumu

Tablo 3.1 Kentsel yeniden üretim evrimi

3.1.3.2 Kentsel yenilemenin Türkiye'deki gelişimi

Türkiye, geçmişten bugüne son derece hızlı sosyo – ekonomik, kültürel ve fizik - mekansal dönüşümlere sahne olmuş bir ülke karakteri taşımaktadır. Bu hızlı dönüşümler, siyasi unsurların da etkisiyle kent mekanlarına yansımaktadır (Özden, 2008)

Genç'e (2008) göre, ülkemizde Osmanlı döneminde yangın bölgelerinin yeniden inşası ile ilk örnekleri görülen kent yenileme uygulamalarını kültür ve tabiat varlıklarını koruma anlayışı içinde, kentsel sitlere yönelik çalışmalar izlemiş, günümüzde ise, yasa dışı ve yaşam kalitesi düşük kentsel alanların yasallaştırılması ve sağlıklılaştırılması, prestijli yeni merkezi iş alanları, fuar, alışveriş ve eğlence merkezleri, uluslararası tatil köyleri, golf sahaları gibi dönüşüm uygulamaları ile devam etmiştir. Son dönemlerde ise gecekondular, afet riski olan bölgeler gibi kentsel sorun alanlarının çözümüne yönelik uygulamaların kent yenileme/dönüşüm projelerinde ön plana geçtiği görülmektedir.

1950'ler ve onu takip eden yıllarda ülkenin sosyo-ekonomik yapısında yaşanmaya başlayan gelişmeler kentleşme hızının ve kentsel nüfusun artışına neden olurken, kentler bu yıllardan itibaren hiç görmedikleri ölçüde hızlı bir dönüşüm sürecine de girmişlerdir. Bu süreçte yeni merkezler ortaya çıkmış, kentlerin gelişme yönleri değişmiş, merkezi iş alanı içinde kentsel rantların artmasıyla ekonomik ömrünü tamamlamadan binaların çoğu yıkılarak yerlerine çok katlı yapılar inşa edilmiş, yeşil alanlar ve tarım toprakları gibi yerleşime uygun olmayan alanlar konutlarla kaplanmaya başlanmış, kent merkezleri daha kalabalık ve değerli hale gelmiştir (Tekeli, 1991).

Özden(2008), kentlerin giderek bozulmasına, çöküntü süreçlerine girerek kentsel yenileme gereksinmesinin ortaya çıkmasına neden olan olgular arasında; göç, gecekondular, kaçak yapılaşma ve hisseli ifraz, kent merkezlerinin ve eski kent parçalarının sorunları ve süzülme süreci ve son olarak da deprem, dolayısıyla afetler olduğunu ifade etmektedir.

Ataöv & Osman'a (2007) göre Türkiye'de metropoliten kentsel dönüşüm olgusu son elli yılda farklı dönemlerde farklı yapısal, bağlamsal, sosyo-ekonomik, yönetsel ve fiziksel dinamiklere bağlı olarak değişim göstermiştir (**Bkz. Tablo 3.2**).

DÖNÜŞÜM DEĞİŞKENLERİ VE UYGULAMALARI	1950 – 1980	1980 – 2000	2000 SONRASI
YAPISAL / BAĞLAMSAK	Ekonomik Politikalar: Ekonomik Büyüme Demografik Değişim: Kentlere göç ve hızlı kent nüfus artışı	Ekonomik Politikalar: Ekonominin dışa açılması; Küreselleşme ve yerelleşme Demografik Değişim: Kentsel nüfus artışı; metropollerde doğurganlık oranının düşmesi	Ekonomik Politikalar: Özelleştirme; AB ilişkileri Demografik Değişim: Doğudan batıya göç
SOSYO-EKONOMİK	Konut Sunum Biçimleri: Yapsatçı konut, kısıtlı sayıda kooperatif, Toplu Konut İşgücü-Konut ilişkisi: Düşük gelirli işgücünün sanayi ve sanayi dışı istihdamı; Konut ihtiyacına çözüm olarak gecekondular	Konut Sunum Biçimleri: Ruhsatlı ve ruhsatsız Yapılaşma İşgücü-Konut ilişkisi: Kent merkezlerindeki küçük üretim birimlerinde çalışanların çevre gecekondular ve merkez mahallelerde yaşayan niteliksiz ve düşük gelirli nüfustan oluşması; Orta gelir grubunun yaşam alanlarının desantralizasyonu	Konut Sunum Biçimleri: Belediye Toplu Konut Kooperatifleri, özel sektör lüks konut siteleri, düşük nitelikli apartmanlar, kent merkezlerinde tarihi konut, deprem riski olan alanlarda devlet kredisi ile afet konutları İşgücü-Konut ilişkisi: Yüksek gelir grubu kent dışında konut çevreleri oluşturuyor; gecekondular alanlarında istihdam yapısındaki değişime göre konut biçim ve standartları değişiyor
YÖNETİM / UYGULAMA	Yetkilerin Dağılımı: Devlet Planlama Teşkilatı; İmar ve İskan Bakanlığı; Yeni Belediyecilik Hareketi Planlama Uygulamaları: Merkezi Planlı Kalkınma Modeli; Bütüncül Planlama Yaklaşımı Politikalar ve Yasal Düzenlemeler: Belediye, Gecekondular, Arsa Ofisi, İmar ve Kat Mülkiyeti kanunları	Yetkilerin Dağılımı: Yerel ilçe belediyelerine planlama yetkisinin verilmesi; Yerel Gündem 21 Planlama Uygulamaları: Kentsel gelişmeye desantralizasyon; Nazım İmar ve Uygulama Planları; Yerelde yukarıdan-aşağıya yönetim anlayışı Politikalar ve Yasal Düzenlemeler: Büyükşehir Belediye, İmar, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma, Çevre, Boğaziçi, Milli Parklar kanunları ve Af yasaları	Yetkilerin Dağılımı: Büyükşehir belediyelerinin Yetkisinin genişletilmesi Planlama Uygulamaları: Stratejik Planlama; katılımlı planlama uygulamalarının başlaması Politikalar ve Yasal Düzenlemeler: Büyükşehir, Belediye, Mali İdareler, Kentsel Dönüşüm ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma kanunları
KENTSEL MAKROFORM	“Azman Kent” (merkezde yoğunlaşma; gecekonduların gelişimi)	Çok Merkezli Metropolen Kentleşme (kentsel yayılma; ruhsat dışı yapılaşmanın yasallaşması)	Bölgesel Yayılma (merkezlerin farklılaşması ve yeni ilişki ağlarının kurulması)
KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI	1. Gecekondular bölgelerinin sağlıklılaştırılması; 2. Kent merkezinin çöküntü alanına dönüşümü; 3. Gecekondular alanlarının Yeniden yapılandırılması; 4. Bu alanlarda kentsel yenileme.	1. Yaşam kalitesi düşmüş ve riskli alanlarda kentsel yenileme; 2. İyileştirmeye yönelik sağlıklılaştırma ve islah-imar uygulamaları; 3. Tarihi değeri olan alanların korunması ve soylulaştırılması.	1. Kentsel alanlarda yenileme; 2. Apartman alanlarının iyileştirilmesi; 3. Yeni siteler ve kapalı yerleşim alanlarının yeniden geliştirilmesi; 4. Tarihi konut alanların soylulaştırılması;

Tablo 3.2 Türkiye’de metropolen kentsel dönüşüm olgusu

2000’li yıllarda ise özel sektörle işbirliği hız kazanmış ve ilk kez dönüşüm bir strateji olarak tanımlanmıştır. Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri de kentsel dönüşümün yasalarda yer almasıdır. Ülkemizde kent yenilemesinin yasal boyutunu oluşturan kanunlar;

1. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkındaki Yasa’nın 7/a ve 7/e maddesi (Resmi Gazete: 10.07.2004)
2. 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 73. maddesi (Resmi Gazete: 03.07.2005)
3. 4650 sayılı Kanun (Resmi Gazete: 24.04.2001) ile değişik 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu (Resmi Gazete: 08.11.1983)
4. 775 sayılı Gecekondu Kanunu (Resmi Gazete: 30.07.1966)
5. 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu (Resmi Gazete: 12.03.2004)
6. 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu’nun 4. ve ek 7. maddeleri (Resmi Gazete: 17.03.1984)
7. 3194 sayılı İmar Kanunu (Resmi Gazete: 09.05.1985)
8. 5226 sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun (Resmi Gazete: 27.07.2004)
9. 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun (Resmi Gazete: 05.07.2005)
10. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ve Yönetmelik (Resmi Gazete: 31.05.2012)’dir (Url – 7).

2000’li yıllarda kentsel yenileme projelerine, yerel yönetimler ve konut sektörünün diğer aktörleri ile iş birliği içinde olan TOKİ damgasını vurmuştur. Hızla artan konut talebine şehirlerin cevap verememesinden hareketle, bir yandan gecekondu ve kaçak yapı alanları ile afet riski altındaki alanları dönüştürürken, diğer yandan dar gelirli vatandaşlar için ürettiği konutlarla yeni gecekondu bölgelerinin oluşmasına engel olmaya çalışma amacını benimseyen bu uygulamaların, kentsel yenilemenin sosyal boyutunu destekleyici olması; kentlerin kimliklerini ve yenilemenin koruma stratejilerini benimsemesi gerekmektedir.

3.2 Kentsel Yenilemenin Sosyal Boyutu ve Bellek İlişkisi

Kentsel yenileme, yenileme yapılacak alanının ve yenileme amacının etkileri altında değerlendirilmesi gereken, sadece bir fiziksel planlama olarak görülemeyecek kadar karmaşık bileşenleri içinde barındıran bir kavramdır.

Kent yenilemesine etki eden faktörler arasında, alan ve çevresinde yaşayan topluluğun nüfusu, alanın sosyo – ekonomik durumu, ekonomik koşulları, yasal ve yönetsel yapısı, planlama ve tasarım boyutu sayılabilir. Kent mekanında bozulma, çöküntüye uğrama sürecine girilmesine karşı, toplumsal ve sosyal boyutları da olan bir yenileme modeli ve kent kimliğinin ortaya çıkarılması hassasiyetinde bir proje geliştirilmesi öncelikli hedefler arasında yer almalıdır.

Kentsel yenileme projelerinin beş temel sosyal boyutu birçok kaynakta belirtilmektedir (Taşdelen, 2013 aktaran; Saraç, 2015). Bunlar ;

- o Geleneksel kent hayatında olduğu gibi temel toplumsal birim olarak mahallenin ve mahalle kültürünün üretilmesi,
- o Komşuluk ilişkilerinin canlandırılması,
- o Suç oranlarının yüksek olduğu kentsel mekânlarda ıslah ve güvenli hale getirilmesi,
- o Kent yoksulluğu ile mücadele edilmesi,
- o Sosyal dışlanmaya karşı toplumsal gerilimi düşürecek ve farklı sosyo ekonomik düzeylerle sahip ailelerin bir arada yaşamalarının temin edici şekilde yeni konut alanlarının planlanması şeklinde gruplandırılmıştır.

Yenileme alanlarında alınacak olan kararlar ve bu doğrultuda oluşturulacak stratejiler, yerel toplumsal özellikler ile sıkı bir ilişki içindedir. Yerel halkın gelmiş olduğu yer, eğitim durumu, yöreden hoşnutluğu, ekonomik durumu, kültürel özellikleri, gelenekleri ve görenekleri, bilinçlilik düzeyi, kullanıcı türünün çeşitliliği vb. yenileme uygulamalarının başından itibaren yenileme alanında alınacak kararları etkiler, biçimlendirir ve yönlendirir. Alanın yerel halk ile birlikte korunup korunmayacağı, alana yapılacak yatırımların niteliği ve kapasitesi, doğrudan halkın nitelikleri ile ilintilidir. Bu bağlamda, yerel programların uygulanmasında dikkate alınması gereken konu başlıkları olarak sıralanan, toplumun tanımlanması, yerel halkın gereksinmelerinin ve bu gereksinmeleri karşılayacak faktörlerin saptanması,

toplumsal grupların özel gereksinmelerinin belirlenmesi, ekonomik ve sosyal şartların iyileştirilmesine yönelik ortak amaçların geliştirilmesi, toplum içinde temsilcilerin seçilmesi, toplumsal girişimler, etkin toplumsal ortaklıklar gibi faktörler, yenileme alanlarında ayrıntılı ve kapsamlı bir şekilde ortaya konulmak durumundadırlar (Jacobs & Dutton, 2000 aktaran; Özden & Kubat, 2003).

3.2.1 Kentsel kimlik

Kent bir insan ürünüdür ve kentler kimlikli yapılardır. Kimlik üzerine insan için söylenebilecek ne varsa aynı şey kentler için de söylenebilir. Kıray'ın (2006) belirttiği gibi, kimlik sahibi olmak, her şeyden önce bir kuruma, topluluğa ya da bir kültüre, yani bir gruba ait olmayı ifade eder. Kimlik aynı zamanda, bu grup aidiyetinin bilincinde olmayı; söz konusu kimliği bir arada tutan bazı değerlerin paylaşıldığının farkında olmayı gerektirir.

Her kent kendi yapısına özgü bir kimlik, kişilik, imaj ve yaşam giyinir. Her kent bir dil ve gramer geliştirir; o kentte yaşamının, ona tutunmanın yolu kentin dili ve gramerini çözmekten geçer (Alver, 2012). Kimlik kavramı, benzerler arasında kıyaslamayı getirir ve benzerine göre sahip olunan ayırt edici özellikleri ortaya koymaktadır. Kentler ve mimari ürünler açısından kimlik ve kentsel imge olgusu, öncelikle görsel boyutuyla ön plana çıkan, ayrıca doğal, coğrafi, kültürel ürünler ve sosyal yaşam normlarını da kapsayan çok geniş bir tanımlı içermektedir. Kentsel kimlik ve buna dair kentsel imgeler kent mekanı içerisinde uzun bir süreçte ve bazen çok farklı bileşenlerden oluşmaktadır (Ulu & Karakoç, 2004).

Kentsel kimliğin oluşmasında toplumsal etkileşimin rolü büyüktür. Çünkü kent kimliği sadece fiziksel ve doğal öğelerle tanımlanmamalıdır. Kimliği oluşturan bir başka ve önemli öğe ise kentsel yaşam olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentlerin kimlik oluşumları tek başına yeterli olmayan fiziksel yapının yanı sıra içinde buldukları makro ortamdan mikro ortama kadar fiziksel, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel ve birçok diğer unsuru da içeren helezonik bir yapı içerisinde meydana gelen değişim dönüşüm süreçlerini de kapsamaktadır (Saraç, 2015).

Bilsel ve diğer.'nin (2003) ifade ettiği gibi bir kentin kimliğinin onun varoluşunun ve işleyişinin önemli bir ögesi olduğu varsayımıyla tanım ve anlam kazanmış bir kentsel mekan olan özgün bir "yer", ilişkileri, tarihçesi ve kimliği ile tanımlanıyor ise, ilişkileri, tarihi ve özgün bir kimliği olmayan mekan "olmayan yer" anlamına

gelecektir. Mekanın kimlikli olabilmesinin ön koşulu, yeri ve zamanı belirlenerek bulunduğu coğrafyaya ait olabilmesiyle başlar.

Kültür ve toplum, insan varlığının temel yapısını oluşturur. İnsan varlığı yalnız kültür ve toplum temeli ve çerçevesinde olanaklıdır. Toplumu biçimlendiren yapılar ve aktörler arasındaki karşılıklı etkileşime mekan oluşturan kent, bu etkileşimlerin sonucunda kimlikli bir yapıya dönüşmektedir. Kenti ayırt edici özellikleriyle, kişiliğini ortaya çıkaran kent kimliği onun var oluşunun ve işleyişinin bir parçasıdır.

Tunçer (2009) farklı bir yaklaşımla, bir kentin kimliğini oluşturan en önemli öğelerden birinin “Mimari Öğeler” olduğunu belirtirken, bunları “Çevresel Öğeler” ve “Tek Yapı Öğeleri” olarak iki grupta incelemiştir. Çevresel öğelere örnek olarak doğal çevreleri yani kentin topografyası, doğal yapısı vb. verirken, insan yapısı çevresel öğelere; kentleri oluşturan sokak dokusunu, anıtsal yapıları vb. göstermiştir. Yapı öğelerini ise kentlerde kentin kültür mirasını oluşturan, kente kimlik kazandıran mimari öğeler olarak tanımlamıştır. Örneğin anıtsal yapılar, sivil mimarlık örnekleri ve sanat öğeleri gibi.

Bu düşünceler ışığı altında denilebilir ki kimlik günlük yaşantıdan ayrı tutulamaz ve her zaman insan eylemleri ile ilişkilidir. Kent yerleşimlerinde kimliğe ulaşmak için 'yer duygusunun' yaratılması önemli bir faktördür. Yerlerin kimlikleri onların diğer yerlere olan durumlarından çok, diğer yerlerle ilişkilerinin özelliği yoluyla oluşturulur. Buna göre herhangi bir yerin özelliği çevresini sınırlandırarak ve gerisinde kalanların konumları yoluyla kimliğini tanımlayarak değil, geçmişle olan bağlarının ve ilişkilerinin karışımıyla ortaya çıkar. Önemli olan, sadece bir yerin kimliğinin değil, o yerle birlikte o yeri içeriden ya da dışarıdan "yaşayan" kişinin veya grubun kimliğinin de ele alınmasıdır (Url – 8).

3.2.2 Kentsel yenilemenin kent kimliğine etkisi ve İzmir’de kent kimliği

Kentler; kişiler, gruplar ya da alt kültürler için tekil ve bir arada olma ihtiyacını aynı anda karşılar. Tıpkı bireysel kimliklerin oluşma sürecinde olduğu gibi, kentsel kimlikler de ötekenden farklı ve ötekiyle aynı olma süreci boyunca gelişir. Belirli bir yere ait olma, “biz” duygusunu üretir ve bu duygu aynı mekânda yaşayan bir grubun üyesi olmanın güvenliği ve konforunu sağlar. Birey ya da gruplar düzeyinde diğerinden farklı olma, aynı zamanda biricik ve tekil olma durumunu da beraberinde getirir.

Birçok yer kimliği tanımının önemli bir problemi, yer kimliğinin sadece bireysel boyutlarını vurgulamaya olan eğilimleridir. Bu vurgulama, kişiler, kimlikler ve ortamlar arasındaki ilişkilerin kolektif olarak oluşan doğasının üzerini örtmektedir. Çevre psikolojisinde ve son yıllarda yoğun olarak topluluk psikolojisi alanında çalışılan topluluk duygusu ve topluluğa aidiyet kavramları, bu eksikliği gidermede önemli bir rol oynamaktadır ve kent kimlikleri konusunu anlamamıza yönelik daha kullanışlı bir yaklaşım sağlamaktadır.

Bütün bu yaklaşımlardan hareketle, kent kimliği ya da kentsel kimliklerin, bireysel benliklerin, kimliklerin ve yer kimliklerinin, kentsel mekânlarla kurulan ilişkiler boyunca oluşan karmaşık deneyimlerin bir sonucu biçiminde ortaya çıktığı söylenebilir (Göregenli, 2010).

Kent kimliği, bütüncül olarak kentin geçmişi ve sahip olduğu unsurlar ve özelliklerle birlikte bugüne gelmesini yani kent olmasını sağlayan tüm etkileşimleri barındıran kolektif bir sonuçtur. Kentlerin kimliğinin oluşumu uzun zaman alır. Kent kimliği her kentte farklı faktörler ile şekillenmiştir ve bunun böyle de olması gerekmektedir. Kent kimliği; kent imajını etkileyen; her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan; fiziksel, kültürel, sosyo – ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen; kentliler ve onların yaşam biçimlerinin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlük olarak tanımlanmaktadır (Çöl, 1998 aktaran; Beyazıt ve diğer., 2010).

Göregenli (2010)'nin aktarımına göre Lalli (1992), kent kimliğinin oluşmasında ilk aşamanın, birey ya da grupların kendi kentlerine ilişkin algıladıkları, diğerlerinden farklı ve biricik özelliklerin değerlendirilmesi olduğunu belirtmektedir. İkinci aşama, kendi kentine ilişkin deneyimlerin sembolleştirilmesi ve kentin biyografisi arasında bağlantı kurulmasıyla oluşan kişisel geçmiş boyutu yani sürekliliktir. Kente bağlılık, köklülük ve aidiyet duygusunun oluşmasıyla gelişen, evinde olma duygusunu ifade eder, aşinalık ve buna bağlı olarak orada olmayı isteme, kentle ilişkide bir taahhüt anlamına gelmektedir.

Toplumsal kimlik ise ortak bir dilin konuşulması ya da ortak bir simgesel sistemin anlatımı yoluyla ulaşılan ortak bilgi ve belleğe katılıma dayanır. Önemli olan sözcükler değil yerel referanslar, coğrafyalar, yollar, anıtlar gibi özgün

belirleyicilerdir (Bilsel ve diğ er., 2003). Kentsel yenileme de bu bağ lamda kentin kendine özg ü kimliğini yok etmemeli, tam tersine bu kimliğin ortaya çıkmasına ve korunmasına yardımcı olmalıdır.

Yaşayan yerleşik kent dokusunda 70'li yıllara dek uygulana gelen 'kentsel yenileme operasyonlarında', düzenleme adına yapılan kökten yıkılıp - yenilenmeyi hedefleyen müdahale biçimleri ö lkemizin de katıldığı 'Avrupa Kentsel Yenileş me Kampanyası' sonrasında; 80'li yıllardan başlayarak içinde insan ve kùltür boyutu olan, yerleşik dokuda iyileş tirme ve canlandırmayı, kenti ve onun kimliğini oluşturan deę erleri yeniden kazanmayı amaçlayan 'kentsel yenileş me' de sürdürülebilirlik boyutuyla birlikte önem kazanarak baskın hale gelmektedir (Bilsel ve diğ er., 2003).

Kentsel yenileme projelerinde, sürdürülebilir ve yaş anabilir; tarih, toplumsal bellek ve toplumsal kùltür korunması ilkelerine uygun bir anlayış gereklidir. Bu anlayış la birlikte kentlerin geçmişten gelen kimliklerine sahip çıkılıp, tek tip, kimliksizleş en kentlerden uzak; özg ün ve bir deę eri olan kentler oluşturma ş ansı yakalanabilir.

Kimlik zaman içinde oluş maktadır ve bir süreklilik içermektedir. İzmir'in de bu bağ lamda köklü bir tarihi geç miş i, kùltürel ve toplumsal deę erleri ile kendine özg ü bir kimliği bulunmaktadır diyebiliriz.

Göregenli (2005)'nin "İzmir'de yer kimliği ve kente bağ lılık" konulu araç tırmasında (Bkz. EK: 1) katılımcıların kente bağ lılık ve kent kimliği düzeylerinin, kentteki geç miş, bugün ve geleceklere iliş kin algıladıkları sürekliliğ e bağ li olarak farklılaş tığı görülmüştür. Bu araç tırma sonucunda, İzmir'in yerlilerinin, büyük ölçüde aidiyet faktörüne daha olumlu tepkiler verdiğ i, kente sonradan gelmiş olanlarınsa kentin geç miş i ile kendi geç miş leri arasında bu denli güçlü bir bağ kuramadığı tespit edilmiştir.

İzmir, yoğun göç alma potansiyeli olan ve farklı etnik kökenlere sahip halklardan oluş an ve bu sebepten zengin bir kùltürel çeş itliliğ e sahip bir kenttir. İçinde barındırdığı bu göç potansiyeli, İzmir'in çarpık kentleş mesine neden olmuş ve gecekonduların İzmir içinde yayılımını arttırmıştır. Bu da İzmir'in kimliğini etkileyen bir durum haline gelmiştir. Bugün İzmir denilince akla gelen sivil mimari örneklerinden; Kızlarağ ası Hanı; Çakaloę lu hanı; Büyük Kardiçalı Han; Mirkelamoę lu Hanı; Diyana Hamamları; Lüks Hamam; Basmane Hamamı; Saat Kulesi; Eski Osmanlı Bankası; Vakıfbank Binası; Ziraat Bankası; İzmir Ticaret

Borsası; Kültür ve Turizm İl Md.; İzmir Atatürk Lisesi; İzmir Limanı; Asansör; MithatpaŐa Endüstri Meslek Lisesi; İzmir Kız Lisesi; Savaş Atölyesi; Kestane Pazarı Camii; Salepçioğlu Camii; Őadırvan Camii; BaŐdurak Camii; Kemeraltı Camii; Hisarönü Camii ve en önemlilerinden Kadifekale yanında, gecekondular alanları da mekansal imaj bileŐenlerinden biri haline almıştır. Bu nedenle kentsel yenileme projelerinin asıl amaçlarından biri, kentin mekansal imajını, kimliğini ve kültürel değerlerini koruyan bir dönüşüm gerçekleŐtirmesi olmalıdır.

3.3 Kentsel Arkeolojik Mirasın Sürdürülebilirliğinde Kentsel Yenilemenin Rolü ve Arkeopark Kavramı

Geçmiş uygarlıklardan geriye kalan yerleşme ve kalıntılar tarihi çevremizi oluşturmaktadır. Tarihi  evre kavramı içerisinde daha çok kentsel siteler yer almakta, bunun yanında kırsal, tarihi ve arkeolojik siteler de bu kavram içinde değerlendirilmektedir (Ahunbay, 2009).

Kentsel Arkeoloji teriminin geçmişi, II. Dünya Savaşı sonrasında yıkıma uğramış Avrupa kentlerinin yeniden inşa sürecine dayanır. Terim, kentsel alanlarda yürütülen arkeolojik çalışmaları tanımlamak için kullanılmaktadır. Türkiye’de 1960’lı yılların ikinci yarısında kentlerin tarihsel karakterini korumak amacıyla bilinçli çabalar başlatılmıştır. Kentsel arkeoloji kavramı ise ülkemizde ilk kez 1990 yılında, Avrupa Konseyi’nin isteği üzerine kentsel arkeoloji başlıklı bir sempozyum düzenlenmesi amacıyla, Kültür Bakanlığı bünyesinde kurulan komite tarafından kullanılmıştır.

Kentsel arkeoloji kavramı, zamanla kentlerin çok katmanlı kültürel yapısını anlamaya ve kentin tarihsel gelişimini ortaya koymaya çalışan bir disiplin haline gelmiştir. Tarihi kent alanları ve yapılar, kentlerin kimliğini oluŐturmada oldukça önemlidir. Bu nedenle bu alan ve yapıları korumak, sürdürülebilirliğini sağlamak, kentin kimliğinin ve belleğinin korunmasına katkı sağlar.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 660 no’lu ‘‘Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması Bakım ve Onarımları’’ İlke Kararı’nda yapıları, kendi başlarına bir tarihi ve estetik değer taŐımaları ya da kentlerin tarihi kimliğini oluşturan kentsel siteler, sokaklar ve siluetlerin ögeleri olarak iki gruba ayrılmıştır.

Bunlar;

1. Grup Yapılar:

Toplumun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihsel, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılardır.

2. Grup Yapılar :

Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılardır (Url – 9)

Özden (2008) kentlerin sürdürülebilirliğini, bugünün kentlerinin geçmişten gelen birikimleri, mevcut ve potansiyel kaynaklarıyla birlikte, en akılcı şekilde geleceğe taşınması olarak açıklamıştır. Bu birikimler ve kaynakların içinde de, başta kent mimarisi ve arkeolojik miras olmak üzere, çevresel değerler, sosyokültürel ve ekonomik profil, kentsel alan içinde yer alan doğal kaynaklar, mevcut yapı stoğu gibi özellikleri sıralamıştır. Kentsel yenileme projeleri de bu sürdürülebilirlik ilkeleri altında uygulanabilir olmaktadır.

3.3.1 Arkeopark kavramı

Arkeoparklar, korunan ve kamuya açık arkeolojik alanlardır. Dünya üzerinde farklı ülkelerde Arkeopark, Arkeolojik Park, Çocuk Müzesi gibi farklı isimlerle anılmaktadır.

Arkeolojik parklar arkeolojik alan olmalarına rağmen, kent içi parklardan farklı olarak algılanmalıdırlar. Bu parklar bir park ya da müze olmalarının yanı sıra aynı zamanda tarihi alanların ve tarihi peyzajın korunması rolünü de üstlenmişlerdir. Bu roller arkeoparkların temel bileşenlerini oluşturur. Kwas (1986)'ın belirttiği gibi bu bileşenler; eğitim, rekreasyon ve turizm fonksiyonlarıyla birleştiğinde, arkeopark kavramı ortaya dinamik bir kamusal kentsel mekan olarak çıkar.

➤ Arkeolojik park –eğitim ilişkisi

Her ikisinin de günümüz kültürünün sürdürülebilirliğinin sağlanmasında rol almaları gerekliliğini göz önüne aldığımızda, eğitim ve arkeolojik parkların birbirleri ile oldukça ilişkili olması gerekir. Okullarda ki teorik çalışmalar, eğitim programları vasıtası ile pratik hale dönüştürülebilir. Bu yüzden, bu arkeolojik parklar ve bununla ilişkili eğitimsel faaliyetler, halka arkeolojiyi öğretmek ve arkeolojik mirasın sürdürülebilirliği sağlamak adına bir yol olarak kullanılabilir.

➤ **Arkeolojik park –rekreasyon ilişkisi**

Arkeolojik Parklar rekreasyon ile ilişkilendirildiğinde durağan müzeler olma görüntülerinden daha fazla şey ifade etmektedirler. Bu yüzden arkeolojik parklar konforlu rekreasyon alanları buldurmalarıdır. Parklardaki iç ve dış mekanlar birbirleri ile bağlantılı olmalı ve bu bağlantılarda peyzaj dizaynları ve planlama prensipleri kullanılmalıdır.

➤ **Arkeolojik park –turizm ilişkisi**

Günden güne arkeoparklar ile turizm arasındaki etkileşim artmaktadır. Bu yaklaşımla, kültürel miras turizmi adı altında kavram, arkeoloji ve halkın etkileşiminden söz edebiliriz. Kültür ve turizmin stratejik etkileşimi, planlama ve yönetim alanlarındaki sürdürülebilirliği işaret etmektedir. Yönetimsel alanda kültürel mirasların korunması ile ilgili titiz olmak ve doğru kararları vermek gereklidir. Arkeolojik parklar söz konusu olduğunda sadece lokal bazda kültürel miras turizminin değil, bölgesel alanın hatta ulusal kimliğin biçimlendirilmesi alanlarının göz önüne alınması gerekir.

Arkeolojik Parkların planlanması ve dizaynının yapılmasında peyzaj mimarlığının rolü ise çeşitlidir. Öncelikle bu parkların planlanması ve dizaynının yapılması yerel yerleşim ile birlikte düşünülmelidir. Planlama sürecinde, tarihi kalıntılar rekreasyonel ve eğitimsel rolleri ile birlikte değerlendirilmelidir. Bu süreçte parkların işlevselliğini etkileyecek birçok mimari tipolojiler bulunmaktadır. Peyzaj tasarımı için odak noktasıdır ki hem bitkisel hem yapısal peyzaj için büyük önem kazanmaktadır. Arkeolojik Parklarda ziyaretçi merkezi, araştırma merkezi halka hizmet için oluşturulmuş alanlar olmalıdır. Peyzaj tasarımı parktaki tüm sistem içerisinde bağlantı yerleri, turist alanları gibi yerler için öneriler sunmaktadır (Aktaran: Url – 10).

Arkeolojik mirasın yerinde korunmasına olanak sağlayan arkeoparklar, kentsel yenileme projelerinin, kültürel, kentsel ve mimari mirası zenginleştirmek ve açık alanları yenilemek; tarihi kent merkezlerinde çeşitli kullanımlara olanak sağlamak; rekreasyon alanlarını arttırmak; kültür varlığı niteliği olan yapıları koruma ilkeleri doğrultusunda alana geri kazandırmak ve fonksiyonel hale getirmek gibi hedeflere ulaşmasını sağlamada iyi bir alternatif olabilir.

3.3.2 Dünyadaki arkeolojik parklara örnekler

Arkeolojik park, temel olarak müze ziyaretçilerine başka bir dünyanın kapılarını aralamak amacıyla taşıyan bir kurgulamadır. Dünyada çok çeşitli örneklerine rastlanan arkeolojik park kurgulamasıyla genel olarak kurulduğu yerin tarihi, doğal, kültürel varlıklarını, diğer bir deyişle insanlık tarihinin değişik dönemlerini gözler önüne seren arkeolojik yerleşmelerin görsellik ve uygulamanın ağırlıkta olduğu bir sunuşla bireylerin bilgiye ulaştırması hedeflenir.

Dünyada var olan örneklerinde Arkeolojik parkın kurulduğu alanın kendi doğal yapısı içinde antik çağlara ait yaşam ve üretim biçimleri canlandırılmıştır. Diğer yandan arkeolojinin kullandığı bilimsel yöntemler ile ilgili uygulamalı faaliyetler ile bu bilimin daha yakından tanınması mümkün hale getirilmiştir (Url -11).

Dünyada birçok örneği olan arkeolojik parklardan bir kaçını belirtmek gerekirse bunlar; Flag Fen Arkeolojik Parkı, Moundville Arkeolojik Parkı, Champaner Pavagadh Arkeoloji Parkı ve San Agustin Arkeoloji Parkıdır.

3.2.2.1. Flag Fen Arkeoloji Parkı

Flag Fen Arkeoloji parkı İngiltere’de Peterborough içerisinde yer alan, 3500 yıllık bir geçmişe sahip olduğu düşünülen bir alandır. Alanda, bronz çağı tarih öncesi insanların yaşam tarzları en iyi şekilde yansıtılmıştır (**Bkz. Fotoğraf 3.1**). 1982 yılında arkeolog Francis Pryor tarafından keşfedilen alan bugün ziyaret edilen bir açık hava müzesi görünümündedir (Url -12).

Fotoğraf 3.1

3.2.2.2 Moundville Arkeoloji Parkı

Amerika Birleşik Devletleri, Alabama eyaletinde yer alan Moundville Arkeolojik parkı, çevre ve tabiat özellikleri bozulmadan doğal yapısı korunarak inşa edilmiştir (**Bkz. Fotoğraf 3.2**). Park içerisinde, prehistorik Mississippi topluluklarının günlük hayatlarına bakma fırsatı tanıyan, kasaba ve höyükler oluşturulmuştur. Kasabanın içinde kurulan her ev, bu toplulukların, Avrupalıların Amerika kıtasına gelmesinden önceki yaşamlarını periyodik olarak gözler önüne serer (**Bkz. Fotoğraf 3.3**). Kurulan çadırlar, yerli Amerikan halklarının yaşam biçimlerini, üretim şekillerini, sanatlarını park ziyaretçilerine örneklemektedir (Url -11).

Fotoğraf 3.2 (kaynak: <http://intelligenttravel.nationalgeographic.com/2013/12/25/i-heart-my-city-annies-tuscaloosa/>)

Fotoğraf 3.3 (kaynak: <http://www.joshwakefield.com/photo/moundville/index.htm>)

3.2.2.3 Champaner Pavagadh Arkeoloji Parkı

Hindistan içerisinde yer alan Champaner Pavagadh Arkeoloji Parkı, tarihi şehir Champaner yakınlarındadır. Park alanının içinde arkeolojik, tarihi ve yaşayan miras anıtlar ve 16.yy Gujarat şehrinin kalıntıları bulunmaktadır. Saraylar, büyük girişler ve arklar, camiler, mezarlar ve mabetlerle birlikte yaşam kompleksleri, tarımsal yapılar ve 8. – 14.yy'a ait su tesisatları bulunmaktadır (**Bkz. Fotoğraf 3.4**). Burada bulunan Kalika Mata Tapınağı bölgenin en önemli hint tapınaklarından biridir ve her yıl büyük sayıda turist çekmektedir. 15. ve 16. yy'da Hindu kültüründen Müslüman kültüre ve mimariye geçiş, özellikle erken İslami dönem ve pre-Moğol şehir kalıntıları hiç bir değişikliğe uğramadan, parkta tüm açıklığı ile gözler önüne serilmektedir. Bölgede pek çok Türk soyundan gelen Gujarat sultanlarının, Rajputların ve Hindu Jain'lerin dini anıtları bulunmaktadır (Url -13).

Fotoğraf 3.4 (Url -13).

3.2.2.4 San Agustin Arkeoloji Parkı

San Agustin Arkeolojik Parkı Kolombiya’da yer alan, pre – Colombian (Amerika’nın Avrupalılar tarafından keşfinden ve işgalinden önceki) dönemlerden kalma arkeolojik, Amerika kıtasının en büyük mega taşlarından yapılmış heykel koleksiyonuna sahip bir alandır (**Bkz. Fotoğraf 3.5**). M.S. 1. yy’dan itibaren doğmuş olan Agustin medeniyeti tarafından inşa edilmişlerdir (Url -13).

Fotoğraf 3.5 (Url -13).

3.3.3 Türkiye’deki arkeoparklara ve arkeopark yapılması planlanan arkeolojik alanlara örnekler

Türkiye, arkeolojik miras bakımından çok zengin bir ülkedir ve erken dönem arkeoloji alanlarının hemen her türünün örneğini içinde barındıran tarihi alanlara sahiptir.

Koruma stratejilerinin ve kent arkeolojisi kavramlarının ülke gündemine geç girmesi sebebiyle arkeopark kavramı da tam anlamıyla literatürde yerini alamamıştır. Bu kavram çeşitliği içinde genellikle tarih parkı, açık hava müzesi, arkeolojik park ya da antik kentler arkeopark örnekleri arasında gösterilmektedir.

3.3.3.1 Klaros Arkeoparkı

İzmir ili, Menderes ilçesi, Ahmetbeyli Mahallesi sınırları içinde kalan, Klaros kutsal alanı, Cumaovası'nın (Menderes) güneyinde, ovayı güneydeki Kuşadası Körfezi'ne bağlayan Ahmetbeyli Vadisi'nin (Ales) taban düzlüğünde yer alır. Klaros kutsal alanının, kuzeydeki Kolophon'a (Değirmendere) uzaklığı 13 km, güneydeki ana kenti Notion'a (Sahildeki Kolophon / Sahilevleri) uzaklığı ise 1.600 m'dir.

M.Ö. 13. yüzyıl sonunda kuruluşundan, M.S. 4. yüzyılda terk edilmesine değin bir "Bilicilik Merkezi" olarak işlev yapmış olan Klaros kutsal alanı ile ilişkili ilk araştırmalar 19. yüzyılın sonlarında başlar. Kutsal Alan'ın lokalizasyonu, C. Schuchhardt tarafından 1886 yılında yapılmıştır. Ales vadisindeki araştırmalar 1904 yılında Th. Macridy tarafından başlatılmıştır. Macridy, 1907 yılında Kutsal Alan'da, alüvyal dolgudan yüzeyde kalabilen tek sütunun aşınmış yüzeyini görüp, kutsal alanı saptamış ve sondaj yapmıştır. Macridy, Klaros'un 1. dönem kazılarını Ch. Picard'la beraber 1913 yılında gerçekleştirmiştir. Klaros'un 2. dönem kazıları 1950 yılında L. Robert tarafından başlatılmış, 1961 yılına değin devam etmiştir. Kutsal alandaki 3. dönem kazıları J. De La Genière tarafından 1988 yılında başlatılmıştır. Klaros'un 4. ve son dönem kazıları Ege Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Nuran Şahin başkanlığında Temmuz 2001 tarihinde başlamıştır.

Klaros Kutsal Alanı'nda, İzmir Kalkınma Ajansı ile yürütülen yaklaşık 14 ay süren bir proje sonucunda 12 Eylül 2011 tarihinde, Klaros Arkeoparkı açılmıştır (**Bkz. Fotoğraf 3.6 ve Fotoğraf 3.7**). Proje kapsamında, tamamı Klaros'dan bulunmuş olan pek çok heykelin bire bir mulajları alınarak oluşturulan Arkeopark'da, ayrıca Hellenistik Dönem Apollon Klarios Tapınağı ile sunağının gerçeğe uygun şekilde, ölçekli bir maketi de yapılıp, sergilenmeye başlamıştır. Bu özellikleri ile Türkiye'deki ilk mulaj Arkeoparkı'dır (Url -14).

Fotoğraf 3.6 (Url -14).

Fotoğraf 3.7 (Url -14).

3.3.3.2 Bursa Akçalar Aktopraklık Arkeoparkı

Aktopraklık Höyük odaklı proje hem yerleşimin hem de yakın çevredeki kültürel ve doğal çevre potansiyelini kullanmayı hedefleyen, içerisinde bir ‘arkeopark’ barındıran kapsamlı bir kültürel miras projesidir.

2009 yılında hazırlanan proje kapsamında Aktopraklık Kültürel Miras Yönetim Planı ile ilgili hedefler beş ana başlık altında sınıflandırılmış ve aynı yıl içinde ilk uygulamalara başlanmıştır. Söz konusu başlıklar; karşılama merkezi, arkeolojik kalıntıların koruma altına alınarak sergilenmesi, tarihöncesi ve geleneksel köy canlandırmaları, ziyaretçilerin arkeolojik kazı eğitiminde kullanılmak üzere ‘yapay höyük’, konaklama, eğitsel ve turistik aktivitelere yönelik olarak düzenlenen atölye ve tesislerden oluşmaktadır.

Proje çerçevesinde planlanan tüm uygulamalar, başta arkeolojik kalıntılar olmak üzere alanın içinde bulunduğu ortam ve çevresi ile birlikte değerlendirilmesini esas almaktadır. Bu bağlamda kazı çalışmalarının ilk yıllarından beri, yerinde koruma-sergileme olasılığının göz önünde bulundurulduğu bir kazı stratejisi izlenmiştir (**Bkz. Fotoğraf 3.8**). Bununla birlikte arkeolojik dokunun önceliği esas alınmakta ve Aktopraklık’taki tarih öncesi kalıntılar, anıtsallık ya da görsellikten uzak olmasına karşın, koruma ve teşhirde bu değeri gölgede bırakacak uygulamalardan kaçınmaya özen gösterilmektedir (Karul ve diğer., 2010).

Fotoğraf 3.8 (kaynak: <http://www.bursa.bel.tr/turkiye-nin-ilk-arkeoparki-yaza-hazir/haber/14896>)

3.3.3.3 Kaunos Arkeopark Projesi

Kentin yakın çevresiyle birlikte bir "Arkeolojik Park" olarak değerlendirilmesi 2004 yılında gündeme gelmiştir. Kaunos Arkeolojik Parkı'nın sınırlarını öncelikle surların belirlediği alan oluşturmakla birlikte, kentin hemen yakın çevresinde yer alan İztuzu Sahili'ndeki Tuz Tavaları ve Köyceğiz Gölü kıyısında bulunan Sultaniye kaplıcaları da arkeolojik park çalışmaları kapsamında değerlendirilmektedir (**Bkz. Fotoğraf 3.8**). Arkeolojik Park kapsamındaki çalışmanın ana temasını kentin topografyası, mimari dokusu ve doğal verilerinin bir bütün olarak değerlendirilmesi ilkesi oluşturmaktadır. Kentte yeni yapılması, eklenmesi öngörülen tüm unsurlar, yönlendirme tabelasından, müzeye kadar, bu kapsam doğrultusunda tasarlanmaktadır.

Kentte uygulanan restorasyon ve konservasyon çalışmalarının da bu bakış açısıyla geliştirilen ana ilkeler doğrultusunda uygulanmasına özen gösterilmektedir. Kaunos Arkeolojik Parkında; Kaunos'u gezen ziyaretçilere gezme dolaşma kolaylığıyla birlikte antik kent hakkında bilgi aktarımı sağlanırken, bunu mümkün olduğunca Kaunos'un mevcut değerleri üzerinden, yani kentin sokakları, caddeleri, merdivenleri, kapıları, pencereleri üzerinden yapmak, böylece Kaunos'u inşa eden insanların binlerce yıl önce yaşadığı duyguları, deneyimleri ziyaretçiye olabildiğince yansıtmak amaçlanmaktadır. Parkta yeni yapılan uygulamalarla, adeta uzvu olmayan insana yapay bir uzuv (protez) takmak, böylece bu ölü organizmayı belli ölçüde yeniden hayata döndürmek hedeflenmektedir. Kısacası "Kaunos Ölü Organizması"nda organları yeniden inşa etmek, böylece bugünkü yaşamla olabildiğince bütünleşmesine çalışılmaktadır (Url -15).

Fotoğraf 3.9 (Url -15).

4. ARAŞTIRMA ALANININ KENTSEL YENİLEME PROJESİ KAPSAMINDA ANALİZİ

4.1 Araştırma Alanı Bulguları

Araştırma alanı olan Kadifekale ve içinde bulunduğu İzmir kenti, tarihsellik içinde, demografik ve coğrafi özellikleri, nüfus gelişimi ve sosyo - ekonomik profili, planlanan “İzmir – Konak Kentsel Yenileme Projesi” bağlamında incelenmiştir.

4.1.1 Araştırma alanının konumu ve doğal özellikleri

4.1.1.1 Coğrafi konum

İzmir şehri, Türkiye'nin batısında, Ege denizi kıyısında bir il merkezidir. Şehir büyük ve kapalı bir körfezin dip çevresinde kurulmuştur. İngiltere'deki (Greenwich) gözlem evine göre 38 derece, 25 dakika, 12 saniye kuzey enlem ve 27 derece, 7 dakika, 9 saniye doğu boylam arasındadır (Saran, 1973).

Karadağ (2000)'a göre Türkiye'nin ihracat limanı olarak ilk sırada, ticari etkinliklerde ikinci ve nüfus miktarı bakımından da üçüncü sırada yer alan İzmir kenti, kendi adıyla anılan körfezin kıyısını çevreler şekilde yerleşmiştir

İzmir, kuzeydoğuda eski adı Splyus olan Manisa Dağı, kuzeyde, onun uzantısı olan Yamanlar Dağı kütlesi, doğuda Nif (Kemalpaşa) Dağı, güneyde Kızıldağ, batıda Karaburun Yarımadası arasına yerleşmiştir. Bu dağlar, alçak eşiklerle İzmir'i civar bölgelere bağlar (Darkot & Tuncel, 1978).

Coğrafi konumu itibari ile Kadifekale ise, Tepekule'deki eski İzmir dışında, kentin Pagos'ta (Kadife Dağı) yeniden kurulduğu alandır. İzmir'in ve körfezin kuşbaşı seyir noktası olan Kadifekale, şehrin güneyinde 186 metre yükseklikteki bir tepe üzerindedir (Karayığit, 2005).

Kent, yüz yıl kadar önce sadece körfez çevresinde dar bir kuşak boyunca ve Kadifekale eteklerinde yerleşmiş iken, hızlı bir gelişme sonucu bugün kuzeyde Menemen'e, güneyde İzmir – Aydın yolu boyunca Cumaovası'na, doğuda Kemalpaşa ilçe sınırına, batıda ise Urla'ya kadar genişlemiş olan bir metropoldür (Karadağ, 2000).

4.1.1.2 İklimi ve bitki örtüsü

İzmir ilinin içinde bulunduğu iklim çeşidi, yazların sıcak ve kurak, kışların ılık ve yağmurlu olduğu tipik Akdeniz iklimidir.

İzmir bitki örtüsü yönünden Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. Akdeniz bitkilerinin her türü bulunmaktadır. Yüzyıllar boyu aşırı otlatma, yangın ve tarla açma nedenleriyle ormanların ortadan kalktığı yerlerde, maki florası kendini göstermektedir. Makilik alanlar, denizden 600 m. yüksekliğe kadar çıkmaktadır. Dağlık kesimlerin büyük kısmı ise ormanlıktır. Ormanların kapladığı alan, il arazisinin % 41'idir. Denizden 600 m yüksekliğe kadar kızılçam, daha yukarılarda karaçam ormanları vardır (TÜİK, 2012).

Yüksekliklere göre bitki örtüsü; (Saran, 1973).

- Denizden 150 – 400 m. Yüksekliğe kadar zeytinlikler, palamutlar ve pırnal çalıları,
- 450 – 750 m. Yüksekliğe kadar çam ve orman bitkileri,
- 750 m. den yukarılarda ise koru çamlıkları olan yaylalar bulunur.

4.1.2 Tarihsel süreç içerisinde İzmir ve Kadifekale

Çeşitli tarih kaynaklarında günümüz tarihinden binlerce yıl önce, körfezin kuzey doğusunda, Yamanlar dağı'nın güney eteğinde, körfeze yönelmiş küçük bir yarım ada üzerinde kurulduğu tahmin edilen İzmir, eski adıyla Smyrna'nın kuruluşu ile ilgili çeşitli bilgiler mevcuttur.

Aristoteles (MÖ 384—322). Tantalos şehrinin bulunduğu Sipolis mıntikasının bir depremle haraboldüğünü; Strabon'da aynı şeyi söylemekle beraber ilâveten burada göl ve bataklıkların husule geldiğini ve bu kıtaya Friky'a denildiğini; Pilinius, Maionia mıntikasının merkezi olan Sipilos şehrine Tantalos denilmekte ve burasının şimdi Sal denilen bir gölle kaplı olduğunu; Tacitus, M.S. 26 senesinde yaşayan İzmirlilerin şehrin Tezeus veya bir Amazon ve yahutta Zeus'un oğlu Tantalos tarafından tesis edildiğini söylediklerini anlatır (Canpolat, 1953).

Bu ve bunun gibi yazılı olmayan kaynaklardan kesin bir bilgi edinilmesi imkansızdır. Aiol ve İonların İzmir'e yerleşmelerinden önceki döneme ait bölgede yaşayanlar hakkında bilgiler kısıtlıdır. Her ne kadar Amazonlar, Luwiler, Pelasglar, Lelegler gibi halk isimleri verilse de şimdiye kadar ortaya konmuş somut bir gelişme

olmamıştır, bu nedenle bu dönem üzerine söylenenler henüz efsaneden öteye geçememektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2013).

İzmir'in stratejik coğrafi konumu, doğal özellikleri, sahip olduğu liman gibi avantajları, tarihin ilk zamanlarından beri ilgi çekmiş ve bu yüzden her dönem var olmayı başarmıştır.

Kentin tarihi ile ilgili olarak en eski buluntulara Bayraklı (Tepekule) semtinde rastlanmıştır. Ancak Işıkkent Yeşilova Höyüğünde sürdürülen kazı çalışmaları ve araştırmalar kent tarihinin M.Ö.5.bin yıla kadar olabileceği bir zamanı kapsamadığını ön görmektedir. Bununla birlikte Bayraklı semti ile ilgili ilk kazı çalışmaları Ankara Üniversitesi adına Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal tarafından başlatılmıştır. Bu tarihi kalıntılara göre İzmir'in ilk kuruluş tarihinin M.Ö. 3000 yıllarına kadar uzandığı ileri sürülmektedir. Ne var ki bu kazılar söylencelerin hiç birinin gerçekliğini kanıtlamamaktadır. Buna karşın Bayraklı kazısı tarihi açıdan önemli sonuçlar doğurmuştur. Tepekule'nin eski Aiol yerleşmesi olduğuna kuşku bırakmamıştır. Kalıntılar Smyrna'nın önce bir Aiol, sonra İyon yerleşmesi olduğu yolunda bilgi veren yazılı kaynakları onaylamaktadır (Bean, 1995).

M.Ö.1600'lerde Ege adalarından ve özellikle Midilli'den gelen Aioller, kentte hakimiyeti ele geçirmişler ve burada zengin bir ticaret merkezi kurmuşlardır. Ancak M.Ö. 1015 yıllarında İyonların Değirmendere'de yerleşmiş olan Colophanlarla birleşerek şehri geri aldıkları anlaşılmaktadır.

En parlak dönemini İyonlar zamanında yaşayan İzmir, İ.Ö.600 yılında Lidya Kralı Allyattes tarafından işgal edildikten sonra İ.Ö.546 yılında Perslerin, İ.Ö.334 yılından sonra da Büyük İskender ve kumandanlarının yönetimi altına girer (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2013).

Tarihi kaynaklara göre, Allyattes İyon kolonisini ortadan kaldırırken, kentin tamamen yakıldığı ifade edilmektedir. Bayraklı kazılarında tabakalar arasında gözlenen yangın izleri bu görüşü destekler niteliktedir. Yangından sonra İzmir halkı çevredeki küçük yerleşmelere yönelmiş dağınık olarak yaşamaya başlamıştır (Karadağ, 2000). Bu durumun 400 sene kadar sürdüğü tahmin edilmektedir.

Bu dağınık yerleşmeyi sonlandıran Büyük İskender'in Batı Anadolu kıyılarına gelmesi olmuştur. Bu olay çoğu kaynakta İskender'in bir rüyasına bağlanır. Bu rüyaya göre İskender bir gün Pagos dağı üzerindeki gezisi sırasında İzmirliilerin

Nemesis adlı tanrılarının mabedi önünden geçerken, yakınında bir kaynak bulunan bir ağacın altında uyuya kalır. Rüyasında Nemesisler kendisine burada bir kent kurmasını ve dağılmış İzmirliileri burada toplamasını isterler. Bu rüya üzerine İskender tarafından, yeni kentin Pagos dağı üzerinde kurulması kararı alınır. Ancak, Anadolu'yu fetih planlarını gerçekleştirmek üzere Anadolu'nun içlerine doğru verdiği mücadele sırasında, generalleri arasındaki güç mücadelesinin imparatorluğun parçalanmasına yol açması nedeniyle bu amacına ulaşamamıştır. İskender'in ölümünden sonra Batı Anadolu'yu elinde bulunduran Antigonos, İskender'in arzusunu yerine getirmek üzere Pagos eteklerinde İzmir kentini kurmaya başlar. Antigonos'un ölümü üzerine kentin kuruluşu, yine İskender'in komutanlarından olan Lysimakhos tarafından (M.Ö. 323) tamamlanmıştır (Gürsoy, 1993).

Kadifekale, kentin bu yeniden kuruluşu sırasında inşa edilir. Helenistik dönemde, kentin sınırları bir yanda, günümüzdeki Bahribaba Parkı'na, diğer yanda ise Meles Çayı'na kadar uzanır.

M.Ö. 133'de Roma imparatorluğu'nun egemenliğine giren kent, Helenistik dönemde mevcut olan Tiyatroyu ve Kadifekale'deki Akropol'ü kullanır. Bu dönemden kalan nadir eserlerden bir diğeri de, günümüzde Kızılcıllu'da Kemer Çayı üzerinde yer alan Su Kemerleri'dir.

11. yy.da İzmir, Çaka Bey'in önderliğinde Batı Anadolu kıyılarında kurulan ilk Türk Beyliği'nin merkezidir. Bizanslıların eline yeniden geçen İzmir, Venedik ve Ceneviz kolonisine dönüşmeye başlar. Cenevizliler, 1261 ve 1304 yıllarında yaptıkları antlaşmalarla İzmir'de oturma ve ticaret yapma hakkını, Venedikliler ise, 1265 antlaşmasıyla mahalle kurma ayrıcalığını kazanırlar.

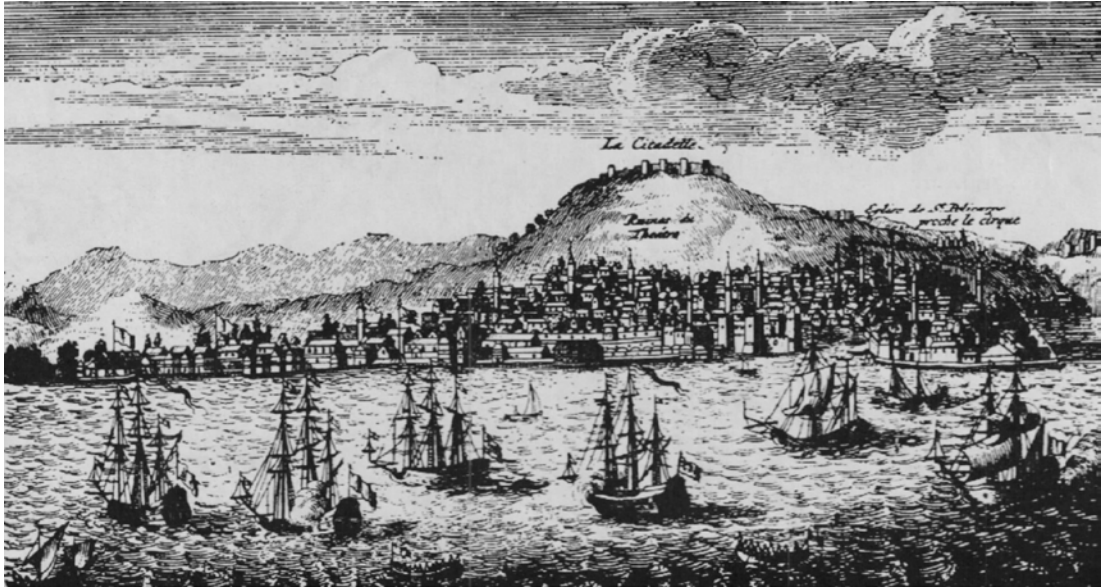
I. Haçlı seferi sonucunda kentin liman bölgesini alan Latinler ile Kadifekale'ye sığınan Türkler, yaptıkları antlaşmayla kenti Aşağı İzmir ve Yukarı İzmir olarak ikiye bölerler ve kent uzun süre bu ikili yapısını sürdürür (Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2005).

İzmir'de asıl Türk devri Aydınoğlu Mehmet Bey'in Pagos Dağı'ndaki Kadifekale'yi ele geçirmesiyle başlar. Mehmet Bey uzun süren bir savaştan sonra 1317 yılında Kadifekale'yi alır fakat deniz kıyısındaki Liman Kale'yi ele geçiremez. On yıl sonra, 1327 yılında elinde bulundurduğu Aydın ilini oğulları arasında paylaşır, bu sırada 18 yaşına gelen Umur Bey'e de İzmir'i bırakır. Genç Umur Bey İzmir Beyi olunca ilk

işi Liman Kale'yi almak üzere harekete geçmek olur. Böylece 1329 yılı sonuna doğru bütün İzmir şehri Aydınoğulları'nın eline geçer (Gürsoy, 1993).

İzmir kenti diğer kentlerden farklı olarak, kurulduğu günden 14. yy.a kadar kentsel merkezini Smyrna, Kadifekale ve İç Liman olmak üzere sürekli kaydırır. Diğer yandan, 17.yy. ın ikinci yarısında, Kadifekale ve içindeki mahalle yerleşimi terk edilip, sakinleri kentin içine inene kadar İzmir kenti, bu iki odaklı kentsel karakteristiğini sürdürür.

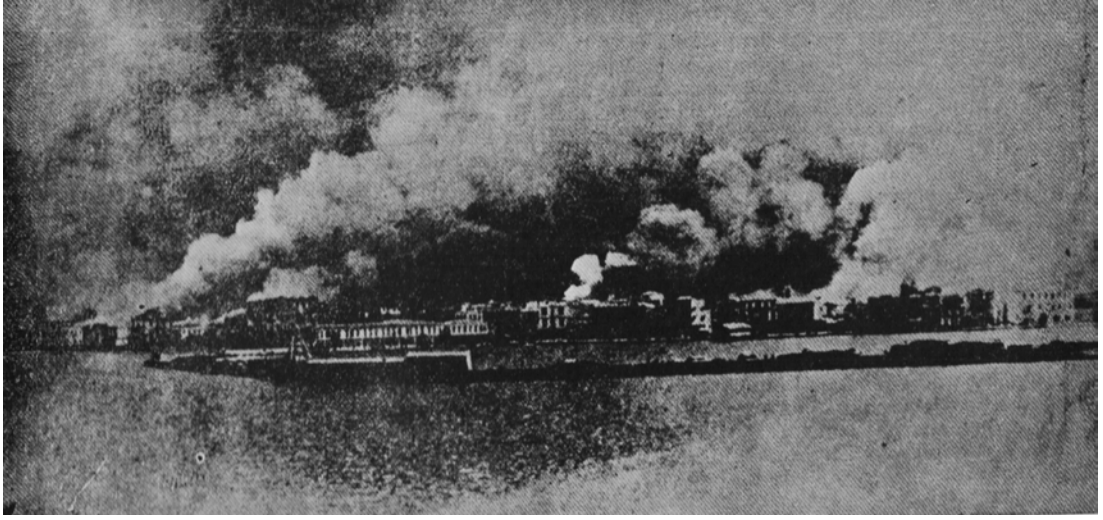
İzmir, 1426'dan itibaren Osmanlıların egemenliğine girer. Latinler nedeniyle Kadifekale'nin kuzeybatı eteklerinde yoğunlaşan Türk yerleşmesi, zaman içerisinde iç Liman'a doğru yayılarak, aşağı kenti çevreleyen surlara rağmen, liman çevresindeki yerleşmeyle bütünleşme sürecine girer (Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2005). (Bkz. Fotoğraf 4.1).

Fotoğraf 4.1 1702'de İzmir'in denizden görünüşü (Baykara, 1974).

İzmir'in yakın tarihinde önemli iz bırakan diğer olaylar ise, maruz kaldığı depremler ve yangınlardır. Türklerin etkilendiği ilk büyük deprem, 10 Temmuz 1688'de olmuştur. Bu depremde 4 ile 15.000 kadar İzmirlinin hayatını kaybettiği çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir. İkinci büyük deprem ise 1723 Ekiminde olmuştur. Bunun dışında, şehrin jeolojik olarak deprem kuşağı içinde bulunmasından dolayı, İzmir birçok deprem yaşamıştır (Baykara, 1974).

1841 (**Bkz. Fotoğraf 4.2**) ve 1922 İzmir yangınları da İzmir tarihine damga vurmuş önemli olaylardandır. Özellikle 1922 İzmir Yangını kentin fiziksel, kültürel ve toplumsal topografyasını altüst eder. 13 Eylül 1922'de, Basmane tarafında başlayan yangın, kentin Türk mahalleleri dışında kalan bölümünün dörtte üçünü kapsayan alanda 20-25.000 civarında yapıyı tahrip eder. Ermeni mahallesi tamamen yanarken, Rum ve Levanten mahallelerinin önemli bir bölümü de yok olur ve bu alandan yalnızca Belle-Vue (Kordonboyu) kurtulur Rum ve Ermeni tebaanın terk etmesi ve kentsel nüfusun yarı yarıya azalmasının yanında, büyük miktarda sermaye ve işgücü kaybı da yaşanır (Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2005).

Fotoğraf 4.2 1841 İzmir Yangını (Canpolat, 1953)

Kadifekale: İzmir şehri ikinci defa Pagos dağı eteklerinde bulunan Kadifekale içerisinde kurulmuştur. Evliya Çelebi'nin adını İskender çağından Kidefa Sultan'dan aldığı söylediği Kadifekale'nin, Büyük İskender'in generallerinden Lysimakhos ve Antigonos tarafından, İzmir halkının Pers savaşlarında gösterdiği yardıma karşılık yaptırıldığı bilinmektedir.

Şehrin savaşlar yüzünden sürekli saldırılara maruz kalması nedeniyle güvenli surlarla çevrilmesi gerekmiştir (Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2005). Saran (1973)'in aktarımına göre, Kadifekale'nin etrafı biri iç, diğeri dış olmak üzere iki duvarla çevrilmiştir. İç duvarlar sadece kalenin olduğu yerin etrafını çeviriyor; her 50 metrede birde yüksek gözetleme kuleleri bulunuyordu. Giriş çıkış için büyük iki kapısı vardı. Bu duvarların bir kısmı ile bir kapısı hala durmaktadır (**Bkz. Fotoğraf 4.3 ve 4.4**).

Kadifekale'den ve şehir kapısından genel görünüm

Fotoğraf 4.3 (Bean, 1995)

Fotoğraf 4.4 (Beyru, 2011)

İkinci kale duvarı, şehrin bütününe içine alan bir duvardı. Bu duvar kalenin Buca tarafına bakan eteklerinden dolaşıyor, bir ucu Eşrefpaşa'dan kız lisesinin bahçesine geçerek Karataş'ta denize iniyor, öteki ucu ise kalenin Seydiköy deresi yönünden kireçli kayadan geçerek Basmane'ye geliyor, oradan Agora'yı içine alarak Bahribaba parkından geçerek Karataş'taki öteki uçla birleşiyordu (Saran, 1973). Çeşitli savaşlar, depremler ve istilalar sırasında defalarca yıkılıp yeniden inşa edilen bu surların hemen hemen yok denebilecek kadar az bir kısmı zamanımıza kadar gelebilmiştir (Beyru, 2011).

1402 yılında Timur tarafından onarılan Kadifekale'nin depremden zarar gören kısımları ise 1688 yılında Osmanlılar tarafından onarılmıştır (**Bkz. Fotoğraf 4.5**).

18. yy'a gelinceye kadar yerleşim yeri olarak kullanılmayan Kadifekale zaman içerisinde harabeye dönüşür. Bu yüzyıldan itibaren kalenin taşları aşağı kesimdeki kentleşmede kullanılmıştır. Bu yüzden stadyum, tiyatro gibi yapılar neredeyse yok olmuştur.

Gürsoy (1993)'un aktarımına göre körfezin ve çevrenin hemen her tarafından görülebilen Kadifekale, ilk yapıldığından beri İzmir savunma tesislerinin kilit noktasını oluşturmuştur. Yaklaşık 620 m uzunluğu ve 200 m genişliği olan kale, 85 hektar alanı kapsamaktadır. Surlar arazinin şekline uyarak düzensiz kıvrımlar oluşturmuştur. Bizans İmparatoru John III. Ducas Vatatzes (1222-54) devrine ait Akropolün kuzey kapısı üstündeki mermer kitabeden anlaşıldığına göre Pagos Kalesi Vatatzes devrinde onarılmıştır. Büyük bir ihtimalle bugünkü şekliyle esas Kadifekale, İmparator Ducas Vatatzes devrinden kalmış olabilir.

Fotoğraf 4.5 Kadifekale (Okurer, 2001)

Evliya Çelebi, *Seyahatname*'sinde, Kadifekale'nin kayalık bir arazi üzerinde inşa edildiğini, hendeği olmadığını, beşgen planlı olup çevresinin 2700 adım olduğunu kaydetmektedir. Kadifekale çeşitli yapı teknikleri kullanılarak değişik zamanlarda inşa edilmiş ve farklı kalınlıktaki sur ve kulelerden oluşmuş bir abidedir. Surların alt kısmının Helenistik, üst kısımlarının ise Bizans duvar tekniğiyle yapıldığı bellidir.(Gürsoy, 1993).

Baykara (1974) Kadifekale'nin içinin yıkıntılarla dolu olduğunu söyler. Bu kalıntıların en önemlileri bir cami ile sarnıç olduğu tahmin edilen bir yer altı mahzenidir. Önceden beri İzmir ve çevresinde ve özellikle Kadifekale içerisinde altın ya da değerli heykel bulmak için yapılan kazılar kaleyi ve çevresinde tiyatro, stad, agora gibi tarihi değeri olan yapıları tahrip etmiştir. Bu kazıların Evliya Çelebi zamanına kadar uzandığı birçok kaynaktan bahsedilmiştir. Kazılar, depremler ve

yaşayan halkın sur duvarlarını bina inşa etmek için tahrip etmesi gibi sebeplerle bugün Kadifekale harap bir durumdadır ve geçmişin izlerini tam anlamıyla aktarması olanaksız bir haldedir.

Bugün restorasyon çalışmaları devam eden Kadifekale içerisindeki şapel ve sarnıçları (Bkz. Fotoğraf 4.6) ile Agora kriptu portiğinde tünele benzer girişler olduğu görülmektedir. Bazı kaynaklarda bu girişlerin iki yapıyı birbirine bağlayan tünel girişleri olduğu iddia edilse de bu henüz kanıtlanmamış bir durumdur. Gökovalı (2011)'nın da belirttiği gibi bu girişler, bir tünel sistemi değil, yakınındaki akarsudan su almayı sağlayan tünelcik ya da kanalizasyon sistemi de olabilir.

“Antik dünyanın en görkemli sarnıcı: Kadifekale'nin içinde, yere oyulmuş muazzam sarnıç kompleksi yer alır. Burada, yağmur suları biriktirildiği gibi, Meles Çayı'ndan meşin kovalarla su taşınmaktaydı.”

“Kale içinde şapel: Kadifekale'nin içinde, Yrd. Doç. Dr. Akan Ersoy ve ekibi tarafından 2010 yılında araştırılan yapı şapel (kilisecik)tir.”

Fotoğraf 4.6 Kale içinde şapel (Gökovalı, 2011)

4.1.3 Demografik özellikler

İzmir'in ilk kuruluş yıllarındaki ve antik devirlerdeki nüfusunu tahmin etmek çok güçtür; fakat tiyatro, stadyum gibi umumi yapıların büyüklüğüne bakılacak olursa o devirlerde İzmir'de 60 bin civarında bir topluluğun bulunduğu tahmin edilebilir. Daha sonraki yıllarda ve öneminin daha az olduğu 16. yüzyıl başlarında bu nüfusun en fazla 5000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Çaka Bey'in İzmir'e hâkim olduğu devirlerde İzmir nüfusunun beş binin çok üstüne çıktığı anlaşılmaktadır, çünkü Çaka Bey'in öldürülmesinden sonra İzmir'i işgal eden Bizanslıların en az on bin kişiyi öldürdükleri, o devre ait birçok kayıtlarda görülmektedir. David Goffman'a göre İzmir'in 1580 yılındaki nüfusunun %80'i Türk'tü. Şehirde küçük bir Rum toplumu bulunuyordu. Ermeni ve Yahudi yoklu. Ermeni ve Yahudi grupları, küçük toplumlar halinde dağınık bir şekilde Kuşadası, Manisa, Aydıır, Sakız Adası ve Çeşme'de bulunuyorlardı. 1605 yılında İzmir'de on Yahudi ailesi yokken, bundan 20-25 yıl sonra İzmir'de büyük bir Yahudi topluluğu oluştu. İzmir'e muhtelif yıllarda gelen gezginlerin İzmir şehri nüfusu hakkında yaptıkları tahminler bir tabloda toplanırsa, 1631-1794 arası İzmir şehri nüfusu şöyle bir görünüm verir: (Bkz. **Tablo 4.1**) (Gürsoy, 1993)

Yıl	Kaynak	Toplam	Türk	Rum	Musevi	Ermeni	Yabancı
1631	Tavernier	90000	60000	15000	7000	8000	
1653	D. Arvieux	90000	60000	15000	7000	8000	
1656	Tavernier	90000	60000	15000	7000	8000	
1662	Pasifique	-	-	-	-	-	-
1671	E. Çelebi	51500	-	-	-	-	
1675	Spon	55000	30000	10000	15000	-	
1678	Lebruyın	80000	-	-	-	-	
1693	Careri	50000	-	-	-	-	
1699	Mortrage	24100	14000	8000	1500	400	200
1700	M. Leon	30000	-	-	-	-	
1702	Tournefort	27200	15000	10000	1800	200	200
1714	Lucas	128000	1000000	20000	-	8000	
1723	De Saumery	300000	-	-	-	-	
1725	Ch. S. Maure	60000	50000	8000	2000		
1731	Tallot	76000	50000	12000	7000	7000	
1733	Thompson	28000	15000	10000	2000	600	400
1737	Pockocke	100000	82000	10000	6000	2000	
1768	Riedesal	120000	-	-	-	-	
1776	Ch. Couffier	102200	65000	21000	10000	6000	200
1786	Miranda	150000	-	-	-	-	
1794	Dallaway	100000	-	-	-	-	

Tablo 4.1 1631-1794 arası İzmir şehri nüfusu

İzmir 1899 İl Yıllığına göre 1894 yılında İzmir il merkezi nüfusunun dökümü aşağıdaki gibidir:

Toplam: 200.000, Müslüman 89.000, Rum 52.000, Musevi 16.000, Yunanlı 25.000, Ermeni 5 628, İtalyan 6 400, Avusturyalı 100, Fransız 1.000, İngiliz 980, Alman 512, Acem 200, Rus 85, Amerikan 20, Hollandalı 300, İspanyol 12.

Paul Lindau, *1900'lerde İzmir* adlı eserinde bu yıllarda İzmir'in nüfusunu 200.000 olarak göstermekte ve dağılımı aynen yukarıdaki gibi vermektedir (Gürsoy, 1993).

Canpolat (1953) İzmir'in nüfusunu 1927'de 153.924, 1835'de 170.959, 1940'da 183.762, 1945'de 198.396, 1950'de 230.508 olarak aktarmıştır.

İzmir kentinin 1927'den sonraki nüfus gelişimi gözden geçirildiğinde, kentin 1950'lere kadar nüfus artışında mutlak değerler ve gelişim indeksleri açısından önemli artışlar göstermediği anlaşılmaktadır. Ancak 1950'li yıllardan sonra ülkenin içine girdiği hızlı kentleşme süreci, İzmir'de de etkisini göstermiş ve kentte nüfus artışı hızlanmıştır. 1985'de İzmir'in büyük kent statüsüne kavuşmasıyla nüfus 1.489.817'ye 1990'da da 1.757.414'e ulaşmıştır (aktaran; Yüksel & Kerem, 1998).

Günümüzde ise İzmir ilinin nüfusu, 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 4 061 074 kişidir. İl ve ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin oranı 2012 yılında %91 iken, büyükşehir statüsündeki 30 ilde, belde ve köylerin ilçe belediyelerine mahalle olarak katılmasının önemli etkisiyle bu oran 2013 yılında %100 olarak gerçekleşmiştir. Nüfus yoğunluğu olarak ifade edilen "bir kilometrekareye düşen kişi sayısı" km² başına 338 kişidir. Nüfus bakımından en büyük ilçeleri sırasıyla Karabağlar, Buca, Bornova, Konak, Karşıyaka ve Bayraklı'dır. Nüfus bakımından en küçük ilçe ise Karaburun'dur (TÜİK, 2013).

Kadifekale bölgesinde gerçekleştirilen İzmir – Konak Kentsel Yenileme Projesi kapsamında, Kadifekale'nin güney yamacındaki bazı mahallelerde gecekondü tipi yapılar, heyelan riski olduğu için boşaltılmıştır. Bu mahalleler; İmariye, Ondokuz Mayıs, Vezirağa, Hasan Özdemir, Yeşildere, Kosova, 1. Kadriye, Altay, Kadifekale ve Bayraklı Mahalleleridir (**Bkz. Şekil 4.1**). Bu sebeple daha önceki yıllarda saptanan nüfus verileri, geçerliliğini korumamaktadır. Arıca, Suriye'deki iç savaş ve Kadifekale'nin, Suriyeli mültecilerin gerçekleştirdiği zorunlu göçün merkezlerinden biri olması demografik verilerin değişmesine yol açmıştır.

Proje ile birlikte tahliye süreci başlamadan önce, Kadifekale'nin, Kadifekale mahallesi, Alireis Mahallesi, İmariye Mahallesi, Kosova Mahallesi, Altay Mahallesi ve Yeni Mahalle'den oluşan toplam nüfusu ise 30.000 civarındaydı. Bölgede nüfusun tamamına yakını Doğu ve Güney Doğu kökenli olmakla beraber, Mardinlilerin çoğunlukta olduğu görülmektedir ve bölgede nüfus % 10 gibi yüksek bir oranda artmaktaydı.

2000 genel nüfus sayımlarına göre Türkiye genelinde yıllık nüfus artışının binde 18.28 olduğu görülmektedir. Kadifekale bölgesindeki nüfus artış oranının ülke ortalamasının bu kadar üzerinde olmasının nedeni; eğitim düzeyinin düşük olmasına ve bölgenin yoğun göç almasına bağlanabilir (Karayiğit, 2005).

Şekil 4.1 İzmir – Konak Kentsel Yenileme Projesi kapsamında boşaltılması kararlaştırılan, afet riski taşıyan gecekondular mahalleleri

4.1.4 Alanın sosyo – ekonomik profili

Üretim miktarı, ekonomik fonksiyonlar ve sosyo – kültürel gelişim düzeyi bakımından Türkiye'nin üçüncü büyük kenti olan İzmir, çağlar boyunca varlığını ve önemini koruyabilmiştir.

İzmir kentinin tarihsel gelişiminde sosyo – ekonomik etkenlerin rolü göz ardı edilemez. XVI. yüzyıl sonrasında uzak mesafe ticaretinin gelişmesinde etkili rol oynamıştır. Ulaşımı kolaylaştıran topografik avantajların yanı sıra kentin doğal bir limana sahip olması, önemli ticaret yollarının kente ulaşması ve bölgedeki doğal kaynakların zenginliği nedeniyle yabancı tüccarların ilgisini çekmiştir (Karadağ, 2000).

Ülker (1994)'in aktardığı gibi, İzmir şehrinin coğrafi konumu, Anadolu ve İran'la ticari bağı ve ilişkileri olan Batı Avrupa'nın ticaretle uğraşan ulusları için ideal bir yerdi. İzmir yalnızca Anadolu ve İran'da üretilen ticari ham maddeleri getiren kervanlar için değil, aynı zamanda yabancı ticaret gemileri için çok elverişli limanı olan bir şehirdi. Bu nedenle İzmir, kara ve deniz yollarının birleştiği bir liman şehri olarak uluslararası bir üne sahip oldu. Bunun yanında İzmir, konsolosluklar ve Batı Avrupa devletlerinin tüccarlarına göre, karışıklık ve güvenliğin bozulduğu zamanlarda, limanda demirli bulunan ticaret gemilerine her zaman sığınmak olanağını sağladığı için oldukça yaşam güvencesi olan bir yerleşim merkeziydi. 1688 deki müthiş- depremle İzmir'in hemen tamamı harap olduğu halde, yabancı tüccar kolonileri kendi ticari faaliyetlerini sürdürmek için İzmir'den daha elverişli bir başka yer bulamamışlardı. Bu nedenlerden ötürü, İzmir çabucak canlanmış ve 1688 den sonra bir ticaret limanı olarak gelişmesini sürdürürken Batı Avrupa'nın Orta Doğu'ya uyguladığı ekonomik abluka politikasında köprü durumunda olmuştur. Kısa bir süre sonra da İzmir, bölge ticareti ile yakından ilişki içinde olan Fransa ve İngiltere arasındaki aktif ve amansız rekabete sahne olmuş ve bu ticari çekişme Fransa'nın Osmanlı İmparatorluğu'ndan 1740 kapitülasyonlarını almasıyla noktalanmıştır.

Günümüzde, İzmir'in ekonomisi ağırlıklı olarak sanayi, ticaret, ulaştırma-haberleşme ve tarımsal faaliyetlerinden oluşmaktadır. İzmir sanayisinde petrol ve kimyevi ürünler, metal tekstil makine, otomotiv ile gıda, tütün ve toprağa dayalı sanayi ön plana çıkmaktadır.

Türkiye ihracatının yaklaşık % 5,98'si, Ege Bölgesi ihracatının ise neredeyse yarısı İzmir'den gerçekleşmektedir. Türkiye'nin en büyük emtia borsası da İzmir ilindedir (TÜİK, 2012).

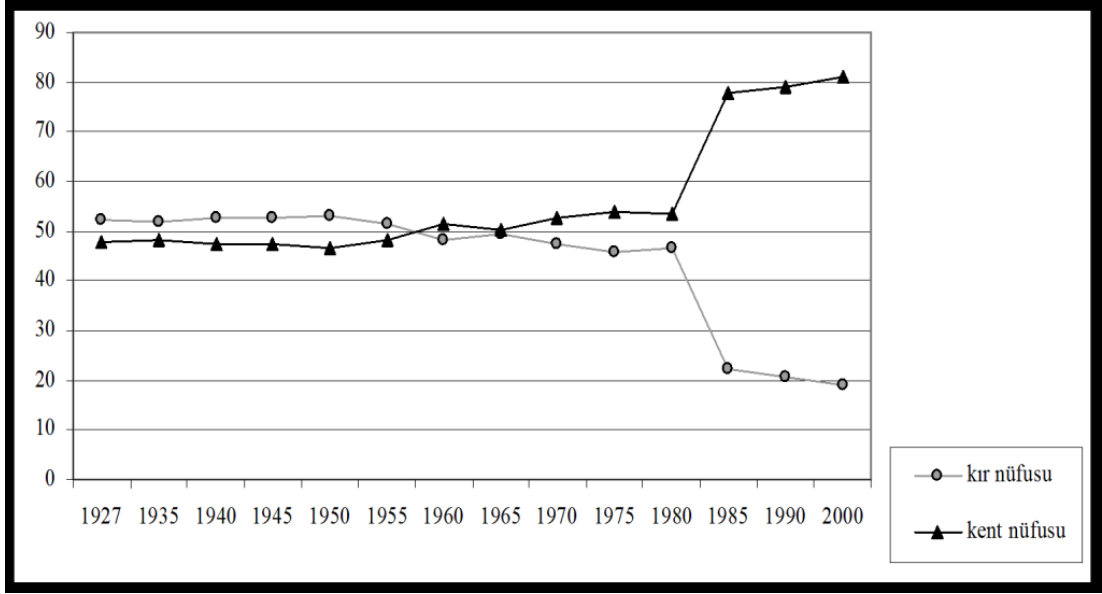
Kadifekale İzmir'in en eski yerleşim merkezlerinden biridir. Geçmişte deniz ve karada gelişen ticari potansiyelin etkisiyle önemli merkezlerden biri olan Kadifekale bölgesinin ekonomisi, günümüzde daha küçük boy işletmelere ve esnaflığa dayanmaktadır. Bölgede başlıca iş alanları arasında bakkaliye, kahvecilik, lokantacılık ve işçilik yer almaktadır. Bunların yanında midyecilik, semt pazarcılığı, halıcılık, küçük esnaflık ve serbest meslekleri potansiyel iş alanı olarak değerlendirmek mümkündür (Karayiğit, 2005). Şu an ise bu bölgenin büyük bir bölümü Kentsel Yenileme Projesi kapsamında, heyelan bölgesi ilan edilerek boşaltılmıştır. Bu da alandaki sosyo – ekonomik profilin değişmesine neden olmuş, böylece proje kapsamında iyileşme sağlanması yolundaki ilk adım atılmıştır.

4.1.5 İzmir'de göç ve gecekondulaşma süreci; Kadifekale'ye yansıyanlar

Nüfusun bir yerden başka bir yere hareketi olarak tanımlanan, çok çeşitli, çok nedenli ve çok sonuçlu olan göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Toplumsal ve ekonomik değişim süreçlerinin hem bir sonucu hem de bir nedeni olarak da değerlendirebileceğiniz göç, her şeyden önce özgüllüğü olan bir süreçtir. Tarihsel açıdan bakıldığında göçlere katılan insan sayısının en fazla olduğu dönem, kırsal alanlardaki insanların iş imkânlarına (kentlere) doğru yöneldiği Sanayi Devrimi'ne denk düştüğü için göç, temelde sanayi toplumunun bir niteliği olarak sunulur. Gelişmiş ülkelerde 18. yüzyılın ortalarında sanayileşme ile ortaya çıkan göç hareketleri, Türkiye'de ise 20 yüzyılın ortalarından itibaren etkili olmuş ve ülkedeki toplumsal dönüşümün son 60 yılına damgasını vurmuştur (Alver, 2012).

Türkiye'de özellikle 1950 yılından itibaren ortaya çıkan hızlı kentleşme, önemini yitirmeden günümüze kadar devam etmiştir. Kaynağını kırsal alanın itici faktörlerinden ve kentlerin çekim özelliklerinden alan hızlı kentleşme süreci ile kentsel nüfus da büyük bir artış göstermiştir. İdari ölçüte göre 1950'de kent nüfusunun ülke nüfusu içindeki payı %25 gibi oldukça düşük bir düzeydeyken, bu oran 1960'da %31,9'a 1980'de %43,9'a ulaşmıştır. Bu artışa büyük ölçüde kırdan kente göçler neden olmuştur (Işık, 2006).

Nüfus gelişimi incelendiğinde, İzmir kent nüfusunun 1927'den bu yana düzenli bir artış eğiliminde olduğu, ancak 1950'li yıllardan itibaren bu artış hızının katlanarak büyüdüğü anlaşılmaktadır. İlk olarak 1960 yılında, İzmir toplam nüfusu içinde kent nüfusu kır nüfusunu geçmiş ve bu tarihten itibaren kır nüfusunun toplam nüfus içindeki payı azalırken, kentsel nüfus oranı hızla artarak bugün % 90 sınırını aşmıştır. **Şekil 4.2**

Şekil 4.2 İzmir’de yıllara göre kent ve kır nüfusunun toplam nüfus içindeki payı

(Karadağ & MİROĞLU, 2012)

İzmir’de kent nüfusunun bu denli hızlı artışı şüphesiz, kente yönelik hızlı göç hareketlerinin bir sonucudur. İzmir’e yönelik göçler ile ilgili yapılan araştırmalar, kente yönelik göç oranının, 1950 yılında % 17,1 iken, 1965’te % 27’ye, 1980’de % 37,9’a ve 1990’da % 42,7’e yükseldiğini ve hızla artan göçe bağlı olarak İzmir’de konut açığının da yıldan yıla büyüdüğünü göstermektedir (Karadağ & Miroğlu, 2012).

Yıllar boyunca yüksek oranda göç alan illerin başında gelen İzmir’in net göç hızında son dönemlerde büyük düşüşler görülmektedir (**Bkz. Tablo 4.2**). 2000 yılı GNS’ye göre binde 40 civarında olan net göç hızı, 2012 itibariyle binde 2,5 oranına gerilemiştir. Aynı dönemde Ege Bölgesi’nde de göç oranı büyük ivme kaybederek binde 22,7’den binde 2,6 seviyelerine düşmüştür. Bu durumun ortaya çıkmasında, İzmir’in göç alma kapasitesinin daralmasının payı olduğu düşünülmektedir.

Düzyey	2000 Yılı Net Göç Hızı (%)	2012 Yılı Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	2012 Yılı Net Göç Hızı
İzmir	39,88	4.005.459	105.804	95.954	9.850	2,46
Ege	22,66	9.779.502	195.844	170.489	25.355	2,6

Tablo 4.2 Göç Miktarı ve Net Göç Hızı (TÜİK 2012b, TÜİK 2012d)

Her ne kadar İzmir'in göç alma kapasitesinin daraldığı düşünülse de Türkiye genelinde ve İzmir'de yaşanan kentsel nüfus artışı, göç olgusunun devamlılığının açık göstergesidir. Göç, günümüzde kırsal kesimden kent merkezlerine doğru bir hareketle sınırlı kalmayıp, nüfusun sanayinin daha gelişmiş olduğu İzmir gibi batı illerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur.

2011-2012 dönemi için, İzmir'in göç aldığı iller arasında İstanbul birinci, Manisa ikinci ve Ankara üçüncü sırada yer almaktadır. Daha önceki yıllara göre değerlendirme yapıldığında, bu üç ilin de listede yer aldığı görülmektedir. Ancak ilk on il içinde daha önceki dönemde yer almayan Van'ın 2010-2011 döneminde altıncı, Diyarbakır'ın dokuzuncu, 2011-2012 döneminde ise Diyarbakır'ın yedinci sırada yer alması dikkat çekmektedir.

Benzer şekilde diğer illere verilen toplam göç içerisindeki oran açısından, ilk on içerisinde Van ve Diyarbakır gibi illerin olmadığı göze çarpmaktadır. Bu durumda İzmir'in bahsi geçen bu illerden yoğun bir şekilde göç aldığını söylemek yerine, bu illerin genel olarak pek çok ile göç veren iller olduğu yargısına ulaşılabilmektedir (İzmir Mevcut Durum Analizi, 2013).

Bayraktar (2006)'ın da belirttiği gibi, Türkiye'deki kentleşme süreci iki önemli dönüm noktasından geçmiştir. Bu dönüm noktalarından biri Cumhuriyetin ilanı diğeri de İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan sanayileşmedir.

Gelişmiş ülkelerdeki sanayileşme hızıyla kentlere göç olgusu bir denge içinde gelişir, buna paralel olarak konut sorunu büyük ölçüde çözülür, yine bu ülkelerde nüfus artış hızı dünya ortalamasından düşüktür. Diğer taraftan kentleşme hızı sanayileşme

hızından daha yüksek seyreden, ekonomik yetersizliklerin ön plana çıktığı, kentsel alanlarda konut ihtiyacını karşılayamayan bir nüfus yoğunluğunun bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde gecekondular, bu ülkelerin en önemli sorunlarından biridir (Bayraktar, 2006).

2009 tarihli verilere bakıldığında, Kadifekale’de en eski tarihten beri yerleşik halde yaşayan ve kendilerini “Kadifekale’nin yerlisi” olarak tanımlayan ve Mardin dışından olan topluluğun 1970’lerde başlayan ve çoğunlukla İzmir’in diğer semtlerine doğru taşınmaları sonucunda, geride kalmış küçük bir sosyal grup bulunmaktadır. Grup, Girit Adası, Manisa, Konya, Sinop gibi yerlerden İzmir’e göç etmiş kentlilerden oluşmaktadır.

İzmir şehrinin en eski tarihi dokusuna sahip olan Kadifekale kente yapılan göçlerde yerleşim için öncelikli olarak tercih edilen bir semt olmuştur. Bu tercihin oluşmasında öncelikli etmenlerden bir tanesi, semtin kent merkezine olan yakınlığıdır. Semte yerleşen yeni gruplarla birlikte Kadifekale’de mekân dokusu yeniden üretilmiş ve/veya düzenlenmiştir. 1980’lerden sonra semtte gerçekleşen yoğun yerleşimler Kadifekale’nin alt yapısı üzerinde baskı yaratmıştır.

Kentsel çöküntü alanlarının mekân dokusunun oluşmasında önemli olan bir diğer etken mekân dokusunun tarihselliğidir. Kadifekale’de mekân, tarihsel süreç içinde her daim dönüşüme uğramış bir olgu olmuştur. Bununla birlikte yoğun göçün yaratmış olduğu nüfus baskısı tarihi doku üzerinde daha farklı bir etki oluşturmuştur. Kadifekale’de mekânın dokusu oldukça eskidir. İzmir’in en eski yerleşim semtlerinden biri olan Kadifekale aynı zamanda gecekondulaşmanın da ilk yaşandığı yerlerden bir tanesidir. (Url – 16)

4.1.5.1 Gecekondular kavramı

Gecekondular sözcüğü dilimize 1940’lı yıllarda girmiştir. Gerek yasalarda, gerekse konuyla ilgilenen araştırmacı ve bilim adamlarının yapıtlarında “gecekondular” kavramı farklı anlatımlarla tanımlanmaya çalışılmıştır.

Gecekondularla ilgili ilk tanımlama İbrahim Öğretmen’in 1957 yılında yapmış olduğu “Ankara’da 158 gecekondular” adlı monografik araştırmasında ortaya konmuştur. Buna göre gecekondular: “imar yasalarına tamamen aykırı ve çoğu zaman en iptidai konfor şartlarından yoksun bir yerleşim yeri ve alelacele yapılan” konutlara verilen addır.

Gecekondu kavramı birçok resmi rapor ve yasalarda da özel olarak tanımlanmıştır. Örneğin, İmar İskan Bakanlığı'nın "Gecekondu Problemi" adlı 6 sayılı raporunda gecekonduyunun tanımı şöyle yapılmaktadır: "Kendisine ait olmayan yerde imar mevzuatına (yasalarına) aykırı gayri sıhhi (sağlıksız) gayri fenni (planlama ve teknik olanaklardan yoksun) alelacele yapılmış olan barınaktır (konuttur)" (Sevgi, 1988).

İlk kez yasal anlamda tanımı ise 20 Temmuz 1966 tarihli 775 sayılı Gecekondu Kanunu'nda yapılmıştır. Bu tanıma göre: "Gecekondu deyimi ile imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalmaksızın kendisine ait olmayan arazi ve arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar kastedilmektedir."

Kent Bilimleri Terimleri Sözlüğü'nde ise, gecekondu'nun tanımı şu şekilde yapılmıştır: "Bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak, gerçek ya da tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, toprak sahibinin istek ve bilgisi dışında anlamsız olarak yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimlerince karşılanmayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türüdür" (Bayraktar, 2006).

Bu tanımlardan anlaşıldığı üzere, gecekondu, ismi ile uyumlu olarak, acele ile adeta bir gecede kondurulmuş, derme çatma barınaklardır. Tanımların zaman içinde dejenerasyona uğrayan kısmı ise genellikle kendisine ait olmayan, başkalarının arazi üzerine izinsiz yapıldığıdır. Günümüzde bu yapılara ek olarak, insanların şahsi tapulu arazileri üzerine inşa ettikleri derme çatma, tek katlı barınak tipi yapıları da eklemek yanlış olmayacaktır.

Genellikle hazine arazileri üzerine inşa edilen ve zamanla mantar gibi çoğalarak şehirlerin çeperlerini saran gecekondulaşma olgusu, gelinen noktada rant edinme aracı olarak görülmeye başlanmış, şehirlerin sağlıklı gelişmesini tehdit eder bir hal almış ve bir sorunlar yumağına dönüşmüştür (Bayraktar, 2006).

Üçüncü dünya ülkelerindeki gecekonduların en önemli ortak özellikleri; (Sevgi, 1988)

- Gecekonduya yaşayanlar genellikle oturdukları evlerin mülkiyetine sahip değildirler.
- Gecekondu bölgelerinde evler sık ve genellikle tek katlıdır. Konutların sıklığı dışarıdan gelecek herhangi bir tehlikeye karşı korunma psikolojisinden ileri

gelmekte, evlerin tek katlı olmasının nedeni ise ekonomik olanaksızlıklar yanında her zaman evlerinin devlet güçleri tarafından yıkılma endişesinden doğmaktadır.

- Kuruluş alanları genellikle bataklık, dağların yamaç ve etekleri ile eski kent merkezleri veya kentlerin periferisinde bulunmaktadır. Bunlar alt yapı yatırımlarının bulunmadığı (yol-su-kanalizasyon), sağlık hizmetlerinin götürülmediği ve bu nedenle bulaşıcı hastalıkların kol gezdiği alanlardır
- Gecekondu bölgeleri veya mahalleleri kentin diğer semtlerine oranla nüfus sıklığı açısından daha yoğundur.
- Çevre kirlenmesi çok yoğun olduğu için zamanla buraları adeta bir çöplük ve pislik yuvası görünümü kazanmaktadır.

Ülkemizde gecekondu olgusuna bakıldığında, zaman içindeki değişimin bize gösterdiği iki temel aşama vardır. Bunların ilki “romantik” dönem olarak adlandırılabilir. Göç edenlerin, politikacıların, sanayicilerin, vb. farklı grupların kendi açısından potansiyel gördüğü bir aşamadır. İkincisi ise iç içe geçmiş göç, iş bulma ve konut sorunlarının ticarileşmiş kurgularla yozlaşmış olduğu “rant ekonomisi” dönemidir. (aktaran; Yüksel & Kerem, 1998)

1970’li yıllarda ve özellikle 1980’lerden sonra gecekondu yapım süreci tümüyle ticarileşmiş, yoksul kitle için arsa sağlayıp yapı gereçlerini bulan ve gecekondu yaparak satışa çıkaran “gecekondu firmaları” türemiştir.

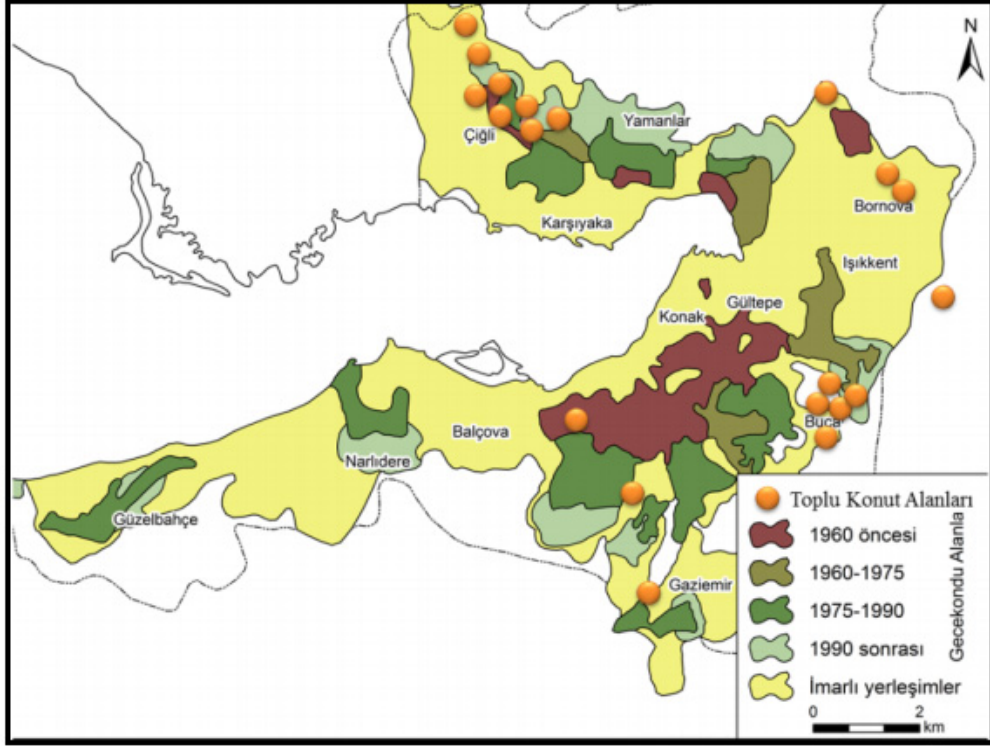
Günümüzde, önce yapılmasına göz yumulan, daha sonra alt yapı hizmetleri götürülen ve en nihayetinde tapusu verilen gecekondu kavramsal anlamı tamamen değişmiş, çok katlı “gündüz kondular” şehirlerimizi tehdit eder bir hal almıştır. Artık köyden gelenler kendi gecekondualarını yapamamakta; ya gecekondu ağalarının eline düşmekte ya da barınacak yer bulamamaktadır (Bayraktar, 2006).

4.1.5.2 İzmir ve Kadifekale’nin gecekondulaşma süreci

İzmir’de ilk gecekondulaşma hareketleri 1950’den sonra başlamıştır. Kentte gecekonduların ortaya çıkışı ve alansal gelişimini üç dönem içinde incelemek gerekmektedir. Bunlarda birincisi 1950-1960 yıllarını kapsayan dönemdir. Bu on yıllık zaman diliminde gecekondulaşma hareketleri çok yavaş bir artış göstermiş ve alansal gelişimi de sınırlı bölge veya mahalleler düzeyinde kalmıştır. Bu dönem

içinde İzmir'de gecekondulaşma hareketlerinin İstanbul ve Ankara'ya oranla daha yavaş bir artış göstermesinin nedeni, tarım ve hizmet sektörü dışında nüfus çekimini yaratabilecek diğer fonksiyonların henüz yeterince gelişmemiş olmasından ileri gelmektedir. İkinci dönem olarak kabul edebileceğimiz 1960-1975 yılları arasında, gecekonduların gerek sayısal olarak hızla artması gerekse alansal olarak birinci döneme oranla daha çok yaygınlık göstermesi tarıma dayalı sanayi etkinliklerinin devreye girmesi ve imalat sanayinde başlayan gelişmelerden kaynaklanmaktadır. 1975-1985 yıllarını kapsayan üçüncü dönemde ise, kentin işlevsel birimleri artmış, tarımsal ve endüstriyel ürünlerden elde edilen artı değerlerin kent bütününe yansımaya bağlı olarak da başta imalat, inşaat, ticaret sektörlerindeki gelişmeler olmuş ve hizmetler sektörü de bu kısa zaman sürecinde hızla büyümüştür. Başka bir anlatımla, doğrudan tüketime dönük olmayan üretim yapan üçüncü sektördeki bu hızlı gelişme, istihdam olanakları yaratmış ve kentte yapısal değişimleri ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yapısal değişimler sonucunda da İzmir, diğer kentlere oranla daha çok iç göç çeken bir merkez konumuna ulaşmıştır. Kentte ilk gecekondulaşma hareketinin bugün kent merkezinde bulunan Kadifekale (**Bkz. Fotoğraf 4.7**) ve yakın çevresinde olduğu, daha sonra ise Bayraklı bölgesine sıçradığı, 1975'lerden sonra da başta sanayi aksları doğrultusunda kentin etrafını bir leke gibi kapladığı anlaşılmıştır. (aktaran; Yüksel & Kerem, 1998)

Karadağ (2000)'a göre İzmir'de ilk gecekondu mahalleleri 1930'lu yıllarda ortaya çıkmaya başlamış ve bu süreç hız kazanarak 2000'li yıllara kadar devam etmiştir. Gecekondu mahallelerinin İzmir'deki ilk örnekleri arasında Basmane-Buca aksında Yeni İstiklal, Zeytinlik ve Yeşildere ile Kadifekale'nin I. Kadriye mahallesi yer almaktadır (**Bkz. Şekil 4.2**). Aynı dönemde ortaya çıkan diğer gecekondu alanları Basmane-Çiğli aksı üzerinde bugünkü Cumhuriyet Mahallesi ve Naldöken'deki gecekondu alanlarıdır. 1942 yılından sonra yeniden hareketlenen gecekondu gelişimi ile yine Kadifekale'deki diğer bir gecekondu mahallesi olan II. Kadriye mahallesi ortaya çıkmıştır. 1944-50 arası dönemde bugün de kentin yoğun gecekondu alanlarından olan Kadifekale, Gürçeşme, Boğaziçi, Gülltepe, Ferahlı gibi toplam 10 yeni gecekondu mahallesi oluşmuştur (Karadağ 2000, **Bkz. Şekil 4.3**).

Şekil 4.3 İzmir’de yıllara göre gelişen gecekondu alanları ve toplu konutların dağılışı

Kaynak: Karadağ 2000: 127’den alınan gecekondu haritası üzerine Mutluer 2000’den toplu konut alanları eklenmiştir (Miroğlu & Karadağ, 2014)

Tekeli’nin aktardığına göre ise, ilk gecekondulaşma Kadifekale’nin körfeze bakan yamaçlarında başlamış, daha sonra Meles çayı vadisinin batı yamaçlarından Kadifekale sırtlarına kadar tırmanmıştır. Gecekondu için ilk çekim odağı Kadifekale’nin kuzey ve doğu yamaçları olmuştur. Sonraki gelişme Bayraklı’da demiryolunun doğusuna yönelmiştir. Bunu Bornova ovasına bakan tepelik kesimde Samantepe, Ferahlı, İstiklal, Boğaziçi, Gültepe ile Meles çayı vadisinin güneye açılan kesiminde Ballıkuyu, Gürçeşme, 1.Kadriye, 2.Kadriye, Kadifekale mahallelerindeki gecekondulaşma izlemiştir. Bu yayılım 1960’lı yıllarda gerçekleşmiştir. 1960 sonrasında, bu gecekondu alanları kendi çevrelerine yayılmıştır. Yeni gecekondu yayımları Bayraklı ve Yamanlar dağı bölgelerinde doğuda Cay ve Çiçek, kuzeyde ise M. Erenler mahallelerinde gerçekleşmiştir. Bir başka gecekondu gelişmesi de, Kadifekale’nin Batı-Güneybatı yamaçlarında İmariye, Yeşilyurt, Cennetoğlu, Vezirağa ve Bozyaka mahallelerinde ortaya çıkmış ayrıca eski bir köy olan Altındağ’da ve oradan Bornova ovasında uzanan düzlükte Çamdibi ve Mersinli gecekondu bölgelerinde gerçekleşmiştir. 1970’ler sonrasında Karşıyaka-Gediz düzlüğünde Güneyde Naldöken, Kuzeyde Emek, Örnekköy’ün bir kısmı ve

Cumhuriyet, Yamaç, İmbat, Maltepe, Gümüşpala, Balatçık ve Güzeltepe gecekondulu mahalleleri oluşmuştur. Buca'nın doğu ve kuzey doğusunda Ufuk, Camlık, Bahçekapı ve Adatepe, kuzey batısındaki ovada Kozağac, Gediz, Fırat ve Çaldıran gecekondulu mahalleleri ortaya çıkmıştır. Buca gecekondulu bölgesinin güneye uzanan bölümü Gaziemir bölgesinde oluşan gecekondulu mahallesiyile bütünleşerek 9 Eylül ve Irmak gecekondulu mahallelerini oluşturmuştur. Ayrıca Narlıdere'de dik yamaçlarda 2.İnönü, Çamtepe ve Narlı, Güzelbahçe'de de Şafak ve Yaka gecekondulu mahalleleri gelişmiştir. Bu gelişmeler sonucu kent nüfusunun yüzde 40'ı gecekondulu alanlarında yaşamaya başlamıştır.

Saran (1973)'in aktardığı İzmir'de bulunan gecekondulu semtleri:

1. Kadifekale çevresi ve Seydiköy deresi boyu (Yeşildere)
2. Tepecik'de Kançeşme, Samantepe, Boğaziçi
3. Bozyaka, Beştepeliler (Eşrefpaşa güneyinde)
4. Telsizler
5. Bayraklı, Naldöken, Soğukkuyu civarı'dır.

Fotoğraf 4.7 1880'lerde Kadifekale (Url – 17)

Gecekondulu alanlarının ve gecekondulu nüfusun artarak İzmir'in sağlıklı-yaşanabilir kent dokusunu tehdit eder duruma gelmesi ve kentteki yoğun ancak çarpık yapılaşma modeli nedeniyle yeni yerleşim alanları yaratma konusunda karşılaşılan sorunlar, kentteki gecekondulu alanlarının planlı çalışmalarla yenilenecek kente kazandırılmasını zorunlu hale getirmiştir. İzmir'deki ilk kentsel dönüşüm projeleri de, buna uygun olarak İzmir'in ilk ve en büyük gecekondulu alanlarını temsil eden Bayraklı ve Kadifekale semtleri için planlanmıştır (Karadağ & Miroğlu, 2012).

4.2 Fiziksel Planlama Açısından Kadifekale'nin Dönüşümü

4.2.1 Alanın jeolojik yapısı ve heyelan riski tespiti, etütler ve alınan kararlar

“Kadifekale'nin koruma altına alınma geçmişi, İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 22.10.1991 gün ve 3234 sayılı kararıyla başlamıştır. Bu kararla Agora, Tiyatro, Kadifekale, Stadyum ve Altinyol gibi arkeolojik varlıklar, “1. Derece Arkeolojik Sit Alanı” olarak belirlenmiştir. Aynı kararda Kadifekale'yi çevreleyen alan ‘Arkeolojik Koruma Alanı’, Agora ve Tiyatro’yu çevreleyen alanlar da “3. Derece Arkeolojik Sit Alanı” kapsamına alınmıştır.

5 Kasım 1999 tarihinde arkeolojik sitler hakkında alınan 658 sayılı ilke kararı sonrasında Büyükşehir Belediyesi Konak Belediyesiyle işbirliği içinde 1/5000 ölçekli İzmir Konak Kemeraltı ve Çevresi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planını hazırlama çalışmalarını başlatmıştır.

Bu çalışmalar sürerken İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 27.09.2001 gün ve 9513 sayılı kararı ile Kadifekale'yi çevreleyen ‘Arkeolojik Koruma Alanı’, ‘2. Derece Arkeolojik Sit Alanı’na dönüştürülmüştür.

İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 30 Ocak 2002 tarihinde alınan 9727 sayılı kararla ise Kemeraltı'nda kentsel sit alanının hemen hemen tamamı (gümrük deposu hariç olmak üzere) Kemeraltı Kentsel Sit ve 3.Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlenmiştir. 3. Derece arkeolojik sit alanı kuzeyde Fevzipaşa Bulvarı ve Gaziler Caddesi'ne, güneydoğudan Kadifekale'ye dayanmakta, güneybatıda ise İzmir Kız Lisesi'ni de içine alarak devam etmektedir.

Kurul, 30 Ocak 2002 tarih ve 9728 sayılı kararıyla Agora 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nı Eşrefpaşa Caddesi'ne uzanacak ve katlı otoparkı içine alacak biçimde genişletmiş, Agora'nın doğusunda ve güneyinde konumlanan 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nı, 2. Derece Arkeolojik Sit Alanı'na dönüştürmüştür. Yine 9728 sayılı Kurul kararıyla Varyant 2. Derece doğal sit alanı, Konak ve Kordon tarihi sit alanı olarak ilan edilmiştir.

Bu sit kararlarıyla uyumlu olarak Büyükşehir ve Konak belediyelerince hazırlanan 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, 14 Ekim 2002'de 10138 sayılı Kurul kararıyla onanmış ve 4 Kasım 2002'de Büyükşehir Belediye Meclisinde kabul edilmiştir. Alan Eşrefpaşa Caddesini eksen alarak 1. Etap ve 2 Etap diye ikiye ayrılmıştır. Birinci etap 160 hektar, İkinci etap 110 hektar olmak üzere toplam 270 hektar45 bir alanı kapsamaktadır. (Bkz. Şekil 4.4)

Bundan sonra uygulama planlarının hazırlanması aşamasına geçilmiştir. Birinci etabı oluşturan İkileşmelik Caddesinin batısındaki bölüm için 1/1000 ölçekli uygulama planlarının hazırlanması işi Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından gerçekleştirilmiştir. 2. Etap uygulama planları Büyükşehir ve Konak Belediyelerince yürütülmeye başlamıştır.

Şekil 4.4: 1/5000 Koruma Nazım Revizyon İmar Planı

(Kaynak: İzmir Büyükşehir Belediyesi)

Dokuz Eylül Üniversitesince hazırlanan 1/1000 ölçekli *1.Etap Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı* Konak Belediye Meclisinin 28 Haziran 2004 tarih ve 4889/5336 sayılı kararı, İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 28 Temmuz 2005 tarih ve 732 sayılı kararıyla, İzmir Büyükşehir Belediye Meclisinin 17 Kasım 2005 tarih ve 05.1020 sayılı kararı ile onanmıştır.

Uygulama planlarının yapımı/onaylanması süreci sırasında Kurul 04 Kasım 2004 gün ve 152 sayılı kararı ile, Kadifekale'deki 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı sınırlarının, dışarıda kalan kale duvarlarını çevreleyecek şekilde genişletildiği, aynı karar ile Tiyatro'nun bulunduğu alandaki 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı sınırlarının da buluntular doğrultusunda tiyatronun tamamını kapsayacak şekilde büyütüldüğü görülmektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesinin 2001 yılında hazırlamaya başladığı 1/1000 ölçekli *Agora ve Çevresi Koruma Amaçlı İmar Planı* tamamlanarak, 06 Mayıs 2005 tarih ve 50/98 sayılı Konak Belediye Meclisi kararıyla onanmıştır. Bu plan 29 Haziran 2005'de Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na 645 sayılı kararla, 15 Temmuz 2005'de Büyükşehir Belediye Meclisi'nce 05.702 sayılı kararla onanmıştır.

1/1000 ölçekli *Kadifekale-Tiyatro ve Çevresi Koruma Amaçlı İmar Planı* hazırlık çalışmaları 2002 yılında başlamış, hazırlanan plan Kurulun 07 Şubat 2008 tarih ve 2958 sayılı kararıyla ve İzmir Büyükşehir Belediye Meclisinin 15 Şubat 2008 tarih ve 01.684 sayılı kararıyla onanmıştır.

Kadifekale'den Tarihi Kemeraltı'na kadar uzanan alan 5366 sayılı yasa uyarınca Belediye'ye restorasyon ve canlandırma uygulamaları yetkisi veren Kemeraltı Yenileme Alanı kararı 8 Ocak 2007'de İzmir Büyükşehir Belediyesi'nce alınmış ve bu karar 1 Ekim 2007'de Bakanlar Kurulu'na onanmıştır. 5366 sayılı yasa ve ilgili yönetmeliği uyarınca İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Konak Belediyesi ortaklaşa olarak İzmir Konak-Kemeraltı ve Çevresi Yenileme Alanı Etap Proje ve Programları'nı hazırlamıştır. Bu program Konak Belediye Meclisi'nin 1 Temmuz 2008 gün ve 181/2008 sayılı, İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 15 Ağustos 2008 gün ve 01.1836 sayılı kararlarıyla uygun bulunmuştur" (Tekeli, 2015).

Kadifekale Heyelan Bölgesi ile ilgili olarak 1962- 2005 tarihleri arasında belirli aralıklarla 8 adet jeolojik etüt raporu hazırlanmış; Afete Maruz Bölge Olarak da 1978, 1981, 1998 ve 2003 tarihlerinde (31.03.1978 gün, 15319 Sayılı Bakanlar Kurulu, 16.11.1981 gün, 3864 Sayılı Bakanlar Kurulu, 04.05.1998 gün, 1100 Sayılı Bakanlar Kurulu ve 18.06.2003 tarih, 5817 sayılı) Bakanlar Kurulu kararı ilan edilmiş; 20.07.2006 tarihinde ise Kamulaştırma Kararı alınmıştır. (Url – 18)

4.2.2 İzmir – Konak Kentsel Yenileme Projesi ve kapsamı

İzmir’de kentsel dönüşüm projeleri İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 2006 yılında başlatılmıştır. Bu projeler; Afet Riskini Azaltma Amacıyla Tamamlanan Kentsel Yenileme Projeleri ve Yerinde Dönüşüm Amacıyla Sürdürülen Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projeleri şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

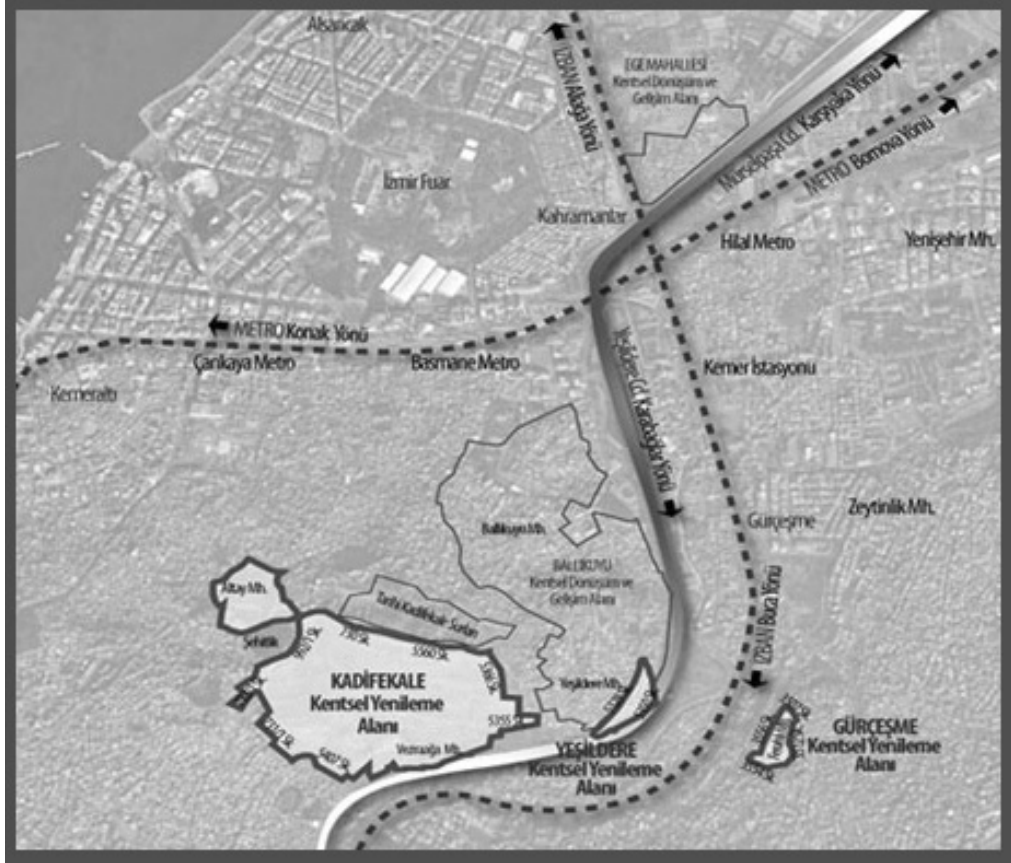
Afet Riskini Azaltma Amacıyla Tamamlanan Kentsel Yenileme Projeleri; (**Bkz. Şekil 4.5**)

Kadifekale	42 Hektar
Yeşildere	2 Hektar
Gürçeşme	2 Hektar

Yerinde Dönüşüm Amacıyla Sürdürülen Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projeleri;

Bayraklı	60 Hektar
Uzundere	32 Hektar
Ege Mahallesi	7 Hektar
Ballıkuyu	48 Hektar
Aktepe – Emrez	122 Hektar
Örnekköy	18 Hektar

İzmir’in ilk kentsel dönüşüm uygulamalarından biri olan Kadifekale Türkiye’deki kentsel dönüşümün uygulamaları bakımından önem arz etmektedir. Türkiye’nin de, afet risklerini taşıyan gelişmekte olan bir ülke olması sebebiyle kentsel dönüşüm uygulamaları, afetle ilgili kentsel dönüşüm uygulamalarının yapılmasını gerektirmiştir. İzmir’de doğal afet riski taşıyan Kadifekale Bölgesi’ne yönelik yapılan “Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi ”, afet riski altındaki alanların dönüştürülmesinde önemli uygulamalarından biridir. (Url – 19)

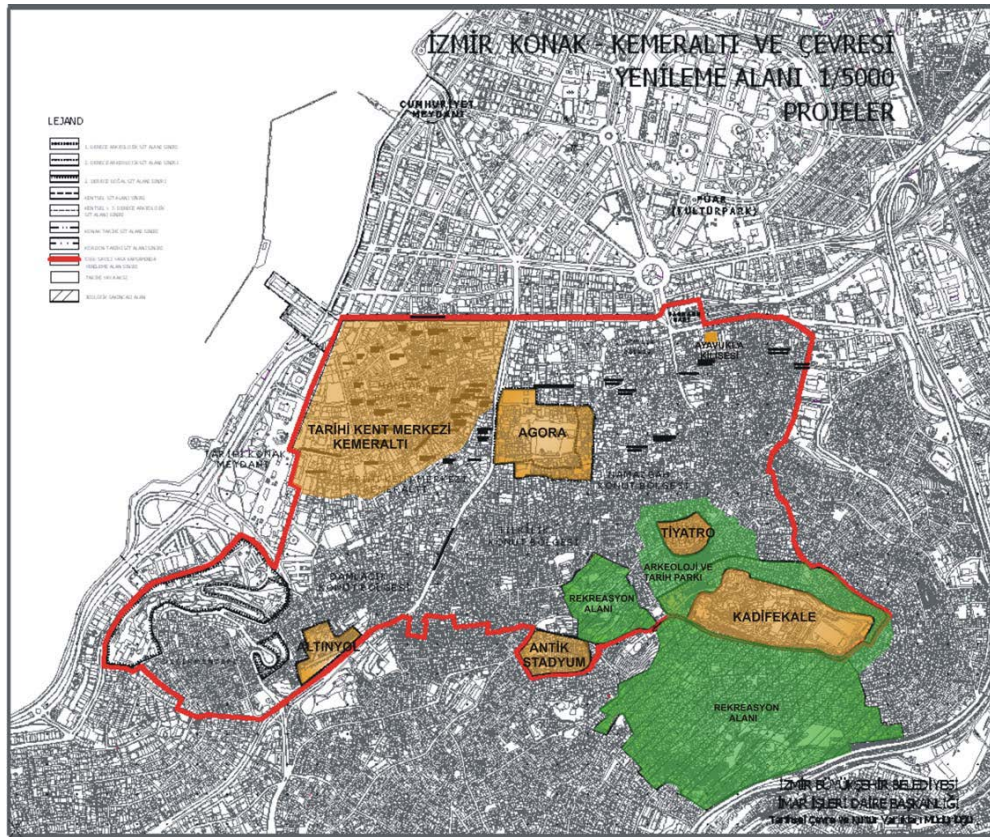

Şekil 4.5 Afet Riskini Azaltma Amacıyla Tamamlanan Kentsel Yenileme Projeleri

İzmir Konak Kemeraltı ve Çevresi Yenileme Alanı (**Bkz. Şekil 4.6**) kapsamındaki projeler başta şu şekilde belirlenmiştir:

- Kadifekale'nin sur duvarlarının onarımı,
- Antik Tiyatro'nun ortaya çıkarılması,
- Agora Kazı Alanı kamulaştırmalarının tamamlanarak Agora'nın kent içinde algılanabilir bir merkez olarak ortaya çıkarılması,
- Ayavukla Kilisesi'nin restorasyonu ve çevresinin rehabilitasyonu,
- Havraların restore edilerek inanç turizmine kazandırılması,
- Tarihi hanların restorasyonu
- Oteller Sokağı Düzenleme Projesi'nin Aya Voukla Kilisesi, Hatuniye Cami Meydanı ve Anafartalar Caddesi ile bağlantısının düzenlenmesi,
- Konak Belediyesi tarafından çalışmaları devam eden Altınpark Meydan Düzenlemesinin tamamlanması,

- Pazaryeri Cami Meydanı ve Çevresinin Düzenlenmesi,
- Emir Sultan Türbesi ve Çevresinin Düzenlenmesi,
- Hatuniye Cami Meydanı ve Dönertaş Sebili Çevresinin Düzenlenmesi,
- Anafartalar Caddesi'ndeki yapıların dış cephelerinin bakım ve onarım çalışmaları,
- Namazgah, Damlacık ve Tilkilik Konut Bölgelerinin Rehabilitasyonu,
- Kadifekale-Agora ve Ayavukla Kilisesi'nin oluşturduğu tarihi üçgenin turizm aksı haline getirilmesi, (Kadifekale ve Antik Tiyatronun tarihi konut dokusu içerisinde Agora Kazı Alanına, Kazı Alanından batıda havraların ve hanların bulunduğu geleneksel ticaret merkezine, doğuda ise Hatuniye Meydanı, Oteller Sokağı ve Aya Voukla Kilisesi'ne ulaştırılmasını sağlayacak Tarihi yaya aksı üzerinde sokak ve cephe düzenlemelerinin tamamlanması)
- Tarihi yaya aksının devamı olan Anafartalar Caddesi'nin daha önce düzenlenmesi tamamlanmış olan Tarihi Konak Meydanı ile bütünleştirilmesi.

Şekil 4.6 İzmir Konak Kemeraltı ve Çevresi Yenileme Alanı

“İzmir-Konak Kentsel Yenileme (Gecekondu Dönüşüm) Projesi'nin amacı ise;

•Heyelan Bölgelerinde yer alan gecekondu ve kaçak yapıların temizlenerek tasfiye edilmesi,

•Toki, Büyükşehir ve Konak Belediyesi işbirliği ile Afet Bölgesinde yaşayan hak sahiplerine Uzundere Toplu Konut Alanı'nda Toki tarafından yaptırılacak konutlardan tahsis edilmesi,

•Gecekondu dokusundan temizlenen bölgelerin “Rekreasyon Alanı” olarak düzenlenmesidir” olarak belirlenmiştir (Url – 20).

Bu amaçla, Projeye ilişkin yönetmelik; 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasasının 7. Maddesinin (e) fıkrası ve 5393 sayılı Belediye Yasasının 69. maddesinin 3. Fıkrasına dayanılarak; İzmir İli Afete Maruz Bölgelerde Kalan Taşınmazların Tasfiyesi ve Konut Satışına Dair Yönetmelik Taslağı hazırlanmış ve Meclisin 17.02.2006 tarih ve 02–146 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, T.C. İzmir Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı ve T.C. Konak Belediyesi Başkanlığı arasında 2985 sayılı Toplu Konut Yasası ile 12.05.2004 tarih ve 25460 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5162 sayılı yasa uyarınca; İzmir – Konak Kentsel Yenileme (Gecekondu Dönüşüm) Projesine İlişkin Protokol imzalanmıştır (Url – 18)

İzmir Büyükşehir Belediyesi, Konak Belediyesi ve Toplu Konut İdaresi arasında yapılan bu protokolle; “Afete Maruz Bölge” ilan edilen, İmariye, Ondokuz Mayıs, Vezirağa, Hasan Özdemir, Yeşildere, Kosova, 1. Kadriye, Altay, Kadifekale ve Bayraklı Mahallelerinde yer alan gecekondu tipi yapılar boşaltılmıştır.

İlk yıkım 2007 Eylül ayında gerçekleştirilmiş, Uzundere Toplu Konutları'nın anahtar teslimleri ise 2010 yılı Nisan ayında yapılmıştır. Aynı yıl Kadifekale' de yıkılan 1000'inci bina ile birlikte ağaçlandırma çalışmaları başlamıştır (Miroğlu & Karadağ, 2014).

2015 yılı itibari ile Kadifekale'de toplam 1967 konut yıkılmıştır (**Fotoğraflar için – Bkz. EK - 2**). Yıkılan konutlar için Uzundere'de TOKİ tarafından yapılan 3080 konutu satın alan İzmir Büyükşehir Belediyesi, boşaltılan bu alanın tamamen yenilenerek rekreasyon alanı olması için çalışmalarını sürdürmektedir (Url -21).

(Bkz. Şekil 4.7) Ayrıca söz konusu dönüşüm süreci sonunda, bugün mevcut gecekonduların altına kalan tarihi tiyatro ve stadyum gibi önemli tarihi kültürel değerlerin gün yüzüne çıkartılması ve bu alanın tarihi Agora ile birleştirilmesi projeden beklenen diğer kazanımlardır (Miroğlu & Karadağ, 2014).

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlatılan “Kadifekale Sur Duvarları Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri” ile “Kadifekale’deki Ege Medeniyetleri Kültür ve Sanat Merkezi imar planı revizyonu” İzmir 1 No.’lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmış, Kadifekale sur duvarlarının restorasyon çalışmaları başlatılmıştır. Bunun yanında Kadifekale şapel (mescit) rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri ile Kadifekale sarnıç rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri ile statik ve elektrik tesisatı (aydınlatma) mühendislik projeleri tamın edilmiştir (İBB Faaliyet Raporu, 2014).

Şekil 4.7 Rekreasyon Projesi (Url -22).

4.3 Kadifekale ve Çevresinin Tarihi Değerleri ile Öneri Arkeopark Projesi Bağlamında Analizi

4.3.1 Roma dönemi İzmir'inin arkeolojik kaynakları

Akın Ersoy (2013), antik kentlerin kuruluşunun bir kahramana ve bir efsaneye dayandırılması geleneğinin her zaman görüldüğünü, kentlerin kurulacağı yerin seçiminde savaş durumunda sığınılacak bir tepe ile ulaşım ve ticaret için korunaklı bir limanın önemli olduğunu belirtmektedir. Ersoy (2013)'un aktardığı Smyrna kent planı (Bkz. Şekil 4.8) bu geleneğin İzmir için de sürdüğünü göstermektedir (Url – 23).

İzmir için Roma İmparatorluğu dönemi M.Ö. 133 - M.S. 395 yılları arasına rastlar. O zamandan günümüze ise çok az eser gelebilmiştir. Çoğu eserin ise sadece yeri bellidir ve tamamen ortadan kalkmıştır. Bu eserlerin başında Antik Tiyatro, Stadyum ve iç limanın yakınlarında olduğu tahmin edilen İzmir'in ticari agorası gelir. Kent içinde bulunan ve günümüze kadar gelebilmeyi başaran Agora (Smyrna Agorası) ise Roma dönemi yapıtlarının içinde en dikkat çekici olandır. Yine Buca – Şirinyer yolunda yer alan su kemerleri de Roma döneminden günümüze ulaşmış nadir alt yapı eserlerindedir.

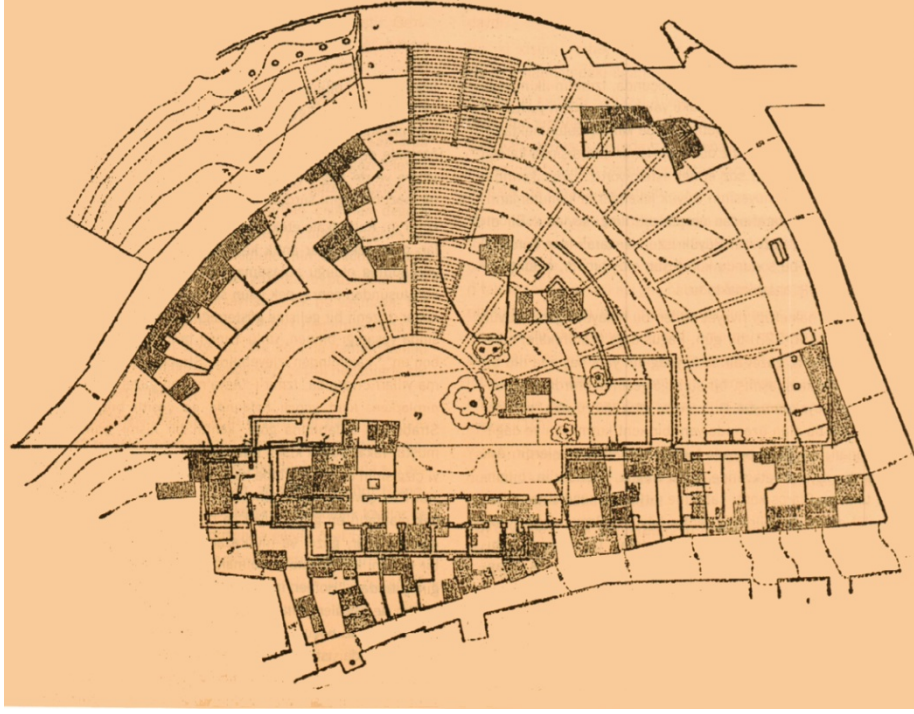

Şekil 4.8 Smyrna Kent Planı (Url -23)

Antik Tiyatro

Baykara (1974), Kireçlikaya mevkiinde bulunan ve XVII. Yüzyıla kadar sağlam olduğunu ve 16.000 kişi kapasiteli olduğunu belirttiği tiyatronun, İzmir'in imarı sırasında tahribata uğradığından bahseder (**Bkz. Şekil 4.9**).

Günümüzde İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen çalışmalar sonucunda antik tiyatronun sahne duvarları ile girişi ortaya çıkmıştır (**Bkz. Fotoğraf 4.8**). (Url - 24)

Şekil 4.9 Smyrna Antik Tiyatro Planı (Kaynak: Beyru, 2011)

Fotoğraf 4.8 Antik Tiyatro kazı çalışmaları (Url -24)

Antik Roma Yolu

Eşrefpaşa'da Cumhuriyet Parkı'nın içinde, halen pazaryeri olarak kullanılan alandır. Romalılar döneminde yapılmıştır. Yolum tamamen ortaya çıkarılması için belediye tarafından proje hazırlanmıştır (Url – 25).

Agora

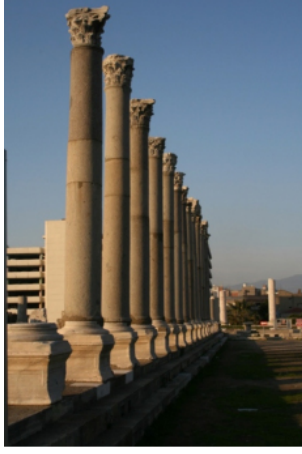
Ersoy (2013), Smyrna Agora'sının kentin merkezinde, bu alandaki ızgara kent planına uygun olarak dikdörtgen bir alanı kapsadığını (Bkz. Şekil 4.10), kentin idari, siyasi, adli ve ticari merkezi durumunda olduğunu, M.Ö. 3. Yüzyıldan M.S. 7. Yüzyıla kadar bu işlevlere sahip olup, bu tarihten sonra Bizans, Osmanlı Dönemleri boyunca 20. Yüzyılın başına kadar mezarlık alanı olarak kullanıldığını ifade etmiştir.

Şekil 4.10 Smyrna Agora Planı (Url -23)

İzmir Büyükşehir Belediyesi, Agora ve çevresindeki nitelsiz yapıların ortadan kaldırılmak, bilimsel kazı alanının sınırlarını genişletmek, arkeolojik alan içerisinde kalan nitelikli yapıların bilimsel çalışmaları ve turistik faaliyetleri destekleyecek doğrultuda restorasyonunu, arkeolojik kültürel ve mimari mirasın gün yüzüne çıkarılmasını, arkeolojik kazı alanının algılanabilirliğinin ve kent yaşamıyla bütünleşmesini sağlamak ve Antik Smyrna Agorası'nın turizm potansiyelini arttırmak amacıyla 2001 yılında, 1/1000 ölçekli Agora ve Çevresi Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planını hazırlamıştır (Url – 26)

Ersoy (2013) bugün Batı Portiko'nun büyük kısmı ve Doğu Portiko'nun küçük bir bölümü ile kuzeydeki Bazilikanın tamamı ortaya çıkarıldığını ifade etmektedir (**Bkz. Fotoğraf 4.9**)

Fotoğraf 4.9 Batı Portiko'nun Genel Görünümü (Url – 23)

Fotoğraf 4.10 Meclis Yapısının Kemerli Kapılarından Biri (Url – 23)

Ersoy (2013)'un ifade ettiğine göre, halen kazı çalışmaları sürdürülen agoranın batısındaki alanda Smyrna'nın kamu yapılarının birkaçı daha ortaya çıkarılmıştır. (**Bkz. Fotoğraf 4.10**) Bunlardan biri Kent Meclisi'dir. Batı Portiko'ya bitişik olarak inşa edilmiş olan yapı küçük bir tiyatro formunda olup M.S. 2. ve 7. Yüzyıllar arasında kullanım görmüştür. Aynı tarihlerden bir başka yapı da Mozaikli Yapı'dır (**Bkz. Fotoğraf 4.11**). Ortaya çıkarılmakta olan üçüncü yapı bir Roma Hamamı'dır (**Bkz. Fotoğraf 4.12**) (Url – 23).

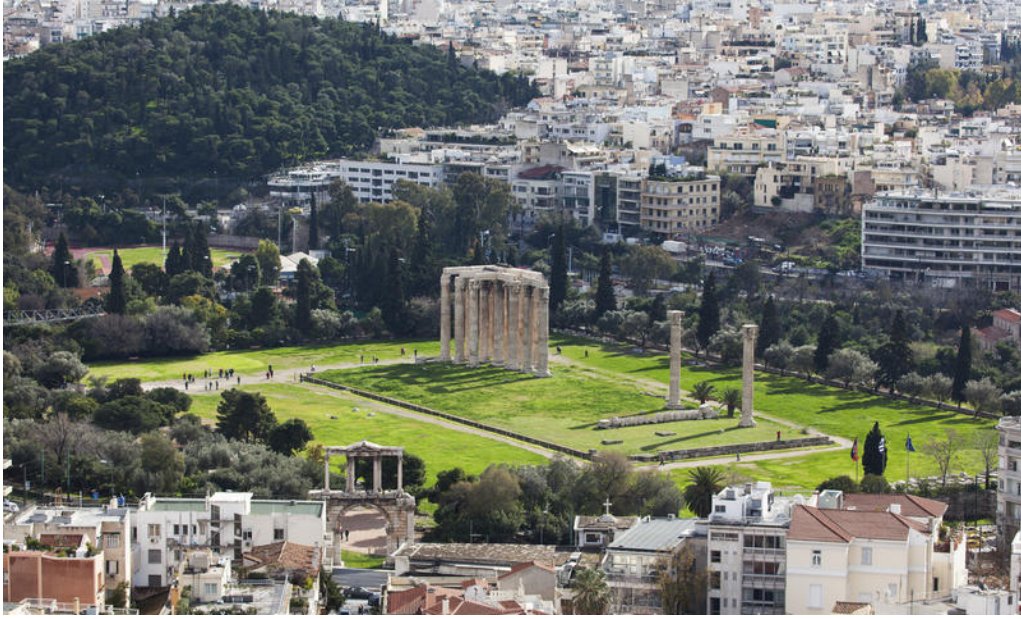
Fotoğraf 4.11 Mozaikli Yapı'nın olası canlandırması (Url – 23)

Fotoğraf 4.12 Roma Hamamı'nın Genel Görünüşü (Url – 23)

4.3.2 Kadifekale Kentsel Yenileme Alanı'nda arkeopark önerisi

Kadifekale'de önerilen arkeoparka örnek olarak Atina'da bulunan arkeolojik park verilebilir (**Bkz. Fotoğraf 4.13**) Genellikle kent merkezi dışında bulunan arkeolojik parklardan farklı olarak kent merkezinde bulunan bu arkeopark, Kadifekale ve çevresinin konumsal özellikleri ve arkeolojik alan yapısı ile (**Bkz. Şekil 4.11**) benzeşmektedir.

Fotoğraf 4.13 Atina Arkeoloji Parkı (Url – 27)

Şekil 4.11 Atina Arkeoloji Parkı Planı (Url – 28)

Kadifekale Kentsel Yenileme Projesi ve İzmir Tarih Projesi ile bütünleşik olarak planlanması önerilen ve İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin de öneri projeleri arasında yer alan, arkeopark projesi, Agora, Antik Tiyatro, Antik Roma yolu ve Kadifekale gibi arkeolojik değeri yüksek alanlar içerisinde bulunmaktadır (Bkz. Şekil 4.12).

Şekil 4.12 Alan ve Çevresi Hava Fotoğrafı (2015)

McManus (1999) arkeolojik parkların derin sosyo politik etkiler içerdiğini çünkü birçok çıkar grubunun bunlardan etkilendiğini ifade eder. Ona göre bir arkeopark;

- Yüksek müzecilik standartlarıyla iletişimi içererek ziyaretçilere odaklanan, kar amacı gütmeyen kültürel değerlerin bir ifadesidir.
- Oldukça büyük bir kültürel peyzaj alanı içinde _ki bu yorumsal alanlar içeren bir bölge olabilir_ ayırt edici bir anıtın merkezinde yer alır.
- Belirgin sınırlara sahip park tarafından yönetilen ve ziyaretçiler için tek bir kontrollü giriş noktasına sahip geniş bir alandır.
- Otoparkı, peyzajlı yürüyüş alanı, bir kafesi ve tuvaletleri ile ziyaret için rahatlık sunar.
- Turizme odaklanarak iyi pazarlanır.
- Amacında kamu hizmeti yerine muhtemel yerin korunması yer tutar.

Bir arkeolojik park bünyesindeki yönetimle sofistike ve birçok paydaş tarafından desteklenen güçlü, karmaşık bir varlığın fonksiyonu olarak çalışmalıdır (Url – 29).

Buradan yola çıkarak önerilen arkeopark projesinde, eğitim fonksiyonunu yerine getirecek kazı evleri, turistik faaliyetler için antik tiyatro içerisinde düzenlenecek konser mekanları, kale içinde geçmişin canlandırmalarının yer aldığı düzenlemeler ile kale içine bağlanan rekreasyon projesi bulunmaktadır (Bkz. Şekil 4.13).

Şekil 4.13 Öneri arkeopark projesi fonksiyon alanları

Yerinde korumanın yöntemlerinden biri olan arkeoparklar, tarihi kent merkezlerinin geçmişleriyle ilgili bilgilerinin bütünleştirilmesine olanak sağlamaktadırlar. İzmir'in zengin arkeolojik mirasının yerinde korunmasına katkı sağlayacak olan bu kent içindeki arkeopark projesi ile birlikte, bu alanlar günlük hayatın içinde olan ve yaşayan mekanlara dönüşecektir.

Mekanlar arası geçişi sağlayacak, mekan içinde işlevselliği kazandıracak farklı tasarım anlayışlarıyla arkeopark, fonksiyonlarını içerisinde barındırdığı rekreasyon alanları ve eğitim merkezleriyle, halkın sürekli katılımı ile zenginleştirebilir ve turistik faaliyetlerin geliştirilmesiyle de turizm odaklı ama aynı zamanda korunan bir mekan haline dönüştürebilir. Bu sayede hem kentin belleğini korumada bir araç hem de geleceğe yönelik bir hizmet birimi olma niteliğini kazanabilir.

5. SONUÇ

İnsanların geçmişle bağlantı kurmalarının bir yolu da bir belleğe sahip olmalıdır. İnsanlar hayatları boyunca değişime açık bir gelişim sergilerler. Bu gelişim de öğrenme, kodlama, hatırlama ve depolama becerisi ile ilişkilidir. Bu bakımdan bellekleri de zaman içinde, içinde bulunulan koşulların etkisiyle ve bu becerilerin uygulanma yetisiyle değişim gösterebilir.

Bellek çalışmalarında bilgiyi saklama ve geri getirme becerisi üzerinde yoğunlaşılır. Bu çalışmaların bazılarında insanların edinilen bilgiyi tüm yönleriyle kavrayamadıkları, kavradıklarını tüm yönleriyle depolayamadıkları ve depoladıklarını her yönüyle hatırlayamadıkları tespit edilmiştir. Bellekteki bu hata yani ileriye doğru veya geriye doğru bozucu etkiden veya geri getirmede başarısızlıktan dolayı oluşan hata, bilginin aktarılmasında ve belleğin korunmasında bilgiyi sadece zihinde tutmalarının yeterli olmadığını gösterir. Nitekim Assman (2001)'ın da belirttiği gibi, belleğin içeriğini, bu içeriklerin organize edilmesini ve ne kadar süre ile muhafaza edileceğini, bireyin kapasitesi ve yöneliminden çok, dış koşullar, yani toplumsal ve kültürel çerçevenin koşulları belirler.

Toplumsal hafıza ve tarih ise, tarihin yeniden inşası anlamında birleşir. Toplum, ilgili geçmişin doğruluğunu kolektif olarak seçer ve şekillendirir. Bu seçim aşamasında tarih önemli bir rol oynar. Tarihin bu rolüne yardımcı birçok araç vardır. Bu araçlar kültürel ve arkeolojik mirasın aktarılmasında da katkı sağlamaktadır. Bu araçlardan en önemlilerinden biri insanların geçmişlerinde, bellekleri kadar eski diğer bir kavram olan kent olgusudur.

Kentler ve kentleşme, insanlık tarihinin gelişimi açısından öneme sahiptir. Kentler ayrıca bellek aktarımında ve korunmasında da önemli rol oynar. Nitekim hatırlama figürleri her zaman somut bir mekana ve zamana dayanırlar. Belleğin de bir mekana ihtiyacı vardır. Kenti bir imge olarak düşündüğümüzde, kolektif belleğin oluşmasında kentin, kent içerisinde bulunan tarihi değerlerin ve toplumsal öğelerin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Bu bağlamda uygulanan kentsel yenileme projelerinin, tarihsel açıdan öneme sahip alanlarda uygulandığında, kentin kimliğinin ve toplumsal belleğin korunması ve devamlılığının sağlanmasında önemli bir yeri vardır.

Kentsel yenileme projelerinde, sürdürülebilir ve yaşanabilir; tarih, toplumsal bellek ve toplumsal kültür korunması ilkelerine uygun bir anlayış gereklidir. Bu anlayışla birlikte kentlerin geçmişten gelen kimliklerine sahip çıkılıp, tek tip, kimliksizleşen kentlerden uzak; özgün ve bir değeri olan kentler oluşturma şansı yakalanabilir.

Araştırmanın alansal kısmını oluşturan Kadifekale’de uygulanan kentsel yenileme projesi, İzmir kent tarihinde çok önemli bir yere sahip ve arkeolojik değeri yüksek bir alanda uygulanması bakımından önem kazanmaktadır. Gecekondulaşmanın fazlaca olduğu bu yerleşim yeri, hem kentin tarihi ile bütünleşik ve korunmaya değer hem de bir çöküntü bölgesi olma vasfından dolayı canlandırılması gereken bir alan olması bakımından önemlidir.

2015 yılı itibariyle İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından Kadifekale’de toplam 1967 konut yıkılmıştır. Yıkılan konutlar için Uzundere’de TOKİ tarafından yapılan 3080 konutu satın alan İzmir Büyükşehir Belediyesi, boşaltılan bu alanın tamamen yenilenerek rekreasyon alanı olması için çalışmalarını sürdürmektedir. Kadifekale sur duvarlarının restorasyon çalışmaları başlatılmış bunun yanında Kadifekale şapel (mescit) rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri ile Kadifekale sarnıç rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri tamın edilmiştir (İBB Faaliyet Raporu, 2014). Ayrıca Kadifekale ve Kubilay mahallelerini kapsayan ve 1. ve 2. Derece arkeolojik sit alanı ilan edilen alanda bir arkeoloji ve tarih parkı oluşturmaya çalışmaktadır.

Gecekondu bölgesinin yıkımı sonrası, alan içerisinde yapılan gözlemler sonucunda hala bölgede yaşayan kesim, Kadifekale’nin çevresi ile alanın projelendirilen bölümü arasında sosyolojik anlamda farklılık bulunduğu ve alanın el değiştirme potansiyelinin yüksek olmasından kaynaklı göç profiline mültecilerin de katıldığı görülmüştür.

Kentsel yenileme alanında bulunan Kadifekale’de, çağdaş müzecilik anlayışı doğrultusunda, öğrenme, eğitim ve Flag Fen ve Atina örneklerinde olduğu gibi yerinde tarihsel canlandırma esaslı bir arkeopark projesi önerisi bu tez çalışmasının odak noktasını oluşturmaktadır. Kentin antik geçmişine ilişkin belleğinin yeniden kazanılmasında ve İzmirliilerin kent belleğinin yeniden inşa edilmesinde bir yöntem olarak bir arkeopark oluşturulması görsel olarak bu bellek ilişkisini yaratmada ve sürekliliğini sağlamada yararlanılabilecek bir alan olacaktır.

Arkeolojik mirasın korunmasına olanak sağlayan arkeoparklar, kentsel yenileme projelerinin, kültürel, kentsel ve mimari mirası zenginleştirmek ve açık alanları yenilemek; tarihi kent merkezlerinde çeşitli kullanımlara olanak sağlamak; rekreasyon alanlarını arttırmak; kültür varlığı niteliği olan yapıları koruma ilkeleri doğrultusunda alana geri kazandırmak ve fonksiyonel hale getirmek gibi hedeflere ulaşmasını sağlamada iyi bir alternatif olabilir.

Arkeolojik parklar ya da diğer bir ifadeyle arkeoparklar dünyanın farlı yerlerinde çeşitli örneklere sahiptir. Genel olarak kuruldukları yerin tarihi, doğal ve kültürel varlıklarını, kentin veya o bölgenin kimliğini yansıtan ve bu öğeleri sergileyen arkeolojik bir yer olma amacını taşırlar. Yerinde korumaya iyi bir alternatif olan arkeoparkların asıl fonksiyonlarını eğitim, rekreasyon ve turizm odaklı bir planlama oluşturmaktadır.

Çalışma sonucunda, içerisinde çeşitli eğitim atölyelerinin bulunduğu, ziyaretçilerin aktif olarak faaliyetlere katılabileceği, İzmir'in köklü tarihinin ve İzmirlilik/kentlilik bilincine varabilecekleri bir arkeopark projesi ile belleğin devamlılığı sağlanabileceği sonucuna varılmıştır. Önerilen arkeopark içerisinde kazı evleri, tiyatro içerisinde konser mekanları, kale içinde canlandırmaların olduğu, bu sayede belleğin geri kazanımına olanak sağlayan aktiviteler ile rekreasyon amacına hizmet eden yeşil alanlar bulunmaktadır.

Kentin tarihsel çekirdeğini oluşturan Agora'yı, Antik Tiyatro'yu, Antik Roma yolunu içine alan kesimin, Kadifekale'den ayrı olarak dşnlmemesi gerekmektedir. Pasaport ve Kemeraltı arşı bölgesi ile tarihi Agora ile bütünleşik olarak Kadifekale ve çevresindeki konut alanı bir ele alınmalıdır. İlerleyen aşamalarda proje bölgesinin tamamının bütünleşik bir yaklaşımla ele alınması, alan içerisinde entegrasyonun sağlanması, alanın kent ile bütünlüğünün ve alan çevresinde yaşayanlara kent bilinçliliği kazandırmanın sağlanması gerekmektedir.

İzmir'in geleneksel silüetini Kadifekale, akropol, tiyatro, stadyum gibi tarihi yapılar oluşturmaktadır. Bugün eski kenti hatırlatan bu değerler koruma altına alınmıştır. Bu koruma ve önlemlerle, Kadifekale'nin kent imgesi bağlamında önemi korunacak ve yüksek yapılarla engel olunarak genel silüet eski görüntüsüne kavuşturulacaktır.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. (2009), "Tarihi Çevre Koruma", YEM Yayın, İstanbul
- Alver, K. (2012), "Kent Sosyolojisi", Hece Yayınları, Ankara, s. 10, 16, 19, 28, 379
- Assman, J. (2001), "Kültürel Bellek", Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 24, 25, 26, 39, 40, 41, 42, 48, 55
- Ataöv, A. & Osman, S. (2007), "Türkiye'de kentsel dönüşüme yöntemsel bir yaklaşım", METU JFA 2007 / 2 (24:2) 57 – 82, S. 60
- Baykara, T. (1974), "İzmir Şehri ve Tarihi", Ege Üniversitesi Matbaası, s. 28, 36, 85, 86
- Bayraktar, E. (2006), "Gecekondu ve Kentsel Yenileme", Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, s. 53, 101, 121, 236
- Bean, G. E. (1995), "Eskiçağ'da Ege Bölgesi", Arion Yayınevi, İstanbul, s. 28.
- Beyru, R. (2011), "19. yüzyılda İzmir Kenti", Literatür Yayınları, İstanbul, s. 8, 9
- Beyazıt, E. & Gül, H. & Güneş, M. (2010), "Kent Kimliği ve Kimliksizleş(tiril)en Kentler Üzerine Bir Tartışma", Kent Hafıza Merkezleri Sempozyumu Bildiriler ve Tartışmalar Kitabı, Detay Yayıncılık, Ankara, s. 154
- Bilsel Güven, S., Polat, E., Yılmaz, N. (2003), "Kentsel Dönüşüm Sempozyumu", Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, İstanbul, s. 53, 54, 62
- Boyer, P. & Wertsch, J. W. (2011), "Zihinde ve Kültürde Bellek", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s.157, 158, 159,160, 162, 179, 371
- Canpolat, E. (1953), "İzmir Kuruluşundan Bugüne Kadar", Pulhan Matbaası, İstanbul, s. 12, 65, 235
- Connerton, P. (2014), "Toplumlar Nasıl Anımsar", Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 9, 11, 27, 28, 29, 42, 43, 44
- Darkot, B. & Tuncel, M. (1978), "Ege Bölgesi Coğrafyası", İstanbul, s. 96
- Doğan, K. (2010), "Türkiye'de Kentsel Koruma – Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri", İstanbul, s. 81, 97
- Domjan, M. (2004), "Koşullanma ve Öğrenmenin Temelleri", Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, s. 183

- Genç, F. (2008), “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü”,
http://www2.bayaz.edu.tr/yonetimekonomi/dergi/pdf/C15S12008/115_130.pdf,
Manisa, s. 117
(Erişim tarihi: 10 Ocak 2015)
- Gökovalı, Ş. (2011), “”İzmiriçe”nin tacı Kadifekale”, Heyamola Yayınları, İstanbul, s. 26, 61
- Göregenli, M. (2010), “Çevre Psikolojisi İnsan – Mekan İlişkileri”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 17, 18, 20, 172, 187 - 193
- Gürel, S. (1970), “Kent Planlamasına Giriş ve Çevre Kavramı”, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Fakültesi, Yayın No: 14, Ankara, s. 12, 13, 103, 104
- Gürsoy, M. (1993), “Bizim İzmirimiz”, Mg Yayınları, İzmir, s. 1, 19, 153, 154, 155, 163
- Hasol, D. (1998), “Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü”, Yem Yayınevi, İstanbul
- Işık, Ş. (2006), “Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri”, Ege Coğrafya Dergisi, 14 (2005), 57 – 71, İzmir, s. 59
- İzmir Büyükşehir Belediyesi (2013), “İzmir Kent Ansiklopedisi Tarih – Birinci Cilt”, İzmir, s. 21.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi (2014), “Faaliyet Raporu”, İzmir, s. 119
- İzka, (2014), “İzmir Mevcut Durum Analizi”, İzmir, s. 39
- Karadağ, A. (2000), “Kentsel Gelişim Süreci Çevresel Etkileri ve Sorunları ile İzmir”, İzmir, s. 1, 26, 46
- Karayığit, A. (2005), “Kadifekale’nin Sosyo – Ekonomik Profili ve Sorunları”, İzmir Ticaret Odası, İzmir, s. 5, 7, 10
http://www.izto.org.tr/portals/0/kadifekalenin_sosyo_ekonomik_profili_ve_sorunlar.pdf
- Karul, N. & Avcı, M. B. & Deveci, A. & Karkıner, N. & Yeşildal, H. (2010), “Bursa Aktopraklık Höyük’te Kültür Sektörünün Oluşturulması: Çok Yönlü Bir Proje”, TÜBA – KED 8, s. 9, 10
- Keleş, R. (2010), “Kentleşme Politikası”, İmge Kitabevi, Ankara, s. 97, 99
- Kılıç, A. (2006), “Dönüşüm – Kentsel Yenileme Kavramları ve Yaklaşımlar”, Ege Mimarlık, 2006/1 -56, s. 13
- Kıray, M. (2006), “Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme”, Bağlam Yayınları, İstanbul

- Kocabaş, A. (2006), “Kentsel Dönüşüm (/Yenileş(tir)me): İngiltere Deneyimi ve Türkiye’deki Beklentiler”, İstanbul, s. 3
- Laborit, H. (1990), “İnsan ve Kent”, Payel Yayınevi, İstanbul, s. 27
- Lynch, K. (2011), “Kent İmgesi”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 7, 8, 14
- Maurice, H. (1992), “On Collective Memory”, Chicago: University of Chicago Press., s. 38
- Mimarlar Odası İzmir Şubesi, (2005), “İzmir Mimarlık Rehberi”, Mas Matbaası, İstanbul, s. 1, 4
- Miroğlu, G. & Karadağ, A. (2014), “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Politikaları ve Uygulamaları Üzerine Coğrafi Değerlendirmeler: İzmir Örneği”, Ege Coğrafya Dergisi, 20/2 (2011), 41-57, İzmir, s. 48, 51, 55
- Miroğlu, G. & Karadağ, A. (2012), “Bayraklı Kentsel Dönüşüm Projesi Üzerine Coğrafi Değerlendirmeler”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 57: 21 – 32, İstanbul, s. 25
- Nora, P. (2006), “Hafıza Mekanları”, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, s. 19, 10
- Okurer, M. (2001), “İzmir Kuruluştan Kurtuluşa”, Ticaret Matbaacılık T.A.Ş. İzmir, s. 31
- Olick, J. K. (2014), “Kolektif Bellek: İki Farklı Kültür”, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, Ankara, s. 185, 190, 201
- Ormrod, J. E. (2013), “Öğrenme Psikolojisi”, Nobel Yayıncılık, Ankara, s. 158
- Özden, P. P. (2001), “Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler Ve İstanbul Örneği”, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No:23 – 24, s. 257, 258
- Özden, P. P. & Kubat, S. A. (2003), “Türkiye’de Şehir Yenilemenin Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler”, İTÜ Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, 77-88 Mart 2003, s. 3
- Özden, P. P. (2008), “Kentsel Yenileme Yasal – Yönetimsel Boyut, Planlama, Uygulama”, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, s. 44, 45, 46, 50 – 64, 129, 170, 271
- Psikolojinin Temelleri (2014), Türkiye Enformasyon Bürosu Yayınları, Ankara, s. 72, 73, 74.
- Rittersberger, H. & Ergin, B. (2009), “Kentsel Yenilemeye Karşı Taban Direnişi: İstanbul, Güzeltepe Örneği”, 6. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı, Aydın, 2009, s. 917
- Roberts, P. (2000), “The evolution, definition and purpose of urban regeneration. P. Roberts ve H. Sykes, (Ed.), Urban regeneration a handbook “, London, SAGE Publications, s. 20

- Rossi, A. (2006), “Şehrin Mimarisi”, Pusula Yayıncılık, İstanbul, s. 124, 125, 126
- Saraç, M. (2015), “Kentsel Dönüşüm ve Gelişimi, Sosyal Boyutu, Kentsel Dönüşümden Doğan Hukuki Sorunlar”, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 5, 9, 46, 49
- Saran, C. (1973), “İzmir“, Birlik Matbaası, İzmir, s. 1, 86, 143
- Schacter, D. (2010), “Belleğin İzinde beyin, zihin ve geçmiş”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 17, 35.
- Sevgi, C. (1988), “Kentleşme Sürecinde İzmir ve Gecekondular”, Kuvvet Matbaacılık, İzmir, s. 75 - 79
- Şahin, Y. (2013), “Kentleşme Politikası”, Ekin Yayınevi, Bursa, s. 7
- Tekeli, İ. (2011), “Kent, Kentli hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm”, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 16, 18, 19
- Tekeli, İ. (2015), “İzmir Tarih Projesi Tasarım Stratejisi Raporu”, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, s. 37 – 42
- Tekeli, İ. (1991), “Kent Planlaması Konuşmaları”, TMMOB Yayınları, Ankara, s. 41
- Terry, W. S. (2012), “Öğrenme ve Bellek”, Anı Yayıncılık, Ankara, s. 9, 19
- Tunçer, M. (2009), “Ankara’da Kentsel Kimlik Oluşumu, Değişimi, Bu Bağlamda Kentsel Koruma Ve Dönüşüm Projeleri”,
<http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya10-2.pdf>, s. 56, 57
- (Erişim tarihi: 18 Nisan 2015)
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2012), “Seçilmiş Göstergelerle İzmir 2011”, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, s. XI, XII
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2012), “Seçilmiş Göstergelerle İzmir 2013”, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, s. XII
- Ulağlı, S. (2015), “İmgebilim, “Öteki”nin Bilimine Giriş”, Sinemis Yayınları, Ankara, s. 3, 11
- Ulu, A. & Karakoç, İ. (2004), “Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi”,
http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/c58e3a306451c9d_ek.pdf, s. 59
- Ülger, N. E. (2010), “Türkiye’de Arsa Düzenlemeleri ve Kentsel Dönüşüm”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s. 185
- Ülker, N. (1994), “İzmir Şehri Tarihi I Ticaret Tarihi Araştırmaları”, Akademi Kitabevi, İzmir, s. 32
- Yüksel, Y. & Kerem, Z. (1998), “Göç, Kent Ve Gecekondu – Kentte Mekanın Dönüşümü Sorunu Ve Yaklaşımları Üzerine Yazılar”, Birsen Yayınevi, İstanbul, s. 52, 53, 54

İnternet Erişimleri

Url -1

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5577e64fb7ef77.75701213

(Erişim tarihi: 10 Haziran 2015)

Url - 2

Neyzi, L. (2011), “Türkiye’de Hafıza Çalışmaları”,
<http://www.hakikatadalethafiza.org>

(Erişim tarihi: 5 Haziran 15)

Url - 3

http://www.ilefarsiv.com.gorseldosya1306411995ki_03.pdf

(Erişim tarihi: 15 Haziran 2015)

Url - 4

Z. Müge Akkar, “Kentsel dönüşüm üzerine Batı’daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye”,

http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/2aee86157b4a40b_ek.pdf

(Erişim tarihi: 23 Haziran 2015)

Url – 5

<http://ds.anadolu.edu.tr/eKitap/KMT102U.pdf>

(Erişim tarihi: 10.08.2015)

Url – 6

<http://www.mekantar.com/tr/yazi-ar%C5%9Fiv-2013/makale/paris-bir-modernle%C5%9Feme-projesi-hakk%C4%B1-y%C4%B1rt%C4%B1c%C4%B1.html>

(Erişim tarihi: 11.08.2015)

Url – 7

<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx#>

(Erişim tarihi: 12.08.2015)

Url – 8

<http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/12276.pdf>

(Erişim tarihi: 09.03.2015)

Url – 9

<http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14330/660-nolu-ilke-karari-tasinmaz-kultur-varliklarinin-grup-.html>

(Erişim tarihi: 18.05.2015)

Url – 10

<http://www.iphs2010.com/abs/ID406.pdf>

(Erişim tarihi: 14.08.2015)

Url – 11

<http://www.mardinmuzesi.gov.tr/mardinmuzesi/detay.asp?id=96&kategori=ARKEO PARK>

(Erişim tarihi: 14.08.2015)

Url – 12

<http://www.vivacity-peterborough.com/museums-and-heritage/flag-fen/>

(Erişim tarihi: 10.08.2015)

Url – 13

<http://dunyamirasigezginleri.com/yeni/miraslar/hindistan/25.html>

(Erişim tarihi: 12.07.2015)

Url – 14

<http://www.izmirmuzesi.gov.tr/antik-yerlesim-alanlari-klaros.aspx>

(Erişim tarihi: 14.08.2015)

Url – 15

<http://www.arkiv.com.tr/proje/kaunos-arkeoparki-calismalari-2004-2014/4542>

(Erişim tarihi: 14.08.2015)

Url – 16

https://www.academia.edu/5743654/KENT%C4%B0%C3%87%C4%B0_B%C4%B0R_%C3%87%C3%96K%C3%9CNT%C3%9C_ALANI_%C3%96RNE%C4%9E%C4%B0_KAD%C4%B0FEKALEDE_MEKAN_SOSYOLOJ%C4%B0S%C4%B0_DENEMES%C4%B0_An_Experimentation_of_Sociology_of_Space_On_Kadifekale_as_Deprived_Inner_City_Area

(Erişim tarihi: 02.08.2015)

Url -17

<http://www.gezilebilecekyerler.com/izmir-tarihi-ve-genel-bilgiler/>

(Erişim tarihi: 02.08.2015)

Url – 18

İzmir Büyükşehir Belediyesi (2009), “Afet Riskini Azaltma Sempozyumu”, İzmir, s.250

http://www.izmir.gov.tr/ortak_icerik/izmir/KYM_PDF/6_altinci_bolum.pdf

(Erişim tarihi: 02.12.2014)

Url - 19

TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu, “Kentsel Dönüşüm Gerçeği Ve İzmir Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme“, 2013, s. 448, 449

<http://www.tmmobizmir.org/wp-content/uploads/2014/06/40.pdf>

(Erişim tarihi: 02.12.2014)

Url – 20

<http://www.skb.org.tr/wp-content/uploads/2012/09/%C4%B0ZM%C4%B0R-NAZIM-%C4%B0MAR-PLANI-VE-KENTSEL-YEN%C4%B0LEME-D%C3%96N%C3%9C%C5%9E%C3%9CM-%C3%87ALI%C5%9EMALARI.pdf>

(Erişim tarihi: 03.02.2014)

Url -21

<https://www.izmir.bel.tr/HaberArsivi/10226/ara/tr>

(Erişim tarihi: 08.08.2015)

Url -22

Cem Akdağ, “Dönüşüm Sürecinde Kentler, Afetler ve Kentsel Projeler”, TMMOB İzmir Kent Sempozyumu

<http://www.tmmobizmir.org/wp-content/uploads/2014/05/200871.pdf>

(Erişim tarihi: 02.12.2014)

Url -23

<http://uluslararasıkongresi.com/wp-content/uploads/2014/12/agora-gezi-kitab%C4%B1-.pdf>

(Erişim tarihi: 14.09.2015)

Url -24

<https://www.izmir.bel.tr/HaberArsivi/10467/ara/tr>

(Erişim tarihi: 14.09.2015)

Url – 25

<http://www.izmir.bel.tr/RomaYolu/279/510/tr>

(Erişim tarihi: 15.09.2015)

Url - 26

<http://www.izmir.bel.tr/Projeler/2/108/ara/tr>

(Erişim tarihi: 10.09.2015)

Url – 27

<http://www.secretearth.com/attractions/241-athens-archaeological-park>

(Erişim tarihi: 15.09.2015)

Url – 28

http://www.athens-today.com/e-archaeological_park.htm

(Erişim tarihi: 15.09.2015)

Url – 29

<http://www.ai-journal.com/articles/abstract/10.5334/ai.3017/>

(Erişim tarihi: 10.09.2015)

EKLER

EK: 1

Örnek Araştırma

İzmir’de Kent Kimliği

Göregenli, M., İzmir’de Yer Kimliği ve Kente Bağlılık, 2005.

Araştırmanın burada özetlenen bölümünde, Lalli’nin (1992), "Kente Ballılık" Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, 20 maddeden oluşan Likert tipi bir tutum ölçeğidir ve “tamamen katılıyorum” dan “kesinlikle karşıyım”a doğru giden 5’li skalada değerlendirilmektedir. Ölçeğin farklı semtlerde yaşayan 773 kişiye uygulanması sonucunda elde edilen verilere faktör analizi uygulanarak, kent kimliğinin belirleyicileri saptanmaya çalışılmıştır, varyansın .60.26’sını açıklayan 3 faktör elde edilmiştir. Sonuçlar, ölçeğin tek faktörlü bir ölçek olarak kullanılabilmesi gibi, “aidiyet bağlılık” (.28), İzmir’le köklü aidiyet ilişkileri olmasa da “geleceğini İzmir’de kurma isteği” (.18) ve İzmir’e ait hissetmese ve geleceğini İzmir’den hareketle değerlendirmese de, diğer kentlerle karşılaştığında İzmir’in olumlu değerlendirilmesiyle ilgili bir faktör olan “karşılaştırma” (.13) faktörü olarak 3 faktörlü bir ölçek olarak da kullanılabilir olduğunu göstermiştir. Ölçeğin güvenirlik değerleri oldukça yüksektir (Cronbach alpha = .93). Ölçekten alınabilecek en yüksek skorun, yani en yüksek bağlılık ölçümünün 100, en düşük bağlılık değerinin ise 20 olduğu düşünüldüğünde, tüm örneklemin ölçeğe verdikleri tepkilerin ortalaması 75.54 (ss=14.64) olması, İzmir’e bağlılık tutumunun orta değerlerden oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin tümüne verilen tepkiler karşılaştırıldığında, kent merkezinde yaşayanların kente bağlılığı en yüksek grup olduğu görülmektedir (Ort = 78.64, ss = 14.58); toplu konut bölgelerinde de buna yakın değerler elde edilmiştir (77.24; 13.61). Birinci kuşak gecekondular olarak adlandırdığımız yerleşik ve eski gecekondular bölgelerindeki bağlılık ortalamaları da bu değerlere yakındır (77.67:13.91): ikinci kuşak göreceli olarak yeni gecekondular bölgelerinde ise kente bağlılık ortalaması oldukça düşüktür (70.58; 14.41). Merkez ve ikinci kuşak gecekondularda kente bağlılık açısından değerler istatistiksel olarak

da anlamlı biçimde farklılaşmaktadır ($F(773,3)=8.90$). Kente bağlılık ölçeğinin faktörleri, insanların yaşadıkları kentle ilişkilerini değerlendirirken kentle ilişkilerinde bugünlerini, geçmişlerini ve geleceklerini bir süreklilik içinde gördüklerini göstermektedir. İzmir'in yerlileri, büyük ölçüde "aidiyet" faktörüne daha olumlu tepkiler verirken İzmir'e sonradan gelmiş olanlar, doğal olarak, kentin geçmişiyle kendi geçmişleri arasında bu denli güçlü bir bağ kurmamaktadırlar.

Kentte yaşamaktan memnun olma ve kenti olumlu değerlendirmeye yönelik tepkiler, kentle, geçmişe dönük bir bağ kurulmadığında, iki biçimde farklılaşmaktadır.

"Gelecek" faktöründe toplanan tepkiler, katılımcıların bir kısmının kendi yaşamlarıyla kentin geleceğini birleştirmediklerini, büyük bir bölümünün ise; kendi geleceklerini "İzmir" olmadan kurgulamadıklarını göstermektedir.

Kente Bağlılık Ölçeği

1. İzmir, diğer illerde yaşayanlar tarafından itibarlı, saygın bir kent olarak görülür.
2. Diğer illerle kıyaslandığında İzmir pek çok avantaja sahiptir.
3. İzmir turistlere tavsiye edilebilecek bir kenttir.
4. Bu şehir, diğer şehirlerin imrendiği, özendiği özelliklere sahiptir.
5. İzmir'i memleketim olarak görüyorum.
6. Kendimi İzmirli olarak görüyorum.
7. İzmir'de kendimi evimdeymiş gibi hissediyorum.
8. Bu şehir benim bir parçam.
9. Bu şehirdeki pek çok şey bana geçmişimi hatırlatıyor.
10. Başka bir yerde yaşayabileceğimi düşünmüyorum; eğer yaşarsam kendimle ilgili pek çok şeyden vazgeçmek zorunda kalacağım.
11. Bu şehre içten bir bağlılık hissediyorum; çünkü burasıyla ilgili pek çok anım var.
12. Bu kenti o kadar iyi tanıyorum ki çok eski bir fotoğrafını bile görsem tanırım.
13. İzmir'de her dolaştığımda kendimi bu kente ait hissedirim.
14. Bu şehir bana gerçekten çok tanıdık geliyor.
15. Bu şehri her gün çok yoğun duygularla yaşıyorum.
16. Kesinlikle İzmir'de kalmak isterim.
17. İzmir'in geleceğini merak ediyorum, nasıl bir yer olacağını görmek istiyorum.
18. İzmir benim gelecekle ilgili planlarımda çok önemli bir yer tutar.
19. Kişisel geleceğimde İzmir'in çok önemli bir yeri var.
20. Bu şehir, günlük yaşamımda çok önemli bir yer tutar.

EK: 2

Alan Fotoğrafları

➤ Fotoğraf kaynak; Mahzen Photos (2015)

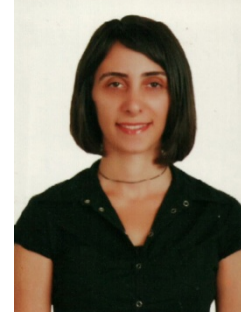
ÖZGEÇMİŞ

Adı – Soyadı : Çiğdem Ünal

Doğum Yeri : Ankara

Doğum Tarihi : 07/03/1983

Eğitim Bilgileri:

Lise

1997 – 2001 Çankaya (Süper) Lisesi

Lisans

2001 – 2004 Hacettepe Üniversitesi Kimya Bölümü

2004 – 2005 Anadolu Üniversitesi İşletme Bölümü

2006 – 2010 İstanbul Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü

İletişim bilgisi: u.cigdemunal@gmail.com